

Název bakalářské práce:	Korupce a občanská společnost
Název v angličtině:	Corruption and Civic Society
Fakulta:	Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy
Autorka práce:	Veronika Matějková
Vedoucí bakalářské práce:	Ing. Inna Čábelková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne: 17. května 2010

.....
vlastnoruční podpis autorky

Poděkování

Tímto děkuji vedoucí mé práce Ing. Inně Čábelkové, Ph.D. za její cenné rady, pomoc, kritický pohled a obětavost při vedení mé práce.

Obsah:

Čestné prohlášení.....	2
Poděkování.....	3
Obsah.....	4
1. Úvod	6
2. Korupce jako nemoc.....	8
2.1. Vymezení pojmu.....	9
2.2. Formy korupce	13
2.3. Korupční normy a korupční klima jako důsledek selhání systému.....	16
2.4. Příčiny vzniku korupce a stádia vývoje.....	19
2.5. Způsoby měření korupce	25
2.5.1. Expertní hodnocení.....	26
2.5.2. Šetření v rámci firem a obyvatel.....	28
2.5.3. Využití objektivních dat.....	29
2.5.4. Složené indexy	30
2.6. Důsledky korupce	33
2.7. Vztah korupce a HDP.....	37
2.8. Opatření proti korupci	42
3. Občanská společnost	47
3.1. Vymezení pojmu	47
3.2. Stručná historie vývoje občanské společnosti.....	52
3.3. Rysy občanské společnosti	53
3.4. Hodnoty (funkce) občanské společnosti	54
3.5. Rizika moderní demokracie	56
3.6. Prevence ke snížení rizik ve vztahu občanské společnosti a státu.....	59

4. Vnímaná korupce a občanská společnost.....	61
4.1. Korupce jako důsledek selhávání ochranné funkce občanské společnosti ..	62
4.2. Transparency International a občanská společnost	63
4.3. Příklad Guatemalské lesnické administrativy.....	64
4.4. Autorčin cíl.....	69
5. Praktická část	70
5.1. Výzkumná strategie, technika sběru dat a výběr vzorku.....	70
5.2. Metody vyhodnocování.....	76
5.2.1. Lineární regresní analýza.....	76
5.2.2. Kontrola absence multikolinearity.....	78
5.3. Výsledky a jejich interpretace	80
5.4. Hodnocení kvality výzkumu.....	83
6. Závěr.....	85
Přílohy.....	91
Příloha č. 1 – Výsledky lineární regresní analýzy – k indexu CPI	91
Příloha č. 2 – Výsledky lineární regresní analýzy – k indexu GM6.....	93
Příloha č. 3 – Přehled zemí, které autorka uváděla jako vzorek:.....	97
Příloha č. 4 – Přehled zemí, které autorka uváděla jako vzorek:.....	99
Příloha č. 5 – Přehled původních názvů indikátorů.....	100
Seznam použitých grafů, tabulek a obrázků.....	100
Seznam použité literatury a dalších pramenů.....	101

1. Úvod

S korupcí a mnohými jejími podobami se v dnešní době setkáváme téměř na každém kroku. Toto jednání však není „výtvorem“ současné doby, ale ve společnosti vždy bylo, je a bude, neboť je staré jako lidstvo samo a jako jeho touha po výhodě. Protože je korupce považována za „*jeden z nejpálčivějších problémů naší doby*“ (Volejníková, 2007: 7), který „*zasahuje všechny sféry a úrovně společnosti*“ (Dančák; Hloušek; Šimíček, 2006: 13), hledají se různé strategie, jak jí zamezit, popřípadě omezit. Ale dokud lidé budou své výhody chtít, ať už pro ně samé nebo pro jejich přátele, či rodiny, budou úplatky nabízet, brát, vyžadovat a přijímat a budou tak vytvářet příležitosti ke korupčnímu jednání, můžeme se při boji s korupcí cítit podobně jako Sysifos.

Boj proti korupci taktéž stěžuje fakt, že má mnoho variant, mnoho podob a vyskytuje se v mnoha našich činnostech. Dokonce si sami někdy ani neuvědomujeme, že i v těch nejbanálnějších. Vždyť snad každý rodič už někdy svému dítěti řekl, že pokud bude v pokojíčku uklízet, dostane hračku, po které touží; snad každý jsme na konci roku nosili paní učitelce květiny, abychom jí poděkovali a abychom si ji náhodou nepřinesením do příštího školního roku nerozhněvali; kolikrát jsme přinesli lékařům do nemocnice bonboniéru nebo kávu, abychom si zajistili jejich „lepší“ a „příjemnější“ péči nebo kolikrát jsme dali číšníkovi či kadeřnici spropitné, abychom s jejich službami byli příště opět spokojeni. Přesto, že tato a mnohá další, jednání nejsou morálně odsouzení hodná, mohou v nás zanechat jakýsi pocit, že když někomu něco dám, mohl by pro mě něco udělat. Však podobnou strategii „přátelství, služeb závazků za služby“ zastával i Puzův Don Corleone. Ale to je spíš na jinou diskusi. Takovéto podle Friče „*laické*“ (Frič, 1999: 12) chápání korupce nám ukazuje, že se jedná o fenomén, který má opravdu hodně variant a v jeho běžné podobě jej nepředstavuje pouze např. podplácení úředníků, policistů, lékařů a podobně, ale také dárky dávané na „přilepšenou“.

O korupci se velmi často dozvídáme prostřednictvím médií, která nás informují o různých korupčních kauzách ve společnosti. Média jsou všeobecně považována za takzvané „*hlídací psy demokratických společností*“ (Dančák; Hloušek; Šimíček, 2006: 9), přesto se však najdou i taková, která jsou zkorumpovaná. Další možné setkání s tímto fenoménem nám přináší velké množství literatury, která se zabývá korupcí a možnostmi jejího potírání, dále různé mezinárodní

konference s tímto tématem, ale jak byl již řečeno, my sami můžeme být pozorovatelem aktivního korupčního jednání či dokonce jeho samotným aktérem.

Autorka zvolila téma této bakalářské práce vzhledem ke svému zájmu o tuto problematiku a s cílem zjistit, zda subjektivní míra vnímané korupce v dané zemi opravdu ovlivňuje výši HDP a zda je občanská společnost dobrým „prostředkem“ k boji proti korupci. V práci se autorka pochopitelně zabývá samotnými pojmy korupce a občanské společnosti, které se snaží definovat, popsat a zhodnotit. Dále se autorka v práci snaží nalézt a předložit příčiny, důsledky a způsoby měření korupce. Předkládaná práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou.

Výzkumným problémem, který si autorka v práci stanovuje, je pro ni aktivita občanů v rámci občanské společnosti vybraných zemí s demokratickým politickým systémem (definici občanského systému pak autorka uvádí v kapitole 5.1. Výzkumná strategie, technika sběru dat a výběr vzorku) a její působení na vnímanou korupci. Autorka za své centrální hypotézy považuje tvrzení, že čím vyšší je aktivita občanů v rámci politického a veřejného života, a zároveň čím větší je jejich kontrola nad úředníky a případným vnímaným korupčním jednáním (tento vztah pochopitelně platí i naopak – vědomí daných úředníků o jejich kontrole občanskou společností), tím menší je v dané zemi subjektivně vnímaný stupeň korupce podle názoru obyvatelstva. Nejedná tedy o skutečnou míru korupce v zemi, ale o vjem, o to jak si subjektivní míru korupce představují občané této země. Skutečný stav korupce je totiž velmi obtížné zjistit. Aktivitu občanů podle autorky umožňuje systém vlády, který v dané zemi „existuje“ a jakoby ji „zařídí a umožní“, jedná se tedy o systém demokratický. Právě vláda musí pro občanskou společnost zajistit takový právní a regulační rámec, díky němuž vznikne prostředí optimální pro fungování takovéto společnosti. V prostředí musí být samozřejmá svoboda projevu, svoboda občanů se spolčovat a možnost zakládat nevládní neziskové organizace. (Hadašová; Clough, 2000: 34). Další veličinou, kterou při porovnání autorka použije, je roční výše hrubého domácího produktu na obyvatele v dané zemi, neboť bylo zjištěno, že korupce souvisí s HDP. Zaprvé autorka předpokládá, že čím vyšší je míra HDP, tím nižší stupeň subjektivně vnímané korupce v zemi podle názoru obyvatelstva bude. (více viz kapitola 2.5.1. korupce a HDP) Za druhé, že čím vyšší je aktivita občanské společnosti, tím nižší je stupeň subjektivně vnímané míry korupce v zemi podle názoru obyvatelstva. (více viz kapitola 4. Občanská společnost a korupce).

2. Korupce jako „nemoc společnosti“¹

Současné demokratické společnosti jsou založeny na principech svobody a otevřenosti, které svým občanům sice na jedné straně zajišťují a zaručují volnost, na druhé straně však musí tyto principy odolávat tlakům, jenž na ně vytváří jednotlivci či skupiny jdoucí si za svými zájmy. Tyto zájmy, však mohou být s principy demokratických společností dokonce v rozporu. (Dančák; Hloušek; Šimíček, 2006: 9) Mezi negativní jevy, které v dnešní době podřývají fungování demokracií, jsou korupce a korupční jednání, protože zasahují všechny sféry a úrovně společnosti. Je však důležité poznamenat, že korupce se nevyskytuje pouze v demokratických systémech, ona nejenže se vyskytuje na celém světě, ale také ve všech typech společenských systémů (demokratických, autoritářských, diktátorských a totalitních), které existují či existovaly, korupce totiž existovala ve všech historických obdobích.

Velké množství historických pramenů totiž dokládá skutečnost, že v minulosti s sebou v podstatě každé oficiální i neoficiální poselstvo přinášelo panovníkovi daného státu či náčelníkovi kmene dary. Účel těchto darů byl jasný, měl na cizím území zajistit atmosféru vhodnou pro jednání či dokonce vyjednávání. Psychologové se domnívají, že tímto aktem si darující darovaného jakoby zavázal, měl nad ním psychologickou výhodu a ta byla větší, čím byl větší nebo hodnotnější dar. Takto se z obyčejných darů stával úplatek, jehož smyslem bylo dosáhnout takto něčeho, čeho by jinak dosáhl s vyššími náklady, musel by buď věnovat více času, snahy nebo peněz. (Volejníková, 2007: 61) *Latinské úsloví „do, et des“ – dávám, abys dal, dokonale vystihuje podstatu jevu“* (Volejníková: 61)

S korupcí se lidé setkávali již v antickém Řecku, kde athénané po svých politicích požadovali, aby své výdaje dokládali a tak tomuto nelegálnímu jednání zabránili (Volejníková, 2007: 62). V Římské říši se korupce také vyskytovala, byly zde na prodej nejen úřady, ale i císařský majestát. Korupcí se zabývali i takový muži jakými bezesporu byli Aristotelés, Tomáš Akvinský, Jan Hus (příklad odpustků – více Volejníková, 2007: 64), Adam Smith, Montesquieu a další. Je tedy evidentní, že korupce je opravdu stará jako samotný státní útvar a jeho úředníci (Chmelík, 2003: 9), ale je také všude přítomná, nadčasová a univerzální.

¹Chmelík s 9

Autor Pavol Frič však upozorňuje, že tyto její „vlastnosti“ mizí, „*jakmile se ji snažíme nějak prakticky uchopit – odhalovat, postihovat, analyzovat, empiricky zaznamenávat -, její univerzalita náhle mizí a korupce nám začne ukazovat i svou druhou, tentokrát velmi partikularistickou či individualistickou tvář.*“ (Frič, 1999: 10). Toto lze v podstatě považovat za jakousi jednu z prvních charakteristik korupce, je všude přítomná. Korupce je problémem politickým, ekonomickým, sociálním, kulturním, morálním, právním. Je problémem, který lze těžce postihovat a dokázat, protože se jedná o skrytý jev. Nikdo přeci nechce, aby byl při korumpování „načapán“. Korupce se nedá ani změřit, neexistuje totiž žádná jednotka, která by jasně ukázala její množství (Volejníková, 2007: 9). Korupce na sebe bere mnoho podob, které se vzájemně liší, ať už se jedná o úplatkářství, zneužívání pravomocí a postavení, atd. (Benešová, 2006: 10). Toto vše zapříčiňuje problémy při boji s korupcí, neboť tato problematika se musí řešit na mnoha úrovních a často se stává, že se vzájemně prolínají a navzájem si protiřečí.

2.1. Vymezení pojmu

Co si však pod pojmem korupce máme vůbec představit? Úplatek? Dar? Doporučení? Pozvání na večeři či na sportovní zápas? Protislužbu? Existuje mnoho názorů na to, co korupcí je a co korupcí není. Rozdílnost těchto názorů je dána společensky, historicky, kulturně, podle tradice, zvyků, morálky, regionálně a sociálním prostředím. „*Příkladem může být vyžadování úplatků od zahraničních firem, které je v rozvojových zemích považováno za součást role státního úředníka, zatímco v naší republice je pokládáno za trestný čin.*“ (Benešová, 2006: 11).

V České republice je za korupci všeobecně považováno **úplatkářství**, v zemích Západní Evropy však pod pojem korupce řadí i taková jednání, jakými jsou **klientelismus** - tedy upřednostňování přátel a příbuzných a **nepotismus** – prosazování příbuzných a přátel do vlivných pozic, čímž si jedinec upevňuje a rozšiřuje svůj vliv. Úplatkářství je tedy pouze jednou z forem korupce, která má však na rozdíl od ostatních forem „*rámeček protiprávního jednání, tudíž naplňuje znaky skutkové podstaty konkrétního trestného činu úplatkářství.*“ (Benešová, 2006: 10)

Původ pojmu „korupce“ nalézáme ve „slovním základě latinského pojmu „*rumpere*“, což znamená zlomit, rozlomit, přetrhnout. Při definování pojmu pak vycházíme z latinského „*corruptus*“, který znamená následek takového zlomu, tedy následek určitého nekalého jednání, který způsobuje to, že dotyčný je přinucen ke změně postojů, zásad a názorů. V překladu termín znamená: znečištěný, zkažený, zvrácený, mravně zvrácený, zvrhlý, podplacený.“ (Volejníková, 2007: 14). Jak je již výše zmíněno, veřejnost může korupci chápat velmi široce, za korupci může považovat jakékoliv vyžadování, přijímání či nabízení výhod a zisků, ať už hmotných či nehmotných, které není morálně ospravedlnitelné.

Je tedy evidentní, že je velmi obtížné pojem korupce vymezit, což je zapříčiněné tím, že doposud nebyla nalezena jednotná a všeobecně přijímaná definice korupce. Pavol Frič ve své knize Korupce na český způsob používá k definování korupce následující hlediska (Frič, 1999: 13-20):

1. Korupce jako deviantní chování

Toto hledisko nahlíží na korupci skrze dnes nejcitovanější definici korupce od J. S. Nye: „...chování, které se z důvodů dosahování soukromých (osobních, rodinných, úzce skupinových) finančních nebo statkových zisků odchyluje od formálních povinností vyplývajících z veřejné role anebo přestupuje normy proti výkonu určitého typu soukromého vlivu“ (Nye, 1967:963-983, in Volejníková: 15). Jedná se tedy o definici, která za korupci nepovažuje veškeré deviantní chování, ale pouze takové, u kterého dochází ke zneužívání pravomocí nebo autority osob ve veřejných funkcích a překračování norem za účelem dosažení zisku.

Z této definice korupce lze odvodit více pojetí:

Legalistické pojetí korupce

Za korupční chování považuje pouze takové, které porušuje to, co zakazuje zákon nebo co postihuje právní řád. Jedná se o nejužší používané vymezení korupce.

Formalistické pojetí korupce (public office definice) (Chmelík, 2003: 13)

V tomto pojetí se korupce definuje podle všech formálních pravidel, která regulují výkon veřejných činitelů. Sankce za porušení těchto pravidel jsou vymezeny nižšími normami a trest ukládá nadřízený.

Neformální pojetí korupce (public opinion definice) (Frič, 1999: 15)

Základem tohoto pojetí korupce je veřejné mínění, jedná se o zvykové normy, normy dobrého chování apod. Trestem za porušení je pak veřejné odsouzení nebo odepření přízně. V tomto pojetí nastává problém ve chvíli, kdy jsou ve společnosti již nějaké korupční normy uznávány a přijaty. To, že člověk odmítne korupční jednání nebo je odsoudí, může paradoxně vést k tomu, že bude dokonce trestáno i protikorupční jednání. (Benešová, 2006: 12)

2. Korupce jako patologické chování

V případě tohoto hlediska vychází Frič z definice Friedricha, která bývá také označována jako public interest definice, podle ní můžeme mluvit o existenci korupčního vzoru chování tehdy, když jedinec má takové pravomoci, aby mohl být odpovědný za nějaký úřad, a nechá se nelegálně motivovat jiným jedincem (finančně či jinak) tak, že mu díky této motivaci poskytne výhody a tím vlastně zároveň poškodí zájmy veřejnosti a ji samotnou. Takovéto chování není řízeno normami, ale hodnotami, které společnost uznává a přijímá. V tomto případě tedy korupce poškozuje přirozený stav věcí; škodí nejen zúčastněným, ale především celé společnosti. O korupci se tedy jedná vždy, kdy držitel pravomocí poškozuje zájem veřejnosti tím, že nad ni staví soukromý zájem. Problém zde však nastává při definování veřejného zájmu. (Frič, 1999: 15)

3. Korupce jako prostředek maximalizující zisk

Toto pojetí vychází z tržní definice van Klaverena, který se snažil korupci definovat bez hodnot a norem, říká, že o ni se jedná v případě, kdy úřad představuje pro úředníka obchod a jako dobrý obchodník se tak snaží svůj zisk zvyšovat, maximalizovat ho. Úřad pro něj již nepředstavuje nějaké, dejme tomu vyšší poslání, ale je jen prostředkem ke zvýšení zisku. Výše zisku se tak již neodvíjí od jeho užitku, který pro společnost má, ale podle situace, jež na trhu panuje a podle jeho schopnosti zisk zvyšovat. Problémem v této definici však je nepřesné stanovení toho, co korupcí ještě je a co už není. (Frič, 1999: 17)

Pragmatické řešení pro hledání vhodné definice

Vzhledem k tomu, že z korupce se postupně stal mezinárodní civilizační problém a že se postupně globalizovala, přiklonili se vědci k pragmatické definici. Tyto definice se již nezaměřují pouze na osoby ve veřejných funkcích, které korumpují, ale také na korumpující občany. Jedná se například o definici OSN ve své konvenci o postupu proti korupci, která za ni považuje „*nabídku, slib nebo předání jakékoliv výhody jako nepřiměřené pohnutky pro výkon povinností a vyjednávání, požadavek, přijetí jakékoliv takové výhody jako nepřiměřené pohnutky pro výkon nebo nevykonání povinností.*“ (Frič, 1999: 18) Evropská unie považuje ve svých trestněprávních ustanoveních k zajištění ochrany finančních zájmů (tzv. Corpus Iuris) takové jednání, „*při kterém dochází k transferu výhody, její nabídky, resp. pobídky k ní, a to za účelem porušení úřední povinnosti nebo za účelem opomenutí úředních povinností.*“ (Benešová, 2006: 13). Mezinárodní nezisková organizace Transparency International, která se zabývá korupcí a uplácením ji definuje jako „*zneužívání za účelem osobního obohacení.*“ (Volejníková, 2007: 16).

Z výše řečeného je tedy patrné, že korupci je velmi složité definovat, neboť definice by měla postihnout všechna korupční jednání a to je téměř nemožné. Jan Chmelík (2003: 20) ve své publikaci vychází při definici korupce z jejích základních atributů, které platí pro všechny typy korupce:

1. jedná se o vztah dvou aktérů – korumpujícího a korumpovaného
2. tento vztah funguje jako směna – přináší totiž výhody oběma aktérům
3. vztah často vzniká v souvislosti se zajišťováním si věcí obecné nebo institucionální povahy
4. korumpovaným se často stává člověk, který má určité postavení nebo pravomoci
5. jedná se o chování odporující dobrým mravům

Autorka se pak ve své práci přiklání k definici, která vychází z těchto atributů a neříká, že se korupce týká pouze osob ve veřejných úřadech a nezaměřuje se pouze na jednu její formu, tedy úplatkářství: „*korupce je neformální vztah dvou subjektů jednajících v rozporu s dobrými mravy spočívající v nabídce, příslibu, realizování výhody v něčí prospěch nebo akceptování takového požadavku za vyžádanou, nabídnutou nebo slíbenou odměnu*“ (Chmelík, 2003: 21)

2.2. Formy korupce

Korupce může mít celou řadu forem. Vzhledem k tomu, že jsou velmi rozdílné a liší se ve své složitosti, je často obtížné korupci dokázat a bojovat proti ní. K tomu přispívá i fakt, že jedna forma korupce na sebe váže jinou a některé formy se dokonce navzájem doplňují.

Formy korupce lze klasifikovat podle jejího rozsahu, intenzity a závažnosti korupčního jednání. Dále také podle oblasti výskytu, podle dohody mezi aktéry, podle subjektu korupčních vztahů, podle organizovanosti, podle původu aktérů či podle teritoria nebo podle toho, jak využívají soukromé prostředky za účelem ovlivnění rozhodnutí veřejných činitelů (Volejníková, 2007: 26) a mnoha dalších.

Autorka se nyní zaměří na stručný popis některých forem korupce. (Volejníková: 26, Chmelík, 2003: s. 37- 39, Dančák, Šimíček, Hloušek, 2006: 13-19)

1. Klasifikace podle rozsahu, intenzity a závažnosti

a. korupce malá

Tato tzv. „byrokratická“ (Dančák, Holoušek, Šimíček, 2006 : 14) forma korupce je spojena s běžným životem lidí, jedná se např. o podplácení úředníků či policistů, zneužívání pravomocí. Ačkoliv tato forma korupce není považována za nebezpečnou, může způsobit větší škody než korupce velká a často se může stát, že je i její podmínkou pro fungování.

b. korupce velká

Tzv. „závažná, organizovaná“ korupce (Volejníková, 2007: 22) je velmi často spojována s korupcí politiků a předních představitelů společenského a veřejného života. Právě tito lidé z ní často mívají velké zisky. Jedná se např. o zpronevěru veřejných zdrojů, soukromý prospěch z privatizace, zneužívání moci při udělování veřejných zakázek, nepotismus, klientelismus, prodej pozic. Tato forma se vyznačuje negativním dopadem na společnost a vzhledem k tomu, že se jí účastní vysoce postavení činitelé, je velmi těžko odhalitelná.

2. Klasifikace podle oblasti výskytu

- a. korupce vnitřní** – jedná se o korupci mezi zaměstnanci veřejné správy
- b. korupce politická** – například veřejné zakázky, zpronevěra veřejných zdrojů, soukromý prospěch z privatizace...
- c. korupce ve státní správě** - například korupce mezi celníky, správci daní, pracovníků úřadů práce
- d. korupce v municipalitách** – jedná se o oblast samosprávních orgánů a představitelů samospráv
- e. korupce ve veřejném sektoru** – oblast zdravotnictví, školství, policie, ozbrojené složky, soudnictví...
- f. korupce v soukromém sektoru** – v tomto případě je často považována za součást konkurenčního boje (Volejníková, 2007: s. 23)
- g. korupce v médiích**

3. Klasifikace podle dohody mezi aktéry: a. přímá x b. nepřímá (zprostředkovaná)

4. Klasifikace podle původu aktérů: a. domácí x b. importovaná

5. Klasifikace podle subjektů korupčních vztahů: a. individuální x organizovaná

6. Klasifikace podle teritoria: a. regionální x b. národní x c. mezinárodní

7. Klasifikace podle využití soukromých prostředků k ovlivňování veřejných rozhodnutí

Tato tzv. „*state capture*“ (Volejníková, 2007: 26) představuje korupci, kdy soukromé subjekty ovládnou legislativní proces. Formují se zde korupční sítě a dokonce může dojít i k „*privatizaci veřejné sféry*“ (Dančák, Holoušek, Šimčík, 2006: 15)

– tato forma má navíc ještě svou klasifikaci (Volejníková, 2007: 25):

- a. ovládnutí státu**
- b. vlivová korupce**
- c. administrativní korupce**
- d. podle pravidel a proti pravidlům**

8. Samokorupce

Jedná se o takovou korupci, kdy korumpovaný je zároveň korumpujícím. Příkladem může být podnikatel, který využije svůj vliv, který má jako úředník na to, aby uzavřel výhodný kontrakt ve svůj prospěch.

Výše popsané formy korupce lze podle Jana Chmelíka (Chmelík, 2003: 42) následovně zobecnit:

1. aktivní a pasivní korupce tuzemských a cizích státních úředníků
2. aktivní a pasivní korupce tuzemských a cizích orgánů PO
3. aktivní a pasivní korupce v soukromém sektoru
4. aktivní a pasivní korupce ve veřejném sektoru
5. aktivní a pasivní korupce mezinárodních subjektů
 - podplácení úředníků mezinárodních organizací
 - podplácení členů mezinárodních parlamentních shromáždění
 - podplácení soudců a úředníků a dalších justičních pracovníků mezinárodních soudů a justičních orgánů

Výše uvedený přehled forem je samozřejmě pouze základní a jistě ne zcela úplný, neboť každá ze zmíněných forem má sama několik podob. Tento výčet však jasně naznačuje, jak složitým fenoménem korupce je a že postihnout ji a najít takovou strategii, která by ji alespoň zmírnila, je opravdu složité, přesto jich však několik existuje (více viz kapitola 2.7. Opatření proti korupci).

2.3. Korupční normy a korupční klima jako důsledek selhání systému

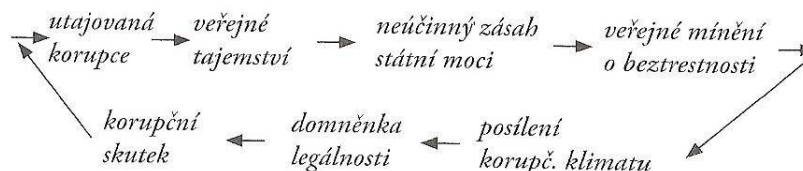
Korupční jednání může ovlivňovat nejen postoje jednotlivců, ale také veřejné mínění, neboť má velké sociální a společenské dopady. K tomu všemu přispívá to, že korupce má své vlastní normy, své vlastní mechanismy vývoje a svá vlastní pravidla, na jejichž základě funguje a pokud se korupční chování opakuje, šíří se skrytě prostřednictvím korupčního klimatu všude tam, kde jsou k tomu vhodné podmínky. Korupční normy mohou mít na jedince dokonce takový nátlak, který je povede k myšlence, že veřejné funkce jsou na prodej a že nabízet nebo přijímat úplatek je jejich „morální povinností“ (Chmelík, 2003: 15). V situaci, kdy totiž existuje korupční klima, představují úplatky již „normální“ chování a pokud je někdo odmítá přijímat nebo dávat, jedná se o chování, které není v souladu s tím běžným, všeobecně přijímaným a tudíž by měl být potrestán. (Frič, 1999: 22). Pokud k takovéto situaci dojde, znamená to, že systém i jeho oficiální normy selhaly a jedná se o tzv. „sociální dezorganizaci“ (Benešová, 2006: 16).

K selhání systému dochází podle Friče (1999: 24) konkrétně ve třech případech:

1. tehdy, kdy současně existuje několik norem, které si buď odporují, nebo se dokonce vylučují
2. ve chvíli, kdy dodržování oficiálních pravidel nevede ke správným výsledkům či k očekávané odměně
3. tehdy, kdy chybí oficiální normy pro řešení určité situace

Ve společnosti, kde se lidé chovají spíše podle korupčních norem než podle oficiálních pravidel, je problém zavést zpět bezkorupční stav. Existuje zde již zmiňované korupční klima, které se stará o to, aby ovlivňovalo veřejné mínění a posilovalo korupční systém. Toto klima vytváří jakýsi „začarovaný kruh“, který znázorňuje následující obrázek (Obrázek 1: Začarovaný kruh korupčního klimatu):

Obrázek č. 1: Začarovaný kruh korupčního klima

Zdroj: Jan Chmelík, 2003: 16

Ačkoliv se může stát, že takovéto korupční prostředí snižuje rizikovost korupčního jednání, nestává se, že by se stalo převažujícím chováním ve společnosti. Nabourat tento korupční systém totiž mohou jiná rizika, jiné hrozby, různé tlaky, protikorupční aktivita státu i jiných částí společnosti a například i „*korupční vzdor svých obětí*“ (Frič, 1999: 27). Pokud jsou v důsledku nich rizika odhalení korupčního jednání vysoká, stává se toto jednání méně atraktivním. Korupce se však nevzdává a její aktéři si mezi sebou vytváří pevnější svazky a lepší organizaci, které jsou těmto tlakům schopny odolat. Tento „ochranný“ proces se nazývá institucionalizací korupce.

Institucionalizace korupce

Smyslem tohoto procesu je chránit korupční aktéry, zvyšovat jejich zisky, zjednodušovat organizační náročnost velkých korupčních transakcí a zároveň rozšiřovat korupční příležitosti. Nejběžnější formou insitucionalizace korupce je klientelismus. Tato forma, která již byla popsána výše (2.1. Vymezení pojmu), vede k vytváření korupčního řetězu, kdy se jednotlivé články vzájemně kryjí a podílí se na vytváření korupčních příležitostí (Benešová, 2006: 16). Korupce se v této fázi stává „*organizovaným zločinem*“ (Frič, 1999: 30). Klientelismus, který chce dosáhnout co nejvyšších zisků pro vlastní skupinu, vede k tomu, že běžná korupce se mění na „*monopolní (koordinovanou) korupci*“ (Frič, 1999: 31) Aby se někdo mohl korupční transakce zúčastnit, musí být součástí správné skupiny, už nezáleží na výši úplatku, ale na „pověsti“ člověka.

Pokročilejší formou institucionalizace korupce je **etatizace** – jedná se ovládání politiky a státní správy. K této formě dochází především v autoritativních režimech, kdy je přímo organizována státem a politickými reprezentanty. Tato forma korupce již pohltila stát natolik, že

se stala součástí jeho ekonomického i politického systému, který již nedokáže fungovat bez ní. (Frič, 1999: 31)

Insitucionalizaci korupce lze rozdělit do čtyř vývojových stádií, která jsou podle Friče (Frič, 1999: 24) zároveň i stádii pronikání korupce do společnosti:

1. stádium náhodné korupce

V tomto stádiu zatím nedochází k masovému korupčnímu jednání, neboť nedochází ke vzniku a šíření korupčních norem. Aktéři těchto jednání dávají přednost dobré pověsti před krátkodobým finančním ziskem. Aby se v tomto stádiu korupce udržela, musí dobře fungovat kontrolní mechanismus, díky tomu je korupce snadno odhalitelná a mezi tresty patří i veřejné odsouzení.

2. stádium spontánně regulované korupce

Toto stádium nastává ve chvíli, kdy kontrolní mechanismy selhaly. Korupce již není náhodná ani izolovaná, začíná se stávat pravidlem a vznikají neformální korupční normy chování. Korupce se mění ve spontánně regulovaný sociální proces, který nabývá velkých rozměrů.

3. stádium organizované korupce

Masová korupční jednání se již stávají organizovanými a vznikají vzájemně propojené korupční řetězce. Výše zisku a snižování rizik z odhalení závisí na schopnostech všech zúčastněných. Korupční chování postupně přechází až ve vydírání či útisk a kontrolní mechanismy jsou téměř nefunkční, neboť může zasáhnout i do jejich prostředí. Stejně tak dochází i k průniku korupce do politiky a státní správy. Na institucionalizaci korupce, která se stává organizovaným zločinem, mají velký vliv klientské sítě.

4. stádium systémové korupce

V tomto stádiu se klientské sítě propojují se státními institucemi. Korupce již natolik pronikla politikou a státní správou, že tyto instituce již nejsou schopné fungovat bez ní, stát ji dokonce garantuje, podporuje a organizuje. Stát je korupční. Vytváří se speciální skupiny, které se zaměřují na korupční aktivity.

Je tedy evidentní, že ve chvíli, kdy se kolečka korupčního mechanismu rozjíždí a podmínky k tomu přejí, řítí se společností a postupně ji strhuje ke korupčnímu jednání. Přesto se však autorka domnívá, že i v případě existence korupčního státu je na volbě jednotlivce, zda bude či nebude korumpovat. Je pravda, že člověk musí porovnat zisky a náklady či rizika, která mu z takového jednání plynou, ale ve většině případů bude vždy jednat tak, aby pro sebe a své blízké dosáhl co nejvýhodnějších výsledků.

2.4. Příčiny vzniku korupce

Vznik korupce lze vysvětlit mnoha příčinami, které je důležité poznat společně s jejími podmínkami, aby byl boj s korupcí účinný. Všeobecně přijímaným názorem na příčinu korupce je nejčastěji ten, že základem korupčního jednání je touha jedince po úspěchu, zisku a výhodě, ať už pro něj samotného nebo pro jeho blízké a přátele. Je však otázkou, kde je hranice tohoto úspěchu, zisku a výhody. Existují například názory, že úplatky berou lidé, či veřejní činitelé, kteří jsou nedostatečně placeni, Profesor Parkinson však přišel s názorem, že úplatek bere člověk, který tedy není spokojený s výší svého platu, ale ani jeho zvýšení nemusí korupční jednání eliminovat, neboť v tu chvíli je plat sice na jiné úrovni, avšak člověk není nikdy spokojený a jeho touha po „přilepšení“ je jistě neutuchající a tudíž bude zase toužit po ještě vyšším platu nebo třeba i lepší pracovní pozici. (Benešová, 2006: 18).

Právě tato touha po penězích a úspěchu je „*hnacím motorem*“ (Chmelík, 2003: 21) korupčních jednání, neznamená to však, že míra korupce je všude stejná. Její míru ovlivňuje mnoho podnětů, například korupční klima, státní aparát či kultura společnosti. V některých společnostech je totiž korupce nahodilá, jinde je organizovaným zločinem.

Je důležité si uvědomit, že kdyby nebyly příčiny ke korupčnímu jednání, nebyla by ani samotná korupce. Jak říká Frič: „*příležitost dělá zloděje*“ (Frič, 1999: 36). Příležitosti ke korupci předně vznikají všude, kde jsou osobám ve veřejných funkcích svěřovány pravomoci a ve chvíli, kdy tyto osoby mohou díky svěřeným pravomocím rozhodovat skrytě a neomezeně o rozdělování statků. Podle Rose-Ackermanové jsou např. administrativy „*náchylné ke korupci a míra korupce*

závisí nejen na organizačním uspořádání, ale i na vlastnostech úředníků a žadatelů“ (Frič, 1999: 36)

Podle Chmelíka (Chmelík, 2003: 21) lze kořeny korupce současně chápat i jako faktory, které vytvářejí korupční prostředí. Tyto faktory lze zkoumat ze 4 vzájemně propojených hledisek:

1. Monopolizující efekt

Tato skutečnost nastává ve chvíli, kdy má stát monopolní postavení a na trhu existuje pouze pár firem, které trh kontrolují. Stát může mít také zájem na tom, aby některé služby zprostředkoval nebo vykonával jen omezený počet těchto soukromých subjektů. Korupce bude tím větší, čím bude větší počet takovýchto firem, které se budou snažit zakázku získat a tak znevýhodnit svého konkurenta. Korupce však vzniká i v opačném případě, kdy je konkurence malá, protože podnikatelé pak budou uplácet například proto, že neodvádějí kvalitní služby, nedodržují termíny apod. V tomto případě si totiž uplácejí např. toleranci.

2. Široké rozhodovací pravomoci v rukou jednotlivců nebo organizací

Pokud bude existovat v této situaci málo nebo žádné mechanismy pro kontrolu těchto jednotlivců, bude existovat slabina, kterou využijí jako příležitost pro jejich korupční jednání.

3. Nedostatek transparentnosti

Opět situace, kdy je kontrola osob s určitou autoritou snížena a tak vede ke korupčnímu jednání. Může mít řadu příčin: například osoby zavázané bankovním tajemstvím... (Chmelík, 2003: 22)

4. Asymetričnost, dysfunkce právního, administrativního, kulturního, ekonomického a politického systému (Chmelík, 2003: 22)

Jedná se o situace, kdy v zemi existuje právní systém, který neupravuje fungování společnosti; neexistují normy upravující činnost veřejných činitelů, ani normy řešící případy korupce a už vůbec ne tresty za korupční jednání. Často je problémem i nejednoznačnost výkladu psaných norem. Dalšími faktory jsou přebujelá byrokracie; situace, kdy je fungování státní správy a místní správy nejasné a kdy administrativa neefektivně a zdlouhavě vyřizuje požadavky občanů. Stejně tak i deformovaný žebříček hodnot; situace ve společnostech, kde došlo

k politickým změnám a vládne chudoba, jsou faktory zapříčiňující vznik korupčního jednání. (Chmelík, 2003: 23)

Jana Benešová (2006: 19) přidává ve své práci Korupce a její hodnocení v hospodářské politice ještě další tři hlediska:

1. Sociální změna

Tuto změnu může například představovat situace, kdy se z tradiční společnosti stává společnost moderní, v tu chvíli zatím totiž neexistují žádná pravidla, protože ta stará již neplatí a nová zatím nejsou, někteří jedinci se pak pomocí korupce snaží udržet svou moc. Vznikají situace, kdy jsou ve veřejné správě úředníci, kteří jsou nezkušení a otázka jejich morálnosti je nejasná, což vede k tomu, že veřejná správa není autoritou a nemá ani potřebné jméno.

2. Deficity ve vývoji společnosti

Pokud existují ve společnosti nedostatky, často vedou k rozdílům v příjmech veřejnosti, podmínkou pro získání bohatství se pak stává politická moc. V důsledku se pak mění morální normy, stát je slabý a to vede k porývání důvěry ve stát, lidé se snaží prosazovat vlastní zájmy a to vede k postupnému rozšiřování korupčního klima.

3. Ekonomické faktory

Vzhledem k tomu, že na trhu není rovnovážný vztah mezi nabídkou a poptávkou, jsou některé potřeby lidí neuspokojeny, což vede jednotlivce k tomu, aby se nedostatek snažili řešit i jinak. V tuto chvíli vzniká prostředí pro tzv. šedou ekonomiku a pochopitelně i pro korupci, korupční jednání se postupně stává všeobecně přijímaným, normálním. Tato situace vede mimo jiné také k tomu, že stát přichází o množství finančních prostředků.

4. Sociálně – psychologické příčiny

Tyto příčiny způsobují různé individuální či skupinové faktory. Je v podstatě pochopitelné, že existovali, existují a jistě vždy existovat budou takoví jedinci, kteří svůj zájem staví a prosazují nad zájmy a na úkor jiných jedinců. Aby byla takováto činnost omezena je zapotřebí dobrého a pevného legislativního rámce, který ji bude „korigovat“. Podobný problém

může nastat i ve chvíli, kdy neoficiálně existují prokorupční normy a ty utlumují snahy jednotlivců jednat čestně a morálně.

Mimo výše zmíněné faktory existují i tzv. prokorupční (kriminogenní) faktory, které korupčnímu chování přímo napomáhají: (Chmelík, 2003: 22; Frič, 1999: 37)

Výše úplatku

Rčení: „*Každý je úplatný, záleží jen na výši nabízené částky!*“ (Frič, 1999: 9) naznačuje, že úplatku nabízenému v určité výši velmi těžko odolá i ten nejpoctivější člověk, záleží jen na okolnostech.

Způsob fungování administrativy

Velké množství byrokratů, komplikovanost jejich administrativy, nepružnost, zdoluhavost či neefektivnost, vedou lidi ke snaze nějak tento proces obejít pomocí úplatků.

Normativní systém

Pokud bude normativní systém pevný, jasný, bezporuchový, bude upravovat fungování společnosti, činnost veřejných činitelů a bude obsahovat i normy řešící případy korupce, bude se korupčnímu prostředí dařit dále hůře, než v opačném případě.

Systém kontroly

V případě, že systém kontroly je potlačovaný, nerozvinutý, nefungující či dokonce zkorumpovaný, není hrozbou pro korumpující. Neexistuje hrozba rizika odhalení, které je nízké a tak se korumpovat vyplatí.

Systém sankcí

Pokud jsou zákony, které obsahují trestní sazby za spáchání korupčního činu nepropracované a nedokonalé, vedou stejně jako špatný systém kontroly ke zvýšení korupce.

Byrokratická kultura

Pokud je byrokratická kultura nerozvinutá nebo je zanedbávaná, pokud neexistuje etický kodex pro výkon funkcí veřejných činitelů, nechovají tito úředníci ke svému úřadu žádnou úctu, nevidí v něm nějaké poslání a jsou od svých klientů odděleni, což je motivuje ke korupčnímu jednání.

Silné korupční klima

Ve společnosti, kde je korupční chování běžně přijímanou formou chování a nekorupční chování je naopak odsuzováno jako chování proti normám, je korupce považována za normální.

Klientelismus

Jedná se o zvyk, kdy si lidé své záležitosti vyřizují „v zákulisí“ (Chmelík: 23) pomocí svých známých nebo příbuzných, či na základě loajálnosti úředníků. Jedná se o velmi silný faktor.

Politická participace

Pokud se občané velmi málo účastní politiky a voleb, vede to ke znovuzvolení zkorumpovaných politiků. Neexistují protestní akce, není odpor, politikové mají pocit neotřesitelnosti a směle korumpují dál.

Reputace skupiny

Již předem daná špatná pověst veřejných činitelů je nezavazuje ke ctnostnému nebo morálnímu chování. Chovají se vlastně tak, jak si lidé myslí, že se chovají.

Kult rychlého zbohatnutí (hodnotový žebříček)

Ve společnosti, kde převládá dojem, že rychlé zbohatnutí je správné a kde jsou osobní prospěch a bohatství na prvním místě, tam se lidé snaží těchto cílů dosáhnout všemi možnými prostředky, včetně korupce.

Chudoba

Nedostatečně placení úředníci se nebojí o ztrátu svého zaměstnání a snaží se vydělat si peníze jinak, například úplatkem.

Korupční vzory

Pokud budou lidé přesvědčeni, že nejen jejich političtí reprezentanti a úředníci, ale i obyčejní lidé, jsou zkorumpovaní, pak budou k tomuto jednání sami náchylnější.

Sociální chaos

Takový chaos je typický pro společnosti, ve kterých došlo k velkým politickým změnám.

Kvalita státní správy

Korupci dokáže odolávat pouze kvalifikovaná, silná, respektovaná, výkonná a finančně ohodnocená státní správa.

Vliv médií

Média mají velký vliv na veřejné mínění, velmi záleží na jejich objektivitě a informační serióznosti.

Na výše popsaném je tedy zřejmé, že korupce je opravdu problémem společnosti, který se vyskytuje v mnoha formách. Ale ne všichni lidé jsou zkorumpovaní a ne každý korumpuje, je tedy jasné, že výše zmíněné korupční podněty a korupční příležitosti působí na každého jinak. Aby korupční transakce vůbec vznikla, musí se každý sám rozhodnout, a jak již bylo jednou řečeno, musí porovnat náklady a zisky, které mu z korupčního jednání plynou. V podstatě existuje pět situací, ve kterých se jednotlivci rozhodují, zda budou či nebudou korumpovat:

- a) nechají se zkorumpovat nebo budou poctiví
- b) nechají se uplatit nebo úplatkům odolají
- c) budou uplácet nebo se zachovají čestně
- d) odolají nátlaku úředníka, který úplatek vyžaduje nebo nátlaku podlehnout a úplatek dají
- e) sami budou úplatek vyžadovat, zachovají se poctivě a nebudou úplatek vyžadovat (Frič, 1999: 39)

2.5. Způsoby měření korupce

V praktické části mimo jiné bude autorka zjišťovat závislost mezi vnímanou mírou korupce a HDP, její práce je mezinárodní, protože s korupčním jednáním jistě bez výjimky se potýkají všechny země, některé však více a jiné méně, autorčin vzorek čítá 43 zemí. Aby však autorka mohla země porovnávat, chce v této kapitole nalézt způsob pro ni nejvhodnější, což je na druhou stranu velmi složité. Korupce je totiž velmi komplikovaný jev a vzhledem k tomu, že korupce je většinou utajené jednání, které se snaží zanechat minimum důkazů, je těžké ji zkoumat běžnými metodami, které jsou založené na přímém pozorování. *„Optimistické zahraniční prameny uvádějí asi 1 % odhalených a sankciovaných případů korupce, z čehož ale nemůžeme posuzovat reálný stav.“* (Frič, 1999: 26) Řada postupů tedy vychází z různých indicií, názorů, analýzy tisku, veřejného mínění či nepřímých svědectví.

Pavol Frič říká, že pokud chce někdo korupci porovnávat a poté hodnotit, je vhodné rozdělit ji na korupci drobnou a velkou. (Frič, 1999: 259) Do drobné korupce pak řadí například podplácení policistů, lékařů či nižších úředníků, velkou korupci pak spojuje s privatizací, udělováním státních zakázek nebo výběrovými řízeními. Jan Chmelík uvádí jiné rozlišení míry korupce, které vypracovali ve Francii. Jedná se o rozdělení korupce podle tříbarevné stupnice na bílou, šedou a černou. Za bílou korupci považovali bagatelní korupci, kterou občané nepovažovali za škodlivou. Jejím opakem pak byla korupce černá, která byla považována za škodlivou, protiprávní. Jak sama barva napovídá, šedá korupce je uprostřed – tento druh vnímají řadový občané jako škodlivý a nebezpečný, ale politikové a veřejní činitelé ji ospravedlňují. (Chmelík, 2003: 29)

Pro celkové srovnávání korupce je však důležité znát výši úplatků a jejich frekvenci, což je nemožné a vede to k názoru, že změřit skutečnou míru korupce je v podstatě nemožné (Frič, 1999: 259), lze však změřit vnímání korupce. V těchto případech však na druhou stranu vznikají pochybnosti o relevantnosti dat, která byla takto získána. Důvodem může být, že tyto studie jsou většinou založeny na tzv. měkkých datech, tedy subjektivních názorech respondentů. Indikátorem korupčního jednání je například veřejné mínění, to však může být ovlivněno aktuální politickou situací v zemi, postoji občanů, touhou občanů, aby jejich země měla lepší hodnocení a tudíž by

mohli skutečnou situaci v zemi zkreslovat a podávat lepší než je, atd. Způsoby měření vnímání korupce využívají běžných kvalitativních sociologických postupů (Minčič, 2008: 39) a po vyhodnocení se převádí do podoby indexů, které umožní snadnější porovnání mezinárodně, ale i časově.

Volejníková ve své publikaci uvádí studia a analýzy vnímání korupce, které řadí podle způsobu sběru a vyhodnocování dat: (Volejníková, 2007: 55)

2.5.1. Expertní hodnocení

Těmito experty mohou například být ratingové agentury nebo konzultanti mezinárodních institucí. Tyto studie se používají pro jejich objektivnější pohled, který také často vyjadřuje „nejčastěji míru ekonomického, politického a finančního rizika“. (Volejníková, 2007: 29). Výhodou těchto přístupů je, že experti hodnotí korupci v zemi většinou objektivněji, než respondenti pocházející z dané země. Patří sem například:

Index International Country Risk Guide ICRG²

Tento index zpracovává organizace Political Risk Services od roku 1982. Index vyjadřuje rozsah ochoty, s níž vysoce i níže postavení vládní úředníci požadují a přijímají zvláštní platby. Je kalkulován na základě názorů odborníků, kteří mají kvalitní informace.

Index Governance Matters GM³

Tuto metodiku pro měření korupce pravidelně vypracovává od roku 1996 Světová banka, která se chtěla podílet na boji proti korupci. Hodnocení korupce tímto indexem je součástí souhrnného indexu Governance Matters (GM). Výsledný index se pak dává dohromady z různých individuálně prováděných měření, jenž provádějí různé mezinárodní organizace, univerzity, politické a obchodní organizace zabývající se odhalováním rizik, nevládní organizace zabývající se zjišťováním kvality správy nebo poradenské firmy.

² Ukázkový soubor dat je přístupný na www.prsgroup.com/icrg/sampleissue.html, kompletní studie však není přístupná bezplatně.

³ Aktuální index je zveřejněn online na www.worldbank.org, z tohoto zdroje také autorka překládá informace týkající se tohoto indexu.

Index považuje korupci za jednu ze složek, které ovládají stát (výše zmiňovaná state capture). Světová banka pak korupci definuje jako rozsah, ve kterém je veřejná moc (nebo síla) využita k osobnímu zisku, jedná se jak o malou korupci, tak i velkou korupci a stejně tak i o situaci, kdy se státu zmocní elity se svými soukromými zájmy a ovlivňují tak veřejná rozhodnutí (posledně zmiňovaná je tzv. „state capture korupce“).

Vládu považuje Světová banka za základní kámen úrovně země a činitele, který silně ovlivňuje její potenciální rozvoj. Autoři indexu definují vládu jako tradice a instituce, z něž vláda vykonává svou autoritu. V této definici jsou obsaženy tři základní složky, které kvalitní vláda obsahuje – procesy, kterými jsou vlády vybírány, kontrolovány a nahrazovány; schopnost vlády efektivně formulovat a zavádět zdravou politiku a respekt občanů a státu před institucemi, které řídí ekonomické a sociální procesy mezi nimi. Světová banka každé z těchto složek pak přiřazuje dva tzv. indexy institucionální kvality (IIQ) a těmito indexy pak popisuje kvalitu vlády v zemi. Následující tabulka (Tabulka 1: Složky kvality správy a jim přiřazené indexy) pak znázorňuje konstrukci a složení těchto indexů:

Tabulka č. 1: Složky kvality správy a jim přiřazené indexy

Složky kvality správy	Indexy institucionální kvality – IIQ	Označení
Procesy, kterými jsou vlády vybírány, kontrolovány a případně nahrazovány	Úroveň demokracie, politická práva a svobody, nezávislost médií	GM1
	Politická stabilita a absence násilí	GM2
Schopnost vlády formulovat a efektivně zavádět „zdravou“ politiku	Výkonnost vlády	GM3
	Kvalita regulací, měření dopadů cenové regulace, bankovního dohledu, regulace zahraničního obchodu	GM4
Respekt občanů a státu před institucemi, které řídí ekonomické a sociální procesy mezi nimi	Vláda práva, dopad kriminality, efektivnost a předvídatelnost soudních rozhodnutí	GM5
	Kontrola korupce	GM6

Zdroj: Volejníková, 2007: 31

Právě index s označením GM6, který je zařazen do složky týkající se vztahu státu a občanů měří korupci. Data tohoto indexu mají dvojí původ, jedna jsou získaná z odhadů expertů a druhá pochází z dotazníkového šetření provedeného mezi firmami a obyvateli. Dotazník obsahuje otázky týkající se míry korupce a její závažnosti, důvěry, kterou občané chovají ke svým politikům a jejich poctivosti, zhodnocení antikorupčních strategií a další... Index zkoumá úplatky, dopady korupce na obchod, velkou korupci a tendence elit ovládnout stát. Všechny země jsou klasifikovány v intervalu $<-2,5 - +2,5>$, přičemž čím nižší hodnota, tím kvalitnější je správa země. Výsledné hodnoty, které Světová banka prezentuje, jsou výsledkem statistických metod, nevyjadřují tedy ani oficiální postoje a názory banky, ani skutečnou pozici hodnocených zemí. Konečné hodnocení je výsledkem průměru všech indexů a představuje posouzení kvality správy dané země. Odborníci považují tento index za kvalitní a spolehlivý. Výhodou je, že umožňuje časovou srovnatelnost, neboť se každoročně novými ukazateli i metodologiemi přepočítávají i starší výsledky a šetření.

2.5.2. Šetření v rámci firem a obyvatel

Tyto průzkumy mohou být nepřesné, protože instituce, které je provádí, zevšeobecňují názory veřejnosti, které mohou být dokonce zkresleny i aktuální ekonomickou či politickou situací v dané zemi. Na druhou stranu však zobrazují názory těch, kterých se korupce opravdu dotýká. Oproti výše zmíněným indexům mají výhodu v tom, že respondenti jsou obyvateli země a tudíž by ji měli znát nejlépe, a proto by měli pojmenovat korupci v zemi co nejkonkrétněji. Problémem však může být postoj institucí k těm, kdo a za jakým účelem si průzkum objednal.

Do těchto průzkumů například patří:

Globální barometr korupce (GCB)⁴

Index je zveřejňovaný od roku 2003 neziskovou organizací Transparency International (TI) a umožňuje specifikovat oblasti, ve kterých je vnímání korupčních praktik nejzávažnější. Barometr je založen pouze na průzkumech veřejného mínění, které provádí agentura Gallup International, vzorek činí 55 000 respondentů pocházejících z 69 zemí. Zaměřuje se na instituce a odvětví, která korupce nejvíc zasáhla, je zde odlišena každodenní a velká korupce, index posuzuje

⁴ Aktuální index je přístupný online na www.transparency.cz

dopad korupce na různé oblasti života, zjišťuje očekávaný vývoj korupce a respondentem dané úplatky. Cílem tohoto barometru je zjistit, jak občané jednotlivých zemí vnímají v různých oblastech rozsah korupce a jak tento rozsah zároveň porovnávají časově a jaký vývoj do budoucna očekávají. Ukazatelé nabývají hodnot v intervalu <1-5>, přičemž 1 představuje nezkorumpovaný sektor a 5 velmi zkorumpovaný sektor. Například barometr za rok 2006 naznačuje, že nejzkorumpovanějšími oblastmi jsou podle veřejnosti politické strany, policie, soudnictví a zákonodárné orgány.

Index plátců úplatků BPI⁵

Jedná se o index zavedený TI v roce 1999 za účelem měření nabídkové strany korupce. Index klasifikuje přední exportující země světa podle toho, jaký mají jejich firmy sklon uplácet zahraniční vysoké veřejné činitele v zemi, kde sídlí. Tímto totiž může dojít nejen k tomu, že ekonomicky vyspělé země vyvezou korupčního jednání, ale i k zavedení tohoto jednání v zemích, které tak vyspělou ekonomiku nemají. V důsledku toho jsou země oslabenější ještě více a dokonce se dojde buď poklesu jejich hospodářství, nebo ke stagnaci. Země jsou seřazeny pomocí stupnice 0,00 – 10,00. Hodnota BPI 10 znamená, že země exportuje bez korupce. Vzhledem k tomu, že probíhající globalizace ekonomiky země světa propojuje stále více a více, stoupá i význam tohoto indexu.

2.5.3. Využití objektivních dat

Tato data vychází z rozhodujících odhadů rozsahu korupce. Základem těchto objektivních šetření je většinou určení poměru obchodních transakcí, které jsou spojené s uplácením státních úředníků a s jinými úplatky. Jsou zde tedy zkoumány přímé zkušenosti firem.

Neumannův index

Index sestavený již v roce 1994 je založený na výsledcích rozhovorů Petera Neumana s německými exportéry. Index se snaží postihnout procento obchodních transakcí, které byly úspěšné díky korupčním platbám a uplácení státních úředníků.

⁵ Aktuální index je přístupný online na www.transparency.cz

Index V4

Index vytvořila v roce 2004 Transparency International společně s českou agenturou GfK Praha. Index porovnává země Visegrádské čtyřky (Česká republika, Slovenská republika, Maďarsko, Polsko) podle protikorupčních nástrojů, které se v jejich hlavních městech nejvíce uplatňují a jak jsou v boji úspěšné.

Indexy korupce veřejných rozhodnutí IKVR

Indexy představují změřenou podobu různých forem korupce, které jsou odlišeny na základě určení typu vztahu, který je mezi státem a jedincem. Jedná se o následující formy korupce: ovládnutí státu, vlivovou korupci a administrativní korupci, každá z nich má svůj index. Tyto indexy jsou součástí rozsáhlé studie Světové banky a EBRD, která se zabývala průzkumem podnikatelského prostředí a úspěšnosti podniků.

2.5.4. Složené indexy

Tyto indexy jsou konstruovány spojením několika již existujících indikátorů korupce. Jejich výhodou je, že zahrnují více informací. Nejpoužívanějším indexem tohoto druhu je Index vnímání korupce (CPI).

Index vnímání korupce CPI

Mezinárodním indexem, který každoročně sestavuje od roku 1995 mezinárodní nezisková organizace Transparency International a Göttingenská univerzita v Německu, se zaměřuje na korupci ve veřejném sektoru a seřazuje země podle stupně vnímání existence korupce mezi různými vzorky respondentů.

Pro potřeby CPI je tedy korupce definována jako „zneužívání veřejné pravomoci k osobnímu prospěchu (v případě politických stran i skupinové). (Volejníková, 1999: 402) Index tedy zahrnuje pouze „úplatkářské vztahy mezi soukromým a veřejným sektorem, neměří podvody uvnitř soukromého sektoru“ (Frič, 1999: 261). Mezi respondenty patří odborná veřejnost ze zkoumané země, domácí i zahraniční podnikatelé, zahraniční pozorovatelé, analytici, představitelé obchodních komor, úředníci veřejné správy, politikové, ekonomové a jiní. (index je tedy v podstatě založen na hodnocení expertů.

Metodologie CPI

Vytvořením indexu, jeho metodikou a zpracováním dat byl pověřen profesor Johann Graf Lambsdorff z Pasovské univerzity. (Dančák, Šimíček, Holoušek, 2006: 69).

Zdroje indexu používají nejen odlišné metody hodnocení korupce, ale také odlišné vzorky. Transparency International používá od roku 1999 ke zpracování indexu pouze taková data, která jsou velmi kvalitní, spolehlivá a solidně zpracovaná. Aby mohl být dostupný zdrojový indikátor (např. průzkumy veřejných mínění provedené několika na sobě nezávislými institucemi) zahrnut do zpracování indexu, musí splňovat jasně daná kritéria a předpoklady. Indikátor musí především:

- *umožnit srovnání více zemí*
- *měřit celkovou úroveň korupce*
- *nesmí být starší tří let“* (Volejníková: 39)

Dalšími důležitými podmínkami jsou, že zdroj musí data zpracovat tak, aby uvedl pořadí jednotlivých států, a musí měřit celkovou úroveň korupčního jednání. Důvod poslední podmínky je prostý, vnímaná míra korupce v zemi může být totiž ovlivněna politickou nestabilitou.

Vzhledem k tomu, že index CPI je indexem složeným, je sestaven „*pomocí neváženého průměru*“ (Monitoring: 52) z údajů ze 13 různých průzkumů, které provedlo 11 nezávislých institucí⁶. Data z těchto zdrojů nejsou pouze z určitého roku, ke kterému je CPI sestavován, ale byla shromažďována po dobu tří let před vydáním indexu. (Benešová, 2006: 28) Pro index za rok 2008 se tedy jedná o data z let 2006 – 2008. „*V indexu CPI se projevuje značná setrvačnost, neboť se opírá o současné i minulé výzkumy, a má tudíž charakter klouzavého průměru*“ (Monitoring: s 53). Využití tohoto průměru je účelné, protože zamezuje značným odchylkám ve vnímání korupce, které mohou být způsobeny politickými skandály, které mohou být záměrně medializované. Pokud dojde v politické sféře k nějaké náhlé a velké změně, může mít na vnímání korupce negativní nebo pozitivní vliv, způsobem jakým tuto situaci média předají a popíší

⁶ Asijská rozvojová banka, Africká rozvojová banka, Bertelsmann Transformation Index, Country Policy and Institutional Assessment, Economist Intelligence Unit, Freedom House, Global Insight a Merchant International Group. Další zdroje zahrnují přední manažery, kteří jsou rezidenty země, kterou hodnotí => IMD, Political and Economic Risk Consultancy a Světové ekonomické fórum.

veřejnosti. Je tedy v zájmu TI, aby všechny používané údaje byly dostatečně doložené, prováděné nejlepšími analytickými metodami a díky tomu spolehlivé. Jinak se může stát, že výsledky výzkumů budou zkreslené a nebudou mít dostatečnou vypovídající hodnotu, a tudíž budou pro TI nepotřebné.

Všechny zdroje Transparency International měří celkový rozsah korupce (četnost a/nebo výši úplatků) ve veřejném a politickém sektoru. Všechny zdroje vypracují normalizovanou klasifikaci, tj. vypracují hodnocení zemí. Bodové hodnocení země se vztahuje k vnímání korupce, jak ji vidí respondenti. Používá se stupnice 10 - 0 (10 = země téměř bez korupce; 0 = vysoká míra korupce). „Následným vypočtením střední hodnoty z těchto normalizovaných hodnot pro každou zemi je stanovena konečná hodnota indexu. Vzhledem k tomu, že každý zdroj údajů používá svůj vlastní systém hodnocení, následná agregace vyžaduje, aby data byla před stanovením střední hodnoty pro každou zemi převedena do standardní podoby.“ (Volejníková, 2007: 40)

Krátce popsaná metodika indexu však není konečná, od roku 1995 se totiž způsob výpočtu indexu CPI stále vyvíjí a vylepšuje, například i v počtu zdrojů. To však také může představovat i určitý problém v časové srovnatelnosti zemí. Což naznačuje otázku po spolehlivosti indexu.

Spolehlivost CPI

Spolehlivost indexu je samozřejmě různá v různých zemích, důvodem může být nesourodost vstupních dat, která může být způsobena dostupností jiných indikátorů. Někde je jednoduše provedeno více výzkumů než v jiné zemi. Spolehlivost může být, jak již bylo řečeno, ovlivněna medializováním nějakých politických skandálů nebo i hodnotovým žebříčkem respondentů. A samozřejmě i samotné vnímání, neboť to se může od reality opravdu odlišovat.

Stejně tak nesmíme země v čase porovnávat podle jejich umístění v indexu, ale podle bodového hodnocení, důvodem je počet zemí, kdy některé jsou do indexu přidány a jiné naopak vyřazeny. Obdobně se mohou v souvislosti s vylepšováním měnit i zdroje.

Již při letmém pohledu na index⁷ je vidět, že některé spolu sousedící země mají téměř shodné výsledky. Indexu vévodí Dánsko, Švédsko, Finsko (tedy skandinávské země). Blízko sebe jsou i Česká republika, Slovensko a Maďarsko, tedy země s podobnou totalitní historií. Je tedy zřejmé, že při porovnávání hladiny korupce spojuje umístění zemí i jejich geografická poloha, společné historické kořeny a kulturní tradice. (Frič, 1999: 263).

Přestože jsou všechny výše zmíněné vybrané indexy v současné době nejpoužívanějšími indikátory pro sledování korupce, je důležité mít na paměti, že měří vnímanou korupci, ne objektivní a přesně kvantitativně vyjádřenou aktuální míru korupce (Volejníková, 2007: 29) tu však nezměří ani oficiální policejní statistiky.

Pro svou další práci v praktické části knihy se autorka rozhodla použít index CPI a index kontroly korupce GM6. Nejen, že index CPI je tedy tím nejpoužívanějším, nejrozsáhlejším indexem, ale byl již také porovnáván s výší hrubého domácího produktu za účelem zjištění neblahého vlivu korupce na hospodářství, o což se chce autorka také pokusit a dosavadní výsledky (více viz kapitola 2.6.1. vztah korupce a HDP) potvrdit. Pro index kontroly korupce se rozhodla proto, že je považován za vysoce kvalitní a spolehlivé měřítko v dané oblasti a proto, že výsledná data u CPI indexu, chce s indexem GM6 porovnat, zda vyjdou obdobně a nemohlo nastat nějaké zkreslení (např. politická situace, touha lidí, aby jejich země byla ohodnocena lépe...)

2.6. Důsledky korupce

O tom, že korupce je škodlivá a vzhledem k tomu, že se vyskytuje nejen ve veřejném sektoru, ale i sektoru soukromém a má tedy rozsáhlé negativní dopady a důsledky jistě nikdo nepochybuje. Tím nejnepřehlédnutelnějším důsledkem bezesporu je, že má špatný vliv na morálku a etiku celé společnosti. Důvodem je to, že rozhodnutí ke korupčnímu jednání je ovlivněné nemorálními pohnutkami chování, které ve svém důsledku oslabují morálku nejen zaměstnanců, ale všeobecně všech občanů, protože ti již nemají důvod k dodržování platných zákonů a k tomu, aby se chovali ctnostně, slušně apod., když to nedělají ani druzí. A právě tímto

⁷ Celý index je uveden na: <http://www.transparency.cz/>

ohrožuje korupční jednání existenci demokratických institucí a tržně založených ekonomik, a vzhledem k tomu, že se jedná o systémy, o které se opírá demokratická společnost, ohrožuje tak korupce vlastně i samu existenci demokratické společnosti.

Korupce však způsobuje řadu závažných problémů, které si mnozí z nás ani neuvědomují (Hadašová; Clouough, 2000: 2):

- vlivem korupčního jednání je vláda neschopná dosáhnout svých cílů (neefektivní plýtvání zdroji, přijímací řízení na VŠ není na základě schopností studenta, ale na výši úplatků – jsou totiž omezená místa, atd...).
- netransparentnost prostředí soukromého sektoru vede ke snížení jeho kvality, je nepředvídatelné. Toto buď vede k nadměrnému zisku „určitých“ jedinců nebo ke snížení investic vedoucích do tohoto sektoru, což může mít za následek: „*celonárodní (globální) pokles (zbrždění) ekonomického růstu*“ (Benešová, 2006: 29).
- daňový poplatník musí za výrobky a služby platit mnohem více, protože růst administrativních nákladů, způsobil vzrůst jejich cen.
- korupce oslabila profesní morálku, počet nezkorumpovaných pracovníků klesá, avšak nejen pracovníků veřejné správy (Řekneme, že se řídí heslem: když se nechají uplácet ostatní, proč bych to nedělal také?).
- pokud má korupce formu provizí vede v důsledku i ke snížení celkové sumy peněz, kterou má k dispozici veřejnost.
- pokud si veřejnost myslí nebo si je dokonce jistá tím, že vláda je zkorumpovaná, snižuje to její respekt a legitimitu, zároveň ani veřejnost nebude mít důvod k tomu, chovat se čestně, když se tak nechovají ani její představitelé.
- korupce je překážkou rozvoje, zkorumpovaný úředník se nestará o „zájmy“ země
- dochází ke snížení kvality výrobků, neboť produktivní úsilí je zaměřené spíše na získávání kontaktů a obcházení systému, než na inovace.
- ve chvíli, kdy se korupce nachází ve svém institucionalizovaném stádiu, může dojít k tomu, že i ti bezúhonní zaměstnanci mohou být vydíráni žalobami a soudními spory
- rozhodnutí se v některých zemích již nebudou díky korupci řídit potřebami lidí, ale penězi.

Z výše zmíněného je tedy patrné, že korupce je škodlivá nejen celospolečensky, ale také hospodářsky a politicky. Korupce totiž oslabuje „*občanský, profesní, morální kodex, ale způsobuje vznik nedůvěry v právní stát; korupce vytváří paralelní, nikým nekontrolované, nedemokratické struktury; korupce ohrožuje hospodářskou soutěž; korupce je nástrojem organizovaného zločinu, který ji používá k pronikání do politických struktur a do státní správy.*“ (Chmelík, 2003: 24) Korupce mimo výše zmíněné důsledky vede k destabilizování institucí, umožňuje, aby ti, kteří jsou u moci, byli ještě mocnějšími a zároveň i bohatšími. Korupce nejenže morálku oslabuje, ona ji i ohrožuje a stejně tak i spravedlnost, právní systém států, svobodný trh, záruku, že smlouvy a zákony jsou vymahatelné, korupce omezuje konkurenční boje, čímž vlastně brání rozvoje, protože zakázky získávají méně schopnější, ale bohatší firmy či jedinci, korupce může vytvářet zábrany pro vstup do odvětví, což opět omezuje konkurenci. Vzhledem k tomu, že korupce ovlivňuje hospodářský růst, může narušit i chod ekonomiky a to nejen na státní úrovni, státy jsou totiž poškozeny tím, že dochází k daňovým únikům a protože nemají potřebné finance, přestávají poskytovat veřejné statky. Již jednou bylo řečeno, že korupce ohrožuje demokratickou společnost, její správu, vládu, obce... Často ovlivňuje a ničí i různé programy, které byly vytvořeny pro podporu těch nejchudších, příkladem může být bytová politika. (Benešová, 2006: 30)

Vzhledem k tomu, že korupční chování se řídí zvrácenými motivy lidí, což je na první pohled i zřejmé, budou, jak již bylo ve výčtu řečeno, rozhodnutí o prioritách a projektech řízeny takovými motivy. V konkurenčním boji nebudou vyhrávat ti nejschopnější, ale ti, kteří nabídnout co nejvyšší úplatek. Výše úplatků se však nakonec, ale promítne i do výsledné ceny zboží a služeb, neboť se cena zvýší. Zvýšení ceny pak pochopitelně vede ke snížení poptávky, pokud bude poptávka klesat, omezí se výroba, což povede ke zvýšení nezaměstnanosti. Ve svém konečném důsledku pak korupce povede ke snížení spotřeby a ke snížení životní úrovně veřejnosti. (Benešová, 2006: 30) Pokud budou dokonce omezené zdroje přidělovány na nepotřebné projekty, budou tak zanedbávány základní lidské potřeby, mezi které patří potraviny, vzdělání a zdravotnictví. Dalším důsledkem tedy je, že díky korupci dojde i k nedostatečnému rozvoji a chudobě.

Kromě výše zmíněných důsledků, které korupce má a z nichž jeden je závažnější než druhý a ve svém důsledku spolu i v podstatě souvisí, se autorka zaměřila na negativní vliv, který korupce jistě má na ekonomickou výkonnost země. Jak již bylo poznamenáno, existence korupce vede ke zvýšení nákladů a následně i cen, stejně tak i investice, které poskytuje stát ze svého rozpočtu, již nejsou tak efektivní, protože je často nezískají dostatečně kvalifikované subjekty, v podstatě tedy je plýtváno penězi. Vzhledem k tomu, že korupce je nelegální činností, snaží se lidé, kteří ji provádí nějak své jednání utajit, vznikají jim tedy jiné náklady (které si samozřejmě musí porovnat se ziskem, který z korupce plyne), o něž je vlastně efektivnost korupce nižší. Stejně tak se tito lidé snaží, aby riziko z odhalení bylo co nejnižší, tudíž provádějí korupční transakce jen se známými lidmi nebo s lidmi s dobrou pověstí, což vede k tomu, že vstup na tento utajený trh je tedy omezený. Dále však také utajování korupčního jednání vede k tomu, že je narušený mechanismus tržního hospodářství, protože informace o cenách nejsou vzhledem k existenci druhého a utajovaného trhu snadno dostupné. Dokonce může nastat i taková situace, že ve státě, ve kterém je velmi silné korupční klima, může tento utajený trh zapříčinit, že ceny budou nepružné, i když zde existuje tržní ekonomika. (Benešová, 2006: 31)

Autorka se na tuto problematiku vztahu korupce a ekonomické výkonnosti zaměřila proto, neboť se domnívá, že veřejností vnímaná míra korupce má negativní vliv na tuto výkonnost, kterou bude „měřit“ pomocí vybraného ukazatele ekonomické vyspělosti – hrubým domácím produktem. Vnímanou míru korupce chce autorka měřit v teoretické části pomocí CPI indexu a indexu kontroly korupce, který je součástí souhrnného indexu Governance Matters. Dvěmi indexy proto, že chce výsledky své práce porovnat a předejít tak různým zkreslením, ke kterým mohlo při sestavování indexů dojít. Ke komparaci těchto dvou ukazatelů s HDP vedly autorku jiné práce, které jejich vztah rozebírají (Mauro, 2006; Volejníková, 2007; Benešová, 2006; Vymětal, 2005).

2.7. Vztah korupce a HDP

V literatuře existuje mnoho diskusí o tom, zda může korupce vůbec ekonomickou úroveň států a jejich hospodářský růst ovlivnit. V těchto studiích je velmi často zkoumána korelace mezi korupcí a HDP/obyvatele. „Např. podle studií Abed, Davoodi (1999, 2002, GCR (2001), Leite, Wedeman (2000), Mauro (1995), Tanzi, Davoodi (1997, 2002), aj. má korupce na ekonomickou výkonnost a ekonomický růst států vyčíslitelný negativní dopad, kdy pokles korupce o 1% na škále 0-10 vede k poklesu HDP/obyvatele až o 2%.“ (Volejníková, 2007: 198). Jedná se tedy o určitý vztah nepřímé úměrnosti, vyšší HDP znamená, že index CPI bude nižší a naopak.

Studie Paola Mauro (Mauro, 2006)

Významnou studii o dopadech korupce na podíl investic a HDP provedl jako první v roce 1995 Paolo Mauro, který se zaměřil na identifikování kanálů a jiných institucionálních faktorů, které umožňují korupci a jiným institucionálním faktorům ovlivňovat ekonomický růst. Mauro kvantifikoval důležitost těchto kanálů. Mauro dále tvrdí, že korupce snižuje podíl investic, což snižuje i ekonomický růst a to dokonce i v těch zemích, ve kterých jsou těžkopádné byrokratické regulace. Mauro říká, že negativní spojení, které je mezi korupcí a investicemi, stejně tak mezi ní a růstem, je významné a to jak ze statistického, tak ekonomického hlediska.

Maurem použité zdroje a indikátory:

Zdroje, které Mauro použil pro svou práci, jsou tvořeny indexy korupce a různými jinými institucionálními veličinami, které mu poskytla soukromá „společnost Business International Unit“ (Vymětal: 2). BI je soukromá firma, která své indexy prodává především bankám, mezinárodním společnostem a mezinárodním investorům. Důkazem o přesnosti a důležitosti těchto indexů je podle Mauro jejich vysoká cena, za kterou je BI poskytuje svým klientům a také to, že klienti jsou ochotni takovou cenu zaplatit, aby je získali. Maurem použité indexy pocházely z let 1980 – 1983, bylo jich celkem 56 a byly vytvořeny na základě standardních dotazníků, vyplněných respondenty z 67 zemí. Respondenti, které tvořili korespondenti Business International a analytici jednotlivých zemí, byli dotazováni na rizikové faktory, které měli následně ohodnotit podle škály 0 – 10. Hodnocení 10 znamená, že daná země má dobré, kvalitní

instituce. Indexy jsou uváděny pouze v celých číslech. Všechny Maurem použité indexy významně a pozitivně korelují s hrubým domácím produktem na obyvatele.

Mauro omezil svou analýzu na devět indikátorů institucionální výkonnosti, které spolu významně a pozitivně korelují. Každý indikátor pak podle země zprůměřňoval jednoduchým průměrem. Některé indikátory shrnuje pod označení byrokratická výkonnost: soudnictví, byrokracie a indexy korupce, dělá tak proto, že se domnívá, že takto lépe změří korupci. Pokud je byrokracie nevýkonná a neefektivní, jedná se často o příčinu korupce (obdobně viz kapitola 2.4. Příčiny vzniku korupce a stádia vývoje). Pod politickou stabilitu pak zahrnuje následující: institucionální změny, sociální změny, převzetí moci opoziční stranou, stabilní zaměstnanost, přátelství mezi zeměmi, terorismus.

Závěry:

Z Maurovy studie lze odvodit následující: říká, že rozšíření korupce lze očekávat v zemích, kde komunistická byrokracie zpomalila úřední úkony. Dále cituje Santhanam Committee Report a tvrdí, že korupce může dokonce vést k větším byrokratickým průtahům. Když totiž jednotlivec nabídne úředníkovi rychlé peníze, přispěje tak tomu, že úředník už nebude chtít vykonat žádný úkon, byť je to jeho úřednickou povinností, dokud nedostane úplatek. Na níže uvedené tabulce (Tabulka 2: Index byrokratické výkonnosti) lze vidět, že bohatší země mají spíše lepší instituce (vzhledem k Maurovu označení byrokratická výkonnost a situace, kdy tomu tak není, to tedy znamená i menší korupci) a naopak.

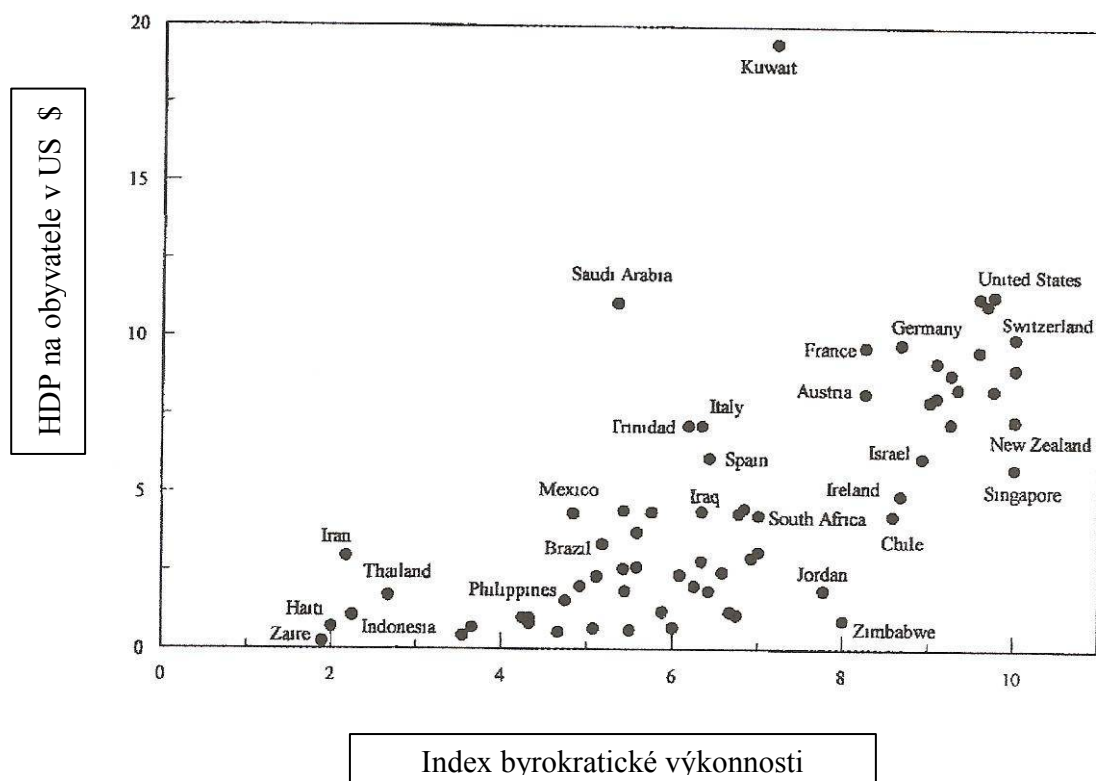
Tabulka č. 2: Index byrokratické výkonnosti

1,5 – 4,5	4,5-5,5	5,5-6,5	6,5-7,5	7,5-9	9-10
Egypt	Alžírsko	Angola	Argentina	Rakousko	Austrálie
Ghana	Bangladéš	Dominikánská republika	Slonovinové pobřeží	Chile	Belgie
Haity	Brazílie	Ekvádor	Kuvajt	Francie	Kanada
Indonésie	Kolumbie	Řecko	Malajsie	Německo	Holandsko
Irán	Indie	Irák	Peru	Irsko	Finsko
Libérie	Jamajka	Itálie	Jižní Afrika	Izrael	Japonsko
Nigérie	Keňa	Korea	Srí Lanka	Jordánsko	Hongkong
Pakistán	Mexiko	Maroko	Thajvan	Zimbabwe	Nizozemí
Thajsko	Filipíny	Nikaragua	Uruguay		Nový Zéland
Zaire	Saudská Arábie	Panama			Norsko
	Turecko	Portugalsko			Singapur
	Venezuela	Španělsko			Švédsko
		Trinidad/Tobago			Švýcarsko
					Velká Británie
					Spojené sáty

Zdroj: Mauro, 1995: 687, překlad a úpravy autorka

Následující graf pak ukazuje vztah mezi HDP na obyvatele v US\$ a byrokratickou výkonností (korupcí v případě, že jde opět o nevýkonnou a neefektivní byrokracii).

Graf č. 1: HDP na obyvatele a Index byrokratické výkonnosti

Zdroj: Mauro, 1995: 688, úpravy autorka

Mauro dále zjistil, že mezi korupcí a mírou investic je velmi negativní a významné spojení. „Konečná data totiž ukázala, že pokud se korupce na již výše zmiňované hodnotové škále zvýší o jeden bod, dojde následně k poklesu investic, zhruba o 1-2,8 %.“ (Volejníková, 2007: 198).

Tímto tvrzením Mauro například vyvrátil tvrzení Leffa a Huntingtona o přínosu korupce. (viz níže, část opačné výsledky). Je evidentní, že korupce snižuje míru investic v dané zemi, což v důsledku ovlivňuje ekonomický růst, k jehož měření použil Mauro hrubý domácí produkt na obyvatele.

Mauro ve své studii dále hodnotil kanály, díky kterým může korupce ovlivňovat ekonomický růst, říká, že korupce může ovlivňovat růst nepřímo (díky snížení míry investic) a přímo (díky tomu, že vede ke špatné alokaci investic mezi sektory). Všeobecně lze tedy říci, že důležitou částí vlivu, který korupce na růst má, je vliv na celkové množství investic.

Podobné výsledky:

K podobným výsledkům dospěli i jiní, například Brunetti, Kisunko a Weder (1997), studie Světové banky, Univerzity v Basileji a dalších. „*Ve všech případech autoři došli k závěru, že korupce významně snižuje podíl investic na HDP. Podobné výsledky s využitím indexu CPI/1996 prezentuje i Elliot (1997) a dále Gymiah-Brempong (2002), kteří dokázali negativní dopad korupce na poměr investic k HDP.*“ (Volejníková, 2007: 199)

Opačné výsledky:

Navzdory tomu, že výše zmíněný vztah je empiricky doložen, existují i opačné názory. Například Wedeman tvrdí, že korelace, která je mezi korupcí a podílem investic na HDP může být značná v těch zemích, které mají celkem nízkou míru korupce, nicméně v zemích, kde je korupce silná, již takto silná korelace není. Toto vedlo Wedemana a Světovou banku k názoru, že některý konkrétní druh korupce, může mít na rozhodování o investicích větší vliv než korupce jako celek, může se tedy stát, že byt' budou mít země odhadovanou míru korupce vysokou, budou mít vyšší i podíl investic. (Vymětal, 2005: 2). Právě tím posledním argumentem se odlišuje od Maura, neboť ten mluví pouze o rozsahu působení korupce, nikoliv o rozsahu působení a vazeb. Wedeman kritizoval Maura především v tom, že „*o korupci pojednával jako o „nediferencovaném fenoménu“ a argumentuje zásahy do korupce, jež jsou závislé nejen na množství, ale také na formě: v případech, kdy je elita vlády zapojena do rabování, korupce pravděpodobně podlamuje růst a rozvoj.*“ (Volejníková, 2007: 199). Podobně i sám tvůrce metodologie indexu CPI, profesor Lambsdorff, říká, že se nemůže odvozovat žádná přímá vazba mezi HDP a korupcí, protože podle něj korupce především ovlivňuje hromadění kapitálu, ale neovlivňuje jeho vznik.

Dalšími Maurovými kritiky jsou například Leff a Huntington, kteří tvrdí, že korupce může ekonomický růst zvýšit a pomocí dvou typů mechanismů. Prvním jsou tzv. „rychlé peníze“

(Mauro, 2006: 1), které jednotlivcům umožňují obejít zdržování byrokratů. A druhým jsou vládní zaměstnanci, kteří mají dovoleno vybírat úplatky za těžší práci. Zatímco tedy první mechanismus zvyšuje pravděpodobnost, že korupce bude pro růst přínosná pouze v těch zemích, ve kterých jsou byrokratické regulace těžkopádné. Druhý mechanismus bude fungovat bez ohledu na úroveň byrokracie.

Přesto všechno však většina studií naznačuje, korupce má negativní vliv na ekonomickou výkonnost země, a že právě ty země, které jsou ekonomicky vyspělejší, mají nižší rozsah korupce. Autorka se v praktické části pokusí podepřít právě Maurovu studii, neboť sama zastává stejný názor.

2.8. Opatření proti korupci

Je tedy více než zřejmé, že korupce je pro společnost téměř pohromou. „*Lidé, kteří si zaslouží naši pomoc nejvíce, jsou postiženi korupcí: poctiví, chudí a bezmocní. Poctiví jsou postiženi, protože nejsou účastni nekalých praktik, chudí jsou ponižováni, protože si nemohou dovolit platit drahé úplatky a z bezmocných se stávají oběti, které nemohou uniknout vyděračským požadavkům chamtivého okolí (Lambsdrorff)*“ (Dančák, Hloušek, Šimíček, 2006: 69)

Z již napsaného vyplývá, že všeobecně lze korupci považovat za jev, který je morálně odsouzeníhodný a jeho původcem je nějaké prospěchářství, jedná se tedy o negativní společenský jev, se kterým je třeba bojovat. Tento „boj“ podtrhuje mnoho odlišných forem projevů korupce (podrobněji viz: kapitola formy korupce) a fakt, že je v zájmu samotných korumpujících udržet toto jednání v tajnosti, přesto však existuje mnoho protikorupčních strategií. Boj proti korupci však nemůže být pouze záležitostí státních institucí, vzhledem k tomu, že korumpují nejen lidé ve veřejném sektoru, ale i soukromém, musí být boj proti korupci celospolečenským zájmem. Základem je, že společnost chce míru korupce snižovat. Přirozeným počátkem rozsáhlých celospolečenských změn je podle Friče (Frič, 1999: 287) „*vytvoření široké antikorupční koalice ve složení vláda – občanská společnost – soukromý sektor.*“ Takováto občanská společnost má být ochotná a schopná k formování prostředí pro svou činnost, nesmí chtít zachovat korupční

vztah. „*Boj proti korupci má v každé společnosti několik klíčových prvků, mezi něž patří: reforma státní správy, změna struktury vlády a metod zajištění její odpovědnosti, změna morálních a etických postojů, a co je možná nejdůležitější – společné zapojení vlády, soukromého podnikatelského sektoru a občanské společnosti.*“ (Hadašová; Clough 2000: vii).

Aby byl boj s korupcí úspěšný, musí podle Jana Chmelíka splňovat následující podmínky (Chmelík: 136), musí se:

- provádět právně ošetřenou liberalizaci a privatizaci
- uskutečnit reformu veřejného sektoru, zkvalitnit a zefektivnit chod státní správy
- vypracovat mezinárodní standardy chování veřejných činitelů
- vytvořit rovnocenné a spravedlivé právní prostředí
- vytvářet racionální regulační plány ve státní správě
- provádět důslednou kontrolu činnosti zodpovědných osob
- existence nezávislých vyšetřovacích a justičních orgánů
- transparentnost financování politického prostředí
- akceptace a realizace mezinárodních smluv a úmluv potírajících korupci
- nezávislost médií
- výchova obyvatel k nové hodnotové orientaci

Protikorupčních strategií a opatření, které vychází z takovýchto podmínek, existuje mnoho, některé jsou účinnější více a některé méně, jejich společným cílem však je snižování korupce, nikoliv její vymícení, to je nereálné. Právě stanovení si reálných cílů je v boji pro korupci důležité, pokud by totiž nebyla strategie úspěšná, odrazovala by její aktéry a pokračování v ní. Je důležité, aby byl kladen důraz na prevenci možné korupce v budoucnosti a na systémové změny. Všechny strategie boje proti korupci pak zahrnují tři roviny: (Chmelík, 2003: 137):

1. Opatření na mezinárodní úrovni, ke kterým patří:

- zprůhlednění podmínek přidělování mezinárodních dotací a jejich sledování až k cílovému uživateli
- spolupráce s EU proti zpronevěrám
- umožnění nezávislého auditu zahraničních partnerů

2. Opatření na vnitrostátní úrovni:

- nezávislé audity
- kontrola finančních toků
- stanovení jasných pravidel pro poskytování dotací
- výchova politiků, funkcionářů, úředníků, občanů apod. v ducha „i malý dáreček je úplatek“.
- snížit snahy o imunitu veřejných činitelů

3. Opatření ke snížení protikorupčních rizik u místní správy:

- důkladnější výběr úředníků
- postupné navození seberegulační role
- výcvik, výchova a kontrola zaměstnanců
- nastolení průhledného mechanismu řízení

Nevládní nezisková organizace Transparency International vypracovala tzv. „protikorupční minimum“, který obsahuje 15 základních bodů, které jsou důležité pro dobrý boj s korupčním jednáním (Chmelík, 2003: 140) :

1. Vytvoření zákona o konfliktu zájmu, který je přísný a vynutitelný.
2. Udělování licencí, dotací, subvencí a podobných vládních opatření musí být průhledné s kritéria pro jejich získání přísnější.
3. Zasahování státu do ekonomiky pomocí výše uvedených opatření má být minimálně omezeno.
4. Věnovat zvýšenou pozornost oblasti soudnictví. Především musí být pohyb spisů na soudech a mezi soudci transparentní, neboť se musí eliminovat i minimální možnost pro jejich zmanipulování. Jedná se o to, že věc a spis s ní spojený má být ihned po svém návrhu předán konkrétnímu soudci, aby ten, kdo o něco žádá, věděl, kdo se bude jeho věci zabývat.
5. Samostatná činnost soudů má být efektivnější, žádné protahování ani žádné dvojlosti.
6. Za účelem zefektivnění činnosti soudů a zrychlení řešit případy s korupčním jednáním, existuje návrh na vytvoření vyššího soudního úředníka. Tento úředník bude mít pravomoc rozhodnout v těch případech, které jsou jednoznačně prokázané a nesporné.

7. Vzhledem k tomu, že policie, soudci a státní zástupci jsou veřejností považováni za nejvíce zkorumpované, měla by se jejich činnosti věnovat zvýšená pozornost.
8. Za účelem větší kontroly samosprávy existuje návrh na vytvoření funkce tzv. nezávislého hlavního kontrolora, který bude mít pravomoc okamžitě a účinně zasáhnout, pokud zjistí, že ve státní správě existuje nějaké ne hospodárné nakládání s veřejnými prostředky nebo zakázkami.
9. Pro kontrolu veřejné správy má být vytvořen takový systém, jehož cílem je sledovat, zda jsou veřejné prostředky požívány účelně. Současně mají být vytvořeny i přísné preventivní opatření a postihy.
10. Kontrolovány mají být i prostředky, které se získávají během předvstupních jednání do Evropské unie. Součástí tohoto kontrolního systému má být i objektivní informování veřejnosti, tedy jaké prostředky stát získal, v jaké hodnotě a jak s nimi naložil.
11. Správní řízení má být jednodušší, neboť jejich zdoluhavost je často příčinou toho, že státní úředníci jsou zkorumpováni.
12. Katastr nemovitostí má být jednodušší, neboť limituje řadu činností a tak mohou vznikat další korupční příležitosti za účelem získání povolení apod.
13. Kontrola státních podniků a státních akciových společností má být efektivnější, stejně tak by v nich měl být vykonáván efektivnější, transparentní a veřejný audit.
14. Zdravotnictví musí být zreformováno a musí existovat zákonem stanovená konkrétní protikorupční opatření.
15. Financování politických stran má být průhledné.

Minimum, které pochází od této neziskové organizace, uvádí autorka proto, neboť již v úvodu poznamenala, chce se zaměřit na vliv, jaký má občanská společnost na eliminaci korupce. A právě smyslem činnosti Transparency International je potlačit korupci tím, že chce sjednocovat občanskou společnost a to s cílem, aby vybudovala mezinárodní protikorupční systém. TI nechce korupci vyšetřovat ani trestat, jejím „posláním je mapovat stav korupce a svou činností aktivně přispívat k jejímu omezování.“⁸ Více o této problematice viz kapitola 5. Občanská společnost a korupce.

⁸ Zdroj: www.transparency.cz; poslední přístup 11.5.2010

Všeobecná úspěšnost boje proti korupci spočívá v tom, že v zemi bude existovat pevná protikorupční legislativa a aktivita vládních i nevládních protikorupčních organizací. Velmi důležitá je i silná odhodlanost společnosti k vytváření prevence, kontroly a k realizaci reforem. Nesmí se zapomenout ani na celkové společenské klima, aby byl boj proti korupci úspěšný, nesmí být v dané společnosti vnímána jako norma, jako přirozený jev.

3. Občanská společnost

V současné době je občanská společnost všeobecně považována za záruku svobody a demokracie, které vznikaly v západních demokraciích. Právě existence takovéto společnosti vysloveně podmiňuje existenci svobodné moderní demokratické společnosti, stejně tak *„pojetí občanské společnosti podmiňuje pojetí svobody i demokracie“*. (Miller, 2003: 14)

Než se autorka zaměří na samotný vztah, který je mezi občanskou společností a korupcí, považuje za důležité zaměřit se na přesné vymezení pojmu občanské společnosti, aby nedošlo v praktické části k nejasnostem.

3.1. Vymezení pojmu

Občanská společnost je velmi abstraktní pojem, u kterého neexistuje jedna všeobecně přijímaná definice. A ačkoliv je veřejnosti velmi často předkládán jako samozřejmý pojem, tak samozřejmý není. Přesto však patří mezi ty nejdůležitější pojmy spojované se současnou západní politickou teorií a praxí. Vzhledem k tomu, že existuje velké množství interpretací a významů občanské společnosti, je důležité brát v úvahu i její různé kontexty a významy. Současné definice a koncepty občanské společnosti upozorňují na vzájemné vztahy, které mezi ní, demokracií, veřejnou sférou, soukromou sférou, občanem a trhem existují, tyto vztahy mohou být pochopitelně různý význam a různou podobu. (Blafková, 2008)

Od antiky až po 18. století měl pojem občanské společnosti (v latině: *civilis societas*) význam, který ji spojoval s politickou společností nebo státem. Tento význam pojmu přisoudil Cicero. Myšlenky a názory takových filosofů jakými byly Hobbes, Locke, Rousseau, Montesquieu, Ferguson či Smith však vedly k tomu modernímu pojetí občanské společnosti, které ji chápe jako něco, co existuje vedle státu a liší se od něj. (Müller 2003: 24).

Občanská společnost bývá velmi často definovaná jako *„oblast svobodného lidského sdružování a svobodných aktivit jednotlivců a skupin v individuálním, skupinovém nebo obecném zájmu, které se odehrávají nezávisle na rodině a státu.“* (Skovajsa: 1). Abstraktně ji lze tedy

chápat jako celkovou občanskou aktivitu, pod kterou si můžeme například představit různé organizování petic, diskusní fóra, ochránce přírody, mateřské centrum, místní fotbalový klub, rybářský svaz... Pokud bychom však trvali na ryze občanské aktivitě, mohli by do občanské společnosti patřit i například skinheadi nebo i některé nadnárodní teroristické organizace. Takovémuto úsudku chce autorka zabránit tím, že občanskou společnost chápe ryze jako občanskou aktivitu, ale takovou, která existuje v prostoru, jenž pro ni vymezilo právo a civilizovanost lidí. (Pehe, 2004)

Podle Jiřího Pehe (2004) lze občanskou společnost velmi dobře vymezit na základě toho, čím není:

1. Občanská společnost není proti státu, ale mimo něj

Jedná se totiž o sféru, kterou si občané na státní moci doslova „vydobyli“. Což podle Pehe má souvislost s tím, jak vlastně vůbec občanská společnost vznikala. Především v Evropě totiž vznikala jako jakýsi organizovaný společenský prostor, který existoval uvnitř absolutistických států a jak se postupně zvětšovaly požadavky a především uzákoňovaly práva a svobody jedinců, zvětšoval se postupně i prostor občanské společnosti, který ve svém prvopočátku souvisel i s růstem tržních aktivit. (Pehe: 2004). S pojmem občanské společnosti takto souvisí i pojem vlády práva, protože takováto společnost, která společně s trhem fungovala mimo stát, musela být kodifikovaná a definovaná právně.

2. Občanská společnost není tzv. „politickou společností“

S tímto bodem souvisí i spor řady teoretiků o tom, zda do občanské společnosti patří či nepatří politické strany. Autorka se v tomto případě ztotožňuje s názorem Pehe, který tvrdí, že politické strany do občanské společnosti patří, ale jen do určité míry, protože ve svém prvopočátku jsou projevem aktivní občanské iniciativy. To tedy splňuje „kritérium“, problém však nastává ve chvíli, kdy se politické strany účastní politického boje a obzvláště tehdy, pokud se stanou součástí politických institucí státu. V tuto chvíli totiž začnou vykonávat státní moc, a právě zde je jasná dělící čára mezi stranami a občanskou společností, ta totiž moc vykonávat nechce. Je však důležité poznamenat, že pokud v těch státech, kde je demokracie vyspělá a

funguje jak má, politické strany navazují na činnost občanské společnosti, vycházejí z ní a je jejich základem, jsou v ní zakotveny. (Pehe: 2004)

3. Občanská společnost není založena na pokrevních vztazích

Prvotní společnosti byly založené na klasických pokrevních svazcích, kterými byly klany, rody a kmeny. Občanská společnost se však vyvíjí až ve chvíli, kdy se tato forma společností postupně rozpouští, neboť organizace občanské společnosti nezávisí na takovéto abstraktní bázi, ale na neosobní struktuře společnosti, na základě společného zájmu, dejme tomu, že i vyššího jasně definovaného společného zájmu.

4. Občanská společnost jako celek není výrazem nějakého dogmatu či ideologie

Důvod je jasný, občanská společnost jako celek se totiž skládá z obrovského množství dílčích částí, z nichž každá má svůj vlastní zájem a ten může mít i svoji ideologii. Přesto je však občanská společnost pluralistická a ve společnosti, která se právě řídí jednou ideologií či jedním dogmatem ani nefunguje.

5. Občanská společnost není výrazem Hegelovy „společenské racionality“

Hegel tvrdil, že občanská společnost nemůže jako celek vyjadřovat nějaké smysluplné postoje a zájmy, protože odráží různé partikulární zájmy. Rozumné postoje však mají podle něj stát a úředníci.

Z výše popsaného tedy vyplývá, že „*občanská společnost je oddělena od státní moci, existuje v té části veřejného prostoru, která není dominována státní mocí, je oddělená i od politické společnosti, není založena na pokrevních vztazích, a je souborem partikulárních zájmů, které nejsou schopny dohromady tvořit nějakou celospolečenskou racionalitu.*“ (Pehe: 2004) Stále je tu však otázka, co to vlastně je ta občanská společnost? Takto jsme ji pouze vymezili, ale podle autorky význam pojmu stále uniká. Co vlastně do občanské společnosti patří?

Podle Müllera lze pojmu občanské společnosti rozumět dvojím způsobem: *ve slabším smyslu, tj. jako existenci volných sdružení, jež nejsou pod poručnictvím státu, nebo v jeho silnějším smyslu, tj. jako existenci takových sdružení, jež jsou nezávislá na státní moci a kde se společnost jako celek může sama strukturovat a koordinovat svoje jednání skrze taková sdružení*

a souhra těchto asociací může významně vymezovat a „ohýbat“ výkon státní moci.“ (Müller 2003: 54)

V současné době je vzhledem k nejednotnosti v definici občanská společnost často ztotožňována s tzv. občanským sektorem, nebo také, nevládním či neziskovým sektorem. Záleží však na pojetí (více viz níže).

Španělský sociolog Victor Pérez-Díaz navrhl pro zpřesnění „rozdělení přístupů k občanské společnosti do tří kategorií“ (Skovajsa: 1)

Generalisté

Představitelé tohoto směru chápou občanskou společnost v širokém smyslu, zahrnují do ní nejen občanskou veřejnost, ale také existující tržní hospodářství a okleštěnou odpovědnou vládu (trh + veřejnost + stát) Zahrnují do ní politické instituce a ziskové organizace (obvykle bez rodiny). Generalisté v tomto smyslu chápou občanskou společnost jako konkurenta demokracie, protože podle nich daleko lépe charakterizuje a specifikuje podmínky pro svou vlastní existenci. (Müller, 2003: 69) Podle představitelů tohoto směru musí občanská společnost splňovat některé podmínky, musí být demokratická, svobodná a občané si musí být rovni, musí zde existovat vláda práva, fungující ekonomika a styk občanů musí být kultivovaný. (Skovajsa: 1)

Maximalisté

Představitelé maximalistů chápou občanskou společnost obdobně jako generalisté, ale rozdíl je v tom, že ji chápou jako sféru nevládní. Jedná se o politické instituce a ziskové firmy (trh + veřejnost). Maximalisté jsou zastánci tzv. „deštníkového konceptu“ tento koncept je založen na souboru institucí existujících mimo prostor státu, patří sem i tržní hospodářství se svými institucemi, veřejné mínění, politické strany, veřejné i soukromé asociace, různé formy společenské spolupráce, které vedou k vytváření závazků a vytvářejí vzájemnou důvěru. (Müller 2008: 84)

Minimalisté

Představitelé tohoto směru víceméně považují za občanskou společnost to, co pro maximalisty představuje veřejná sféra, vylučují z ní stát a ziskové organizace. „*Definují ji jako sféru či subsystém společnosti.*“ (Müller 2008: 84) Minimalisté chápou občanskou společnost jako prostor, spojený kulturou, společnou tradicí, normami a hodnotami, které ovlivňují jednání každého člena této společnosti. Občanská společnost v tomto pojetí představuje společnost, kde existuje vyzrálé veřejné mínění, ztotožňování se občanů s veřejnými institucemi, všeobecný zájem o veřejné blaho, úcta k zákonu a hodnotný občanský život. (Müller 2003: 69)

Právě zastánci tohoto pojetí dávají v podstatě rovnítko mezi občanskou společností a občanský či neziskový sektor, který se často používá v užším významu jako označení souboru organizovaných forem občanského života ve společnosti. Nejpřesnější označení pro občanský sektor je třetí sektor, neboť jasně naznačuje jeho odlišení od státu a ziskových organizací.

Autorka se rozhodla, že se přikloní spíše k maximalistickému pojetí občanské společnosti, neboť pro její praktickou část naprosto vyhovuje a také především koresponduje s jejím vlastním pohledem na občanskou společnost. Toto pojetí koresponduje s definicí Charlese Taylora: „*v minimálním smyslu občanská společnost existuje tam, kde nalezneme svobodné asociace, jež nejsou pod patronací státu. V silnějším smyslu existuje občanská společnost tam, kde se společnost jako celek může strukturovat a koordinovat své jednání skrze takové asociace, které jsou nezávislé na státní moci. V doplňkovém smyslu k druhému pojetí pak lze o občanské společnosti hovořit tam, kde souhra těchto asociací významně ovlivňuje chod státní moci.*“ (Müller, 2008: 83)

3.2. Stručná historie vývoje občanské společnosti

Občanská společnost pochopitelně neexistuje odjakživa, ale také není „výtvorem“ současné doby, pochopitelně je výsledkem velmi dlouhého a složitého historického vývoje. Z již řečeného je evidentní, že takováto společnost se mohla objevit, teprve až v novodobých demokratických společnostech, které svým občanům zajišťují lidská a občanská práva a svobody a kde je politika chápána tak, že ačkoliv poskytuje jedinci nezávislosti vůči státu a rodině, není tato nezávislost absolutní. (Skovajsa: 2) Z těchto důvodů nelze hovořit o občanské společnosti v antickém Řecku, byť zde určité spolky existovaly.

První moderní demokratické státy vznikaly v 18. století (jedná se například o USA v roce 1776 a Francii po roce 1789), skutečný rozmach a rozvoj však demokracie v Evropě a mimo ní zažily až ve 20. století. (Skovajsa: 2) Charles Taylor, kanadský politický filosof, se domnívá, že předpoklady vzniku a rozkvětu moderních občanských společností vznikly již ve společenském a mocenském řádu středověké Evropy. Taylor uvádí celkem pět rysů, které rozvoji občanských společností napomohly: (Skovajsa: 2):

1. Středověká představa o společnosti, která není identická s jejím politickým uspořádáním.

V raně středověkých společnostech nebyla totiž politická autorita jedním orgánem, bylo jich totiž více, a přestože panovníci měli své právo, neměli ani nechtěli možnost dělat vše. Podle Taylora lze hledat kořeny liberalismu právě v této myšlence. (Müller 2003: 26)

2. Historický předpoklad

Jednalo se uznání nezávislosti církve, oddělila se světská a duchovní moc, což vedlo ke dvěma zdrojům autority.

3. Vývoj zákonné představy osobních práv

Vývoj vedl k tomu, že nejen poddaní měli své povinnosti vůči feudálům, ale i feudálové vůči nim. Povinnosti musely být splněny a jejich nedodržení bylo zločinem. Prosazovala se myšlenka, aby každá osoba měla své subjektivní právo.

4. Rozvoj samosprávy měst

5. „Výkon monarchické politické moci se zapojením zprostředkujících těles (stavů) a institucí (parlamenty ad.).“ (Skovajsa: 3)

Taylor se tedy domnívá, že právě tyto výše zmíněné charakteristiky významně podmínily vývoj v Evropě, který vedl ke vzniku a zformování občanské společnosti, která existuje mimo stát a je od něj odlišná. (Müller 2003: 28) Skovajsa dodává, že *„tyto prvky vytvořily v Evropě situaci společenské plurality a zabránily nadvládě politické moci nad všemi ostatními stránkami lidského života, již dočasně uvedly do praxe totalitní režimy, jako byl německý nacionální socialismus nebo východoevropský komunismus.“* (Skovajsa: 3)

3.3. Rysy občanské společnosti

Samozřejmě, že občanská společnost, potažmo občanský sektor (jediný příklad v práci, byť si autorka vybrala maximalistické pojetí OS, kdy je mezi občanskou společností a občanský sektor dáváno rovnítko) má své rysy. Jan Sokol (in Občanský sektor – studie a souvislosti: 4) uvádí následující:

1. Spontánnost

Vzniká zdola, tedy od lidí a vyjadřuje jejich dobrovolné rozhodnutí a dobrovolnou činnost.

2. Rozmanitost

Jedná se o celek, který se skládá z jednotlivých skupin a organizací, jenž mohou spojit obdobné cíle a zájmy, ale také nemusí.

3. Veřejný zájem

„I když se jednotlivé skupiny a organizace mohou zpočátku sdružovat jen okolo společných zájmů, sledují nakonec vždycky něco, co ryze spolkové zájmy přesahuje. Tuto okolnost vyjadřuje označení „neziskový“.“ (Sokol in Dohnalová a kol., 2002: 4)

4. Občanské prostředí

Prostředí, ve kterém takováto společnost vzniká, musí být rovnostářské a vysoce individualizované, není závislé na tradičních příbuzenských, místních, stavovských či církevních strukturách. Takovéto prostředí vytváří prostor, kde se lidé setkávají kvůli společnému zájmu, vedou diskuse, vytváří veřejné mínění a vzniká zde prostředí, ve kterém mohou vznikat politická rozhodnutí a může také docházet k výkonu politické moci (Bergerová in Dohnalová, 2002: 96) Takovýto prostor musí být dostatečně velký a otevřený.

Na rysech, které Jan Sokol vyjmenovává, je patrné, že v tomto případě občanská společnost pokrývá to, co chtějí lidé samotní, pro co jsou ochotni se spolčovat a je to většinou v zájmu společnosti.

3.4. Hodnoty (funkce) občanské společnosti

V současné době je občanská společnost považována za nezbytnost, bez které by nemohla fungovat demokracie. Občanská společnost a stát jsou na sobě vzájemně závislí, byť mezi nimi existuje v podstatě partnerský vztah. Přestože občanská společnost může dosáhnout takového postavení, kdy již nepotřebuje značné zásahy státních institucí, nelze říci, že demokratický stát nepotřebuje, neboť jí musí zajistit právní ochranu před zneužitím svobody. Ale ani stát se bez občanské společnosti neobejde, neboť ji potřebuje minimálně proto, aby občany ochraňovala před zneužitím státní moci. (Müller, 2008: 92)

Karel Miller formuluje čtyři základní funkce, které občanská společnost ve vztahu ke státu má. (Müller, 2008: 92; Müller, 2003: 214)

1. Ochranná funkce

Za základní hodnotu občanské společnosti je považována její nezávislost na státu, schopnost si tuto nezávislost udržet a její nepochititnost. Díky těmto vlastnostem vytváří občanská společnost jakýsi ochranný val proti možné rozpínavosti státní moci a je zárukou nezávislosti.

2. Legitimizační funkce

Občanská společnost může díky své nezávislosti na státu a autonomii vytvářet společenské zdroje politické moci, legitimizovat stát a vládu. Důvod je prostý, aby byla moc státu či vlády legitimní, musí jí její občané věřit a tato důvěra musí být chráněna. Ve chvíli, kdy ji ztratí, mají občané právo takovou vládu vyměnit. Nепolitický statut občanské společnosti také může garantovat dobrý výkon politické moci díky veřejnému mínění, které je pro politiky závazné. Musí jednat v souladu s ním, jinak nebudou v demokratickém státě u moci dlouho. Legitimizační funkce občanské společnosti vůči vládě tkví v tom, že souhlasí s vládními postupy a kroky a vláda naopak bere ohled a řeší požadavky, které z občanské společnosti pochází. (Müller, 2008: 93)

3. Participační funkce

Občané by měly mít díky občanské společnosti možnost, být do správy věcí veřejných zapojeni efektivněji, než by jim umožnily politické strany. Vzhledem k tomu, že občanská participace může být značně široká, může také představovat značnou mobilizaci zdrojů, protože využívá množství informací a znalostí, což zvětší kvalitu demokratického rozhodování. Existence decentralizovaného systému rozhodování je efektivní, protože vede k hospodárnějšímu využívání zdrojů. Zájmové skupiny mají výhodu v tom, že se zaměřují na jeden problém a často i dříve než politické strany, tudíž i dříve poznají rizika a rychleji navrhnou řešení. (Müller, 2008: 94)

4. Integrační funkce

„Občanské společnosti jsou spojovány s očekáváním, že zde dochází k vytváření vztahů příslušnosti a loajality, tedy sociální i systémové integraci.“ (Müller, 2003: 219) Jde o to, že občanská společnost je skutečnou společností, kde lidé nalézají a mají společné zájmy, hodnoty, normy, symboly. Důležitá je také síla této společnosti, více lidí je silnějších než jeden člověk, tudíž pokud někdo chce, aby byl jeho názor vyslyšen, musí se spojit s někým dalším. Což samozřejmě platí nejen na ovlivňování politických rozhodnutí. Protože „všichni táhnout za jeden provaz“, zde vzniká pocit, sounáležitosti ke konkrétní zájmové skupině, společnosti i politickému systému. Podle Müllera (2008: 95) v takovýchto skupinách důležitý právě tento pocit lidí, že je někdo poslouchá a dokonce všechny stejně, rovně. Lidé mají pocit, že je nejenom všichni

poslouchají a nemluví tedy „do větru“, ale také, že tuto možnost o svém zájmu a názoru debatovat, budou mít i budoucnosti.

Z výše řečeného je tedy zřejmé, proč je občanská společnost nedílnou součástí demokratických států a proč se vzájemně podmiňují, ovlivňují a jsou na sobě závislí. Občanská společnost totiž vytváří zdroje politické moci a legitimuje stát, který zase ochraňuje občanskou společnost a důvěru lidí v politické instituce. Může však být tento vzájemný vztah nějak narušen?

3.5. Rizika moderní demokracie

Faktory, které ohrožují moderní demokracie, lze odvodit od funkcí, které občanská společnost má, respektive, které vznikají z jejich nefunkčnosti. I tyto faktory opět naznačují jaká vzájemná závislosti a provázanost mezi občanskou společností a demokratickým státem existuje. Stejně tak i mezi následujícími riziky existují vazby a spojení, jedno může vést k druhému.

1. Růst státní moci

V tomto případě se jedná o nebezpečí centralizace a koncentrace politické moci, což sebou může nést i její zneužívání. K tomuto riziku jsou demokratické státy se svou touhou po rovnosti náchylné. *„Vytváření demokratických mechanismů na ochranu před nerovností a k odstraňování privilegií – ve jménu rovného zacházení a rovného materiálního zabezpečení – vede k postupnému hromadění moci v rukou centralizovaného státu. Ve jménu demokratické rovnosti se stát stává regulátorem, poradcem, učitelem a soudcem, tedy jakousi ochranou i utvářecí mocí, která sama sebe stále méně reprezentuje jako násilí, ale jako garanta veřejného zájmu.“* (Müller, 2003: 221). Pokud tedy občanská společnost svěří svou moc státu, obrátí se proti její svobodě a dokonce omezí její schopnost řešit různé problémy a konflikty.

2. Krise legitimacy

Ke ztrátě legitimacy státu a politických institucí může dojít tehdy, pokud stát ztratí důvěru svých občanů tím, že již není schopný řešit zájmy občanů a zájmových skupin. Ve chvíli, kdy již tyto instituce nemají důvěru svých občanů, nemohou efektivně vládnout, zákony přestávají být

účinné a tento politický systém je v ohrožení. Stát tedy důvěru občanů velice potřebuje, legitimizují jej. Občanská společnost hraje důležitou roli právě při udržování vztahu důvěry mezi občany a státem, tuto roli jí umožňuje její struktura a kvalita, protože právě ty dodávají státu jeho důležitou důvěryhodnost. (Müller, 2003: 220). Pokud dojde ke ztrátě důvěry, může to ve svých důsledcích vést až ke snížení politické participace, nárůstu státní moci nebo k rozdělení společnosti. Je tedy vidět, že všechny tyto body spolu opravdu souvisí velmi blízce.

3. Krize politické svobody - úbytek občanské participace

Tento bod byl již zmíněný výše, neboť s krizí legitimacy souvisí, pokud stát tedy ztratí důvěru svých občanů, může to vést k jejich politické apatii, mohou posilovat oligarchické tendence, dojde k rozdělení společnosti, ztrátě politických svobod a schopnosti občanské společnosti ovlivňovat a rozumět procesům veřejného rozhodování, dokonce může dojít i k pádu a změně celého politického systému.

4. Atomizace, anomie

K tomuto riziku může dojít jako k důsledku předchozích rizik. Podle Müllera je toto nebezpečí typické především pro rovnostářské společnosti a dokonce může mít tendence i k anomii. Anomie představuje ztrátu hodnot a norem, vede k rozpadu morálního řádu. Lidé již nejsou schopni sociální soudržnosti ani uspokojení, zhorší se kvalita veřejné správy a důsledku i politika. (Müller, 2003: 222).

Karel Müller však uvádí další čtveřici rizik občanské společnosti a demokratického státu, jedná se v podstatě o „opačná“ výše zmíněná rizika, která spolu opět souvisí a souvisí i s předchozími riziky:

1. Slabý stát

Rizikem občanské společnosti tedy není pouze přílišná centralizace státní moci, ale také vůle většiny. Jak již bylo řečeno i občanská společnost potřebuje stát a to proto, že sama není schopna zajistit ochranu individuálních práv, pro občanskou společnost a potažmo i pro demokracii je nebezpečné, pokud dojde k situaci, kdy je síla a nezávislost autority státu zeslabena a veřejná správa již nefunguje efektivně. (Müller, 2008: 104) V občanské společnosti totiž může

docházet ke vzniku vážných konfliktů, týkajících se například zájmů, ne všechny jsou totiž veřejnosti prospěšné. A pokud je stát slabý, vede to „...ke kolonizaci státních institucí, v lepším případě politickými stranami, v horším případě nejvlivnějšími zájmovými skupinami; nejspíše však oběma zároveň. Všudy přítomný klientelismus a rozmáhající se korupce jsou jedinou náhradou slabého státu.“ (Müller, 2008: 104)

2. Nekritická důvěra

Tak jak je špatná nedůvěra ve stát, je stejně špatná i nekritická přílišná důvěra ve státní instituce. K občanské společnosti došlo k oslabení „racionálního myšlení a uvažování“, které může být důsledkem podobného problému v politické sféře. Toto riziko může nastat, pokud je veřejnost nedostatečně politicky vzdělaná, vrůstá populismus, lidé upřednostňují svůj národ nad jiný, rozšiřuje se netolerance a politici vytváří obrazy falešných nepřátel a tím podporují vytváření negativní identity. (Müller, 2008: 105). Pokud je důvěra občanů v politiky nekritická, může dojít k tomu, že politici začnou zneužívat své moci, což vede ke snížení výkonnosti politických institucí a velké korupci.

3. Nadměrná participace

Špatná není tedy jen malá participace veřejnosti, ale také nadměrná, neboť ta vede k zahlcení rozhodovacích center v důsledku toho ke snížení jejich výkonnosti a efektivního rozhodování. Problém nastává zvláště tehdy, pokud je veřejnost nedostatečně informovaná a nevzdělaná a pokud občané neuznávají kompromis jako další možnost pro řešení různých konfliktů ve společnosti. Toto všechno může vést k populismu, extremismu a nestabilní politice. (Müller, 2008: 104)

4. Přílišná sociální soudržnost

Přemíra soudržnosti může potlačit vnitřní pluralitu občanské společnosti, neboť společnost již není schopná se takto přizpůsobit a je netolerantní; takováto společnost dokonce není ani otevřená, byť se jedná o jednu z hlavních podmínek pro svobodu jednotlivců. Právě přílišný nacionalismus je největším nebezpečím občanské společnosti a demokracie. (Müller, 2008: 105)

3.6. Prevence ke snížení rizik ve vztahu občanské společnosti a státu

Předchozí kapitola naznačuje množství rizik, která mohou ohrožovat demokratické společnost a občanskou společnost, již několikrát v nich bylo zmíněno i nebezpečí korupce. Jak bylo již v úvodu naznačeno, autorka chce zkoumat právě vliv a vztah, jaký mezi sebou korupce a občanská společnost mají. Než se však začne teoreticky touto problematikou zabývat, chce v této kapitole ještě zmínit prevenci, kterou Müller (2008: 107) zmiňuje jako záruky a prostředky k eliminaci zmíněných rizik:

1. Prevence rizika centralizace, byrokratizace a růstu státní moci

Prevenčí tohoto rizika je aktivní kontrola politické moci nezávislou veřejností, dále ústavou dobře zakotvená rovnováha politické moci, právní záruky pro menšiny a jednotlivce, garance nezávislosti médií, vhodné daňové prostředí (tedy decentralizace státních financí), legislativa potlačující korupci a klientelismus.

2. Prevence rizika úbytku veřejné participace

Především se jedná o otevřenost procesu demokratického politického rozhodování směrem k veřejnosti. Jedná se o decentralizaci veřejné správy, zajištění transparentnosti, informační otevřenost ve veřejné správě, možnost veřejných slyšení, možnost účasti na různých řízeních a rozhodováních. Opět je důležitá decentralizace právního a fiskálního systému. Müller cituje Giddense, který říká, že jde o „*demokratizaci demokracie*“ (2008: 108)

Občanská společnost musí být autonomní a komunikačně zdatná, veřejnost se musí aktivně projevovat, musí společně formulovat své zájmy a hodnoty, musí jednat kolektivně a musí být schopná se aktivně zapojovat i do veřejné správy. Občanská společnost musí být především vzdělaná.

3. Prevence rizika ztráty legitimacy

Musí být navazovány vzájemné vztahy důvěry, jedná se „...o naplňování principu *delegace moci a suverenity lidu a o ochranu a zajišťování demokratické legitimacy politických institucí.*“ (Müller, 2008: 110). Stát musí také ochotně a transparentně jednat s médii a měl by zajistit důslednou právní ochranu dětí, dále by měly být profesionálně a morálně přístupové body, skrz něž se občan dostává se státem do konfrontace. Stát a občané by se měli vzájemně respektovat a uznávat.

4. Prevence rizika autonomie

Stát by měl podporovat sociální soudržnost a kvalitu sociálních vztahů.

Autorka nachází při bližším porovnání prevencí rizik občanské společnosti a demokracie některé podobné rysy uváděné u strategií boje proti korupci. Již je tedy na místě zabývat se právě vztahem korupce a občanské společnosti, více viz následující kapitola.

4. Vnímaná korupce a občanská společnost

Korupce i občanská společnost jsou v současné době více než častěji uváděnými pojmy, se kterými je společnost více či méně seznámena, minimálně o nich, alespoň ví. Byť se jedná o těžce definované pojmy a existuje mnoho diskusí a teorií, které to potvrzují, pokusila se autorka v předchozích kapitolách oba pojmy co nejvíce vystihnout. Autorku vedlo k názoru, že rozvinutá občanská společnost může ovlivnit nižší míru vnímání korupce několik studií, které chce v teoretické části zároveň potvrdit.

4.1. Korupce jako důsledek selhávání ochranné funkce občanské společnosti

Prvním teoretickým východiskem pro mou práci, je práce Karla Müllera, Politická sociologie – politika a identita v proměnách modernity. Autor se v knize mimo jiné zabývá občanskou společností a uvádí zde i její hodnoty a funkce (viz kapitola 3.2.), stejně tak i rizika. Autorka již uváděla, že korupce jako důsledek rizik občanské společnosti je hrozbou (viz výše kapitola 3.3.) Müller v jedné kapitole používá míru korupce jako indikátor selhávání ochranné funkce občanské společnosti, tvrdí, že pokud je „*slabá veřejnost, výkon politické moci není v důsledku toho pod dostatečnou veřejnou kontrolou. To je doprovázeno tendencí vládnoucí elity k netransparentnímu a neodpovědnému vládnutí, jež je příčinou nízké efektivity veřejných institucí a vysoké míry korupce, kterou se dlouhodobě nedaří snižovat.*“ (Müller, 2008: 193)

Je tedy evidentní, že pokud je občanská společnost slabá a moc státu vysoká, je vysoká i míra korupce, což se autorka bude snažit dokázat v praktické části práce.

4.2. Transparency International a její sjednocování složek občanské společnosti, jakožto „efektivní strategie“ pro boj proti korupci

Důležitost občanské společnosti v boji proti korupci naznačuje i nevládní nezisková organizace Transparency International (již výše zmiňovaná v kapitole 2.7) Organizace přispívá k potlačení korupce tím, že se snaží sjednotit všechny složky občanské společnosti, jejím cílem je transparentnost a to především při mezinárodních transakcích a zadávání veřejných zakázek a především vybudování mezinárodního protikorupčního systému. Cílem této organizace však není korupci vyšetřovat ani trestat. Její práce spočívá především v „řízení projektů, fundrisingu, komunikaci s médii a veřejností odbornou i laickou, v organizování konferencí, seminářů, diskusí a jiných setkání týkajících se problematiky korupce.“ (Volejníková, 2007: 267) Organizace provádí různé vlastní výzkumy, vypracovává různé analýzy, zprávy, stanoviska a doporučení, mezi veřejnost pak šíří různé informační materiály. Např. Kniha protikorupčních strategií je souhrnem znalostí a zkušeností z boje proti korupci, dále se pak zabývá efektivními aplikacemi strategií na potírání korupce, vznikla za přispění několika poboček Transparency International z více než 60 zemí světa. Právě v této knize se autoři zabývají i fungující občanskou společností a její rolí v tomto procesu.

V knize Protikorupčních strategií autoři uvádějí, že „neziskové a jiné nestátní organizace musí být v boji s korupcí nezbytně jedním z partnerů státních institucí. Je třeba otevřeně říci, že přestože mají ministerstva podle kompetenčního zákona objektivně analyzovat rozvoj oblastí svěřených do jejich působnosti, oko byrokratovo přece jen všude nedohlédne. Mohou-li být pro stát například organizace bojující proti rasismu a xenofobii uznávaným partnerem, není důvodu, aby tomu tak bylo jinak u organizací bojujících s korupcí. Nezávislé výzkumy korupčního klimatu jsou přitom jen jednou z mnoha aktivit, při nichž jsou tyto organizace nezastupitelné.“ (Hadašová; Clough, 2000: 33). Právě tehdy pokud je občanská společnost vysoce kvalifikovaná, mohou na ní být založeny právě ty systémy, které jsou důležité pro řešení velkých společenských problémů, mezi něž korupce bezesporu patří. Občanská společnost je totiž schopná sledovat a odhalovat aktivity veřejných činitelů a těm negativním samozřejmě pro příště bránit (např. tlakem na odvolání nebo nezvolení v příštích volbách, atd). Tato schopnost občanské společnosti je vyšší

tam, kde občané znají místní problematiku, mají více zkušeností a jsou sebevědomí. (Hadašová; Clough, 2000: 34)

Vzhledem k tomu, že korupce existuje jak ve státní správě, v tržní politice, ale i v samotné občanské společnosti, říká Transparency International, že je velmi důležité, aby boj proti ní vedly všechny tyto složky společně a nikoliv odděleně. Jak již autorka jednou uváděla (viz kapitola 3.4. Hodnoty a funkce občanské společnosti) je nezbytné, aby stát zajistil prostor, ve kterém by mohla existovat.

Strategie organizace pro zapojení občanské společnosti do boje proti korupci má tři základní pilíře (Hadašová; Clough, 2000: 35):

1. TI se snaží položit kvalitní základy pro efektivní dialog mezi vládou a občanskou společností v otázkách palčivých problémů země, tedy nejen korupce. TI chce takto vytvořit širokou koalici pro boj s korupcí.
2. Samotná existence poboček TI, které vytváří protikorupční programy, spolupracují s ostatními složkami občanské společnosti a organizacemi státní správy.
3. Postupné zapojování občanské společnosti – TI zavádí postupně dílčí malé plány, které jsou součástí většího procesu směřujícího k vyřešení daného problému.

TI uvádí, že hlavní role občanů spočívá především v prevenci a zvyšování informovanosti, než v přímém uplatňování protikorupčních zákonů. Občané totiž musí především obránit vlastní hodnoty a ne tuto činnost nechávat na veřejných představitelích. (Hadašová; Clough, 2000: 36) Je evidentní, že organizace Transparency International opět odkazuje na ochrannou funkci občanské společnosti, kterou zmiňovala autorka již výše (kapitola 4.1. Korupce jako důsledek selhávání ochranné funkce občanské společnosti).

4.3. Příklad Guatemalské administrativy pro zalesňování

(Birner, Wittmer, 2006)

Regina Birner a Heidi Wittmer ukazují důležitost spolupráce veřejného sektoru s pomocí soukromého sektoru a občanské společnosti na příkladu Guatemalské administrativy pro zalesňování, o kterou se stará Institutu národního lesnictví (INAB). Institut řídí odborníci pocházející z veřejného sektoru, soukromého sektoru, nevládních neziskových organizací a vzdělávacích organizací. INAB je finančně nezávislá, a její zaměstnanci jsou vyňati z práva pro státní úředníky INAB, se úspěšně vyvarovala problémům s korupcí a politickým zasahováním, které byly dvěma hlavními problémy tropického lesnického managementu. INAB, která byla založena v roce 1996 je všeobecně považována za ukázkový model i pro jiné správy lesů v Latinské Americe. Vládní struktury INAB představují přenesení autority na spolupráci soukromého sektoru a občanské společnosti. Od chvíle, kdy jsou soukromý sektor a občanská společnost aktivně zapojeny do rozhodování a řízení na vysoké úrovni, je INAB zajímavým případem spolupracujícího vládnutí nebo takřikajíc spoluvládnutí. Případ Guatemalského lesnického úřadu není pouze zajímavý v kvůli svému zlepšujícímu institucionálnímu projektu, ale také protože se tento projekt ukázal být úspěšný v těch sektorech, kde je špatné hospodaření a rozšířená korupce. (Birner, Wittmer, 2006)

Úvod do problému

Studie autorek je založena na sekundárních zdrojích a terénním výzkumu, které byly v Guatemale vedeny v letech 2002 – 2003. Výzkumy zahrnovaly klíčové rozhovory se zaměstnanci INAB, členy několika nevládních neziskových organizací, zabývajících se životním prostředím a stejně tak i lesnictvím. Cílem výzkumu nebylo provádět hloubkové hodnocení INAB, ale prozkoumat její pokrokový organizační model.

Autorky uvádějí, že teprve v roce 1990 se začala všeobecně ukazovat shoda, která existuje mezi státem, trhem a občanskou společností a která začala vystupovat jako třetí sektor. Právě spolupráce těchto tří „sektorů“ podle autorek podporuje rozvoj. Dále citují Ismaila Sergeldina, který řekl, že *„silné, efektivní a schopné vlády jsou základem rozvoje, ony samotné mohou vytvářet prostředí, ve kterém může vzkvétat nejen soukromý sektor, ale také občanská*

společnost.“ (Birmer, Wittmer, 2006:....) Birner a Wittmer tvrdí, že za prvky dobré vlády jsou v současné době považovány kvalitní a efektivní řízení a kontrola korupce.

Guatemalský lesnický úřad

Proces plánování vzniku INAB začal společně s rozvojem národních lesnických plánů pro Guatemalu, sponzorována specializovanou agenturou OSN - Organizací pro výživu a zemědělství. V tomto procesu byla lesnická administrativa kriticky zhodnocena. DIGEBOS, předchůdce INAB byl součástí ministerstva zemědělství. Strukturální úprava politiky DIGEBOSU byla různými limity zredukována na určité množství realizovaných programů pro lesnictví. DIGEBOS, která se omezeně zaměřovala na lesnictví a dřevařství, byla veřejností všeobecně považovaná za zkorumpovanou. Autonomní decentralizovaná instituce INAB byla vytvořena v roce 1996 s cílem překonat tyto problémy.

INAB je řízena výkonným představenstvem, jehož členy jsou například ministr zemědělství, představitelé ministerstva financí, představitelé místní vlády, reprezentant státní univerzity a technického institutu pro zemědělskou výchovu (INTA), reprezentant průmyslové organizace pro dřevařský průmysl a reprezentanti sdružení z prostředí nevládních neziskových organizací (ASOREMA). Tyto členy si vybírá sama organizace na dvouleté období. Představenstvo si volí generálního ředitele, přičemž i ministr zemědělství má při volbě pouze jeden hlas. Tímto systémem je zajištěno, že INAB je založena na opravdové spolupráci ujednané mezi veřejným, soukromým a třetím sektorem.

Značná finanční ochrana je pro INAB upravena zákonem a to tak, že od Ministerstva zemědělství každoročně dostává přinejmenším 10 % z jeho rozpočtu. Mimoto je zákonem ustaven i speciální fond, který INAB poskytuje příjmy z lesnictví, zahrnuje daně a úlevy od poplatků pro lesnický sektor. Zákon organizaci poskytl i značnou nezávislost v otázkách zaměstnanců, které vyloučil ze zákonů, týkajících se státních zaměstnanců. Posledně zmiňovaný bod umožňuje INAB, aby svým zaměstnancům dávala vyšší platy a aby jejich smlouvy byly řízeny flexibilnějšími pravidly.

INAB je decentralizovanou institucí, jejíž regionální úřady mají značnou autoritu. Všechna rozhodnutí DIGEBOSU byla naproti tomu dělána na centrální úrovni. Reforma lesnické administrativy tedy zahrnovala i decentralizaci procesu, ve kterém jsou autorita a příjmy z daní přeneseny na magistráty.

INAB byla vytvořena za vlády prezidenta Arzua a jeho politické strany PAN, jenž byl u moci v letech 1996 – 1999, prezident kladl důraz na vymícení korupce a na podporování technické odbornosti. INAB byla již po svém vzniku považována za úspěšnou lesnickou administrativu s občanskou participací a na rozdíl od jiných administrativ, v ní nebyl nalezen žádný důkaz o existenci korupce.

INAB si udržela svou celistvost i za složitějších politických okolností, které nastaly v dubnu roku 2002. Prezident Portillo se pokusil o intervenci do INAB s cílem nahradit jejího generálního ředitele. Důvodem k intervenci byly údajné podvody a korupční jednání prováděné v organizaci, avšak pro toto podezření neexistovaly žádné důkazy a tak se intervence setkala s velkými protesty, ať už ze strany výkonné rady a zaměstnanců organizace nebo reprezentantů soukromého sektoru a občanské společnosti. Prezident tedy musel intervenci zrušit, neboť celostátní tisk proti ní zavedl intenzivní a rozsáhlou kampaň, spojenou s veřejnými protesty, zátarasy a lobováním ze strany cizích velvyslanců. Ústavní soud však potvrdil, že generálního ředitele smí sesadit a nahradit pouze výkonná rada.

Analýza

Regina Birner a Heidi Wittmer se v analýze zaměřují na to, jak zvýšit efektivnost a výkonnost veřejné administrativy, neboť toto je centrální otázkou administrativních vědců. Analýzu odvozují z výše popsané struktury INAB a jejích dvou hlavních institucionálních rysů – nezávislosti a spolupráce.

1. Vládní struktury

Vládní struktury lze podle nich charakterizovat jako určitý sektor (kombinaci různých sektorů) nebo jako koordinační mechanismy. Sektory pak rozdělují na veřejný, soukromý a třetí sektor, který zahrnuje i nevládní neziskové organizace. Koordinační mechanismy pak zahrnují hierarchické uspořádání, spolupráci a tržní mechanismy.

Sektory

Všechny sektory, které jsou v lesnictví spojeny, jsou spojeny různými způsoby. Například společnosti soukromého sektoru jsou často organizovány formou komor, které například pomocí lobbingu, přichází do styku s veřejnou administrativou a politiky, jenž mají rozhodující pravomoci. Guatemala je charakterizována obzvláště aktivní komunitou z prostředí neziskových nevládních organizací, které jsou organizovány pod tzv. „deštníkem organizací“. (více viz kapitola o občanské společnosti a maximalistické pojetí).

Koordinační mechanismus

Hlavní koordinační mechanismy uvnitř veřejné administrativy jsou hierarchicky uspořádané, stejně tak je uspořádán i vztah mezi veřejným sektorem a administrativou. Například soukromý sektor může být subjektem regulací a zdanění. Jiné koordinační mechanismy, byť hierarchické, jsou smluvní, například povolení. Hlavním nehierarchickým koordinačním mechanismem mezi sobě rovnými partnery je spolupráce. Zatímco hierarchické koordinační mechanismy čelí problémům se zprostředkovateli, spolupráce se potýká s problémem volně řízených kolektivních akcí.

2. Zhodnocení porovnáním efektivnosti přenesení a spolupráce

Reforma vládních struktur v případě organizace INAB je charakteristická vytvořením nové kombinace dvou rysů: 1) přenesením autority; 2) spoluprací soukromého sektoru a občanské společnosti.

Přenesení

Veřejná administrativa vždy znamená přenesení funkcí a pravomocí od politiků k veřejným úředníkům. Vytvoření takového nezávislého úřadu, kterým je INAB, naznačuje

dalekosáhlou úroveň přenesení. Dalším nejznámějším příkladem přenesení moci, je vytvoření nezávislých centrálních bank. Autorky se domnívají, že přenesení moci, může být například ochranou proti vyhledávání renty, obrácení se moci a že i její delegace může zlepšit věrohodnost závazků institucí a posunout a zvýšit tak i zodpovědnost.

Spolupráce

Příklad INAB je podle autorek obzvláště zajímavý, neboť autorita zde byla delegována na spolupráci mezi státem, soukromým sektorem a občanskou společností. Příklad INAB je výjimečný také proto, že ve skutečnosti společenství znamenalo sdílení autority a odpovědnosti, a samotné řízení veškeré lesnické administrativy na nejvyšší možné úrovni. V tomto případě se jedná o příklad toho, co Ackermanová nazývá spoluvládnutím. (2004)

Existovalo nebezpečí, že taková autonomní agentura, kterou INAB bezesporu je, může obcházet občanské právo, a proto bylo pro její zaměstnance vytvořeno více motivačních programů, například: na jedné straně byla INAB schopná dávat svým zaměstnancům vyšší platy, ale na druhé straně představovala systém, který si zaměstnance pronajímал a jejich smlouva se mohla vždy po jednom roce obnovovat, management organizace se svým zaměstnancům snažil vytvořit i dobré pracovní podmínky a motivaci pro vytvoření prostředí s co nejlepšími pracovními výsledky. Podle rozhovorů, které autorky prováděly, zjistili, že reorganizace byla úspěšná i ve vytvoření organizační kultury, zaměstnanci měli týmového ducha, společnou identitu a byly profesionály.

Závěry – je možné opakovat úspěch, kterého INAB dosáhla?

Tato analýza ukázala, že přenesení a spolupráce s investory ze soukromého sektoru, občanské společnosti, vzdělávacích institucí a místních vlád, nabízí slibovaný přístup ke zlepšení veřejné administrativy. Pokud totiž investoři vidí, že v organizaci není korupce, budou investovat, nebudou se bát o své vklady. Příklad INAB je zajímavým modelem pro jiné země a jiné sektory. Model, podle kterého je INAB vytvořena, model přenesení autority a spolupráce, pravděpodobně snižuje problémy politických zájmů něčeho se zmocnit a boje s korupcí. Příklad INAB také ukazuje, že vytvoření funkční spolupráce požaduje proces dialogu, který však může trvat i několik let.

4.4. Autorčin cíl

Z výše řečeného lze odvodit, že občanskou společnost můžeme považovat za jakéhosi protihráče, či snad lépe řečeno za „partnera“ státu. Jedná se vlastně o „*organizace, které by měly přispívat k prosazování demokracie, lidských práv, rozvoje a dalších cílů.*“ (Hadašová; Clough 2000: 33). Kvalifikovaná občanská společnost, by měla být tím aktérem, který by měl nějak zaznamenávat, odhalovat a bránit se korupčním jednáním úředníků. „*Je důležité si uvědomit, že občanská společnost může být jak součástí řešení, tak i samotného problému.*“ (Hadašová; Clough 2000: 34).

Autorky cílem je v mezinárodním měřítku porovnat a potvrdit, že země, kde je občanská společnost silnější jsou zároveň ty země, ve kterých je nižší korupce. Dále v ní chce potvrdit, že země, kde je nižší korupce, jsou země s vyšším HDP a naopak. Toto bude autorka zkoumat v následující praktické části.

5. Praktická část

Jak již bylo v teoretické části několikrát zmiňováno, v praktické části se autorka chystá zjistit míru závislosti, mezi vnímanou korupcí, občanskou aktivitou a výší HDP. Autorka předpokládá, že čím je občanská společnost silnější, tím je menší subjektivní míra korupce a naopak; dále chce také potvrdit, že v zemi, kde je korupce vnímána méně, je HDP vyšší, než v zemích, kde ji vnímají více.

Výzkumným vzorkem jsou pro autorku následující státy: Švédsko, Finsko, Nizozemí, Kanadu, Island, Norsko, Lucembursko, Německo, Irsko, Rakousko, Japonsko, Velkou Británii, Belgii, Francii, Chile, Estonsko, Slovinsko, Španělsko, Portugalsko, Jižní Koreu, Maltu, Maďarsko, Polsko, Českou republiku, Litvu, Jižní Afriku, Lotyšsko, Slovensko, Itálii, Chorvatsko, Černou horu, Bulharsko, Makedonii, Řecko, Rumunsko, Peru, Srbsko, Indii, Mexiko, Argentinu, Rusko a Ukrajinu.

5.1. Výzkumná strategie, technika sběru dat a výběr vzorku

Za svou výzkumnou strategii autorka volí kvantitativní přístup a statistickou analýzu dat. Kvantitativní přístup umožní ověřit existující hypotézy a interpretovat sociální realitu. V práci budou používána již existující data, autorka bude analyzovat prameny, které nebyly vytvořeny primárně pro účely mého výzkumu, použiji sekundární analýzu dat (Disman 1998: 175). Výhodou této analýzy je, že autorka nemusí přijít do kontaktu s respondenty a nebude tak tedy muset řešit etické otázky výzkumu (anonymitu apod.), které by mohly výzkum ovlivnit.

Při své analýze bude autorka vycházet z pěti datových zdrojů, jejichž data bude používat pro rok 2008, neboť chce zjistit co nejaktuálnější souvislosti této problematiky a pro tento rok jsou již všechny indexy dostupné. Jak již bylo zmíněno, vybírala autorka pouze demokratické země, protože právě ty podmiňují existenci občanské společnosti (více kapitola 3. Občanská společnost). K výběru zemí použila Index demokratizace (níže popsáný), k vybraným zemím pak pouze přiřadila hodnoty Indexu CPI a Indexu kontroly korupce, výši HDP a indikátory aktivity občanů. Výběr indikátorů popisujících aktivitu občanů v občanské společnosti bude popsán níže.

Pro výzkum byly použity následující zdroje:

1. Index vnímané korupce (CPI - Corruption Perception Index) za r. 2008⁹

Mezinárodní index, který se používá každoročně od roku 1995, se zaměřuje na korupci ve veřejném sektoru a seřazuje země podle stupně vnímání existence korupce mezi různými respondenty (úředníci veřejné správy, podnikatelé, analytici, politikové, ekonomové, reprezentativní vzorek populace, aj.). Bodové hodnoty indexu autorka získala z internetových stránek Transparency International, která jej publikuje na svém serveru¹⁰. Tímto složeným indexem se autorka více zabývá v kapitole 2.5.4. Složené indexy.

Index vnímané korupce pro rok 2008 je sestaven na základě údajů ze 13 různých průzkumů, které provedlo 11 nezávislých institucí¹¹, data byla shromažďována z těchto zdrojů za poslední dva roky před vydáním indexu. Pro index za rok 2008 se tedy jedná o data z let 2007 – 2008 a obsahuje 180 zemí. Všechny zdroje měří celkový rozsah subjektivně vnímané korupce (četnost a/nebo výši úplatků) ve veřejném a politickém sektoru a všechny zdroje obsahují klasifikaci, tj. zahrnují hodnocení zemí. Bodové hodnocení země se vztahuje k subjektivně vnímané korupci, jak ji vidí představitelé podnikatelské sféry a analytici hodnotící danou zemi. Používá se stupnice 10-0 (10 = země téměř bez korupce; 0 = vysoká míra korupce).

Měření indexu

U Indexu CPI může dojít k ovlivnění výsledku mínění, důvodem může být aktuální politická situace, kterou média prezentují určitým způsobem, touha respondentů, aby jejich země měla lepší hodnocení, pak totiž může do země například přijít i více investic nebo pouze to, že respondenti nemají až tak ucelený názor na to, co korupcí je a co naopak není a samozřejmě mnohé další indikátory. Je v zájmu TI, aby všechny jí používané údaje byly dostatečně doložené, prováděné nejlepšími analytickými metodami a díky tomu spolehlivé. Jinak se může stát, že výsledky výzkumů budou zkreslené a nebudou mít dostatečnou vypovídající hodnotu, a

⁹ zahrnuje údaje z let 2008, 2007; byl sestaven na základě dat a 13 zdrojů, které poskytlo 11 nezávislých institucí

¹⁰ www.transparency.cz (poslední přístup 11.5.2010)

¹¹ Asijská rozvojová banka, Africká rozvojová banka, Bertelsmann Transformation Index, Country Policy and Institutional Assessment, Economist Intelligence Unit, Freedom House, Global Insight a Merchant International Group. Další zdroje zahrnují přední manažery, kteří jsou rezidenty země, kterou hodnotí => IMD, Political and Economic Risk Consultancy a Světové ekonomické fórum.

tudíž budou pro TI nepotřebné. Aby TI zamezila zkreslení a značným odchylkám, využívá klouzavého průměru (více kapitola 2.5.4. Složené indexy)

2. Index kontroly korupce (značen GM6) 2008

Index kontroly korupce jsou součástí souhrnného indexu GM vydávaného Světovou bankou od roku 1996. Index vychází z několika stovek různých měření, konečná data jsou pak výsledkem expertních odhadů a dotazníkových šetření firem a obyvatel (více o indexu viz způsoby měření korupce s. 28). Tento index pro rok 2008 byl vytvořen z 35 datových zdrojů, které vypracovalo 32 organizací z celého světa¹².

Index GM6 zkoumá úplatky, dopady korupce na obchod, velkou korupci a tendence elit ovládnout stát. Všechny země jsou klasifikovány v intervalu $<-2,5 - +2,5>$, přičemž čím nižší hodnota, tím kvalitnější je správa země. Výsledné hodnoty, které Světová banka prezentuje, jsou výsledkem statistických metod, nevyjadřují tedy ani oficiální postoje a názory banky, ani skutečnou pozici hodnocených zemí. Konečné hodnocení je výsledkem průměru všech indexů a představuje posouzení kvality správy dané země. Odborníci považují tento index za kvalitní a spolehlivý. Výhodou je, že umožňuje i časovou srovnatelnost, neboť se každoročně novými ukazateli i metodologiemi přepočítávají i starší výsledky a šetření. (více kapitola 2.5.1. Expertní hodnocení)

3. Výše HDP na obyvatele pro rok 2008

Zdrojem těchto dat, byl pro autorku internetový server Mezinárodního měnového fondu. Autorka použila výši HDP na obyvatele v současných cenách, kterou organizace uvádí v amerických dolarech. (zdroj: [www.http://www.imf.org](http://www.imf.org) , poslední přístup 11.5.2010)

4. Index demokratizace pro rok 2008

Aby autorka nepochybila při vybírání států pro svou analýzu, použila Index demokratizace. Tento index autorka získala z internetového serveru britského týdeníku The Economist, který vypracovává jeho Economist Intelligence Unit v tomto indexu hodnotí téměř všechny země světa, nezahrnuje pouze ty nejmenší státy.

¹² (více na internetové portálu: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.asp>, poslední přístup 11.5. 2010)

Economist Intelligence Unit definuje demokratický systém v souladu s polyarchickou definicí demokracie Roberta Dahla¹³. Dahl právě od pojmu demokracie, který pro něj představuje žádoucí ideál, odlišuje polyarchii, která podle něj správně pojmenovává skutečný stav současných demokracií. Polyarchie představuje takový politický systém, ve kterém existuje více zdrojů vlády vedle sebe. Dahl sestavil seznam sedmi institucionálních požadavků, které jsou nutným předpokladem toho, že můžeme mluvit o polyarchii, demokracii:

1. Téměř všichni dospělí občané mají právo volit.
2. Většina dospělých občanů má právo kandidovat a být zvolena do veřejného úřadu.
3. Volení politici představitelé mají právo mezi sebou soutěžit při svobodných a spravedlivých volbách, a pokud s nimi nebudou občané spokojeni, mohou být pak pokojně odvoláni.
4. Většina občanů má právo na sdružování a na vytváření politických stran či jiných organizací.
5. Všichni občané mají právo na vyjádření svého osobního názoru, mohou například podrobit kritice vládu, společenský systém, ekonomický systém, či ideologie – jedná se o svobodu projevu.
6. Občané mají právo na přístup k různým zdrojům informací a toto právo jim zaručuje zákon, přístup ke zdrojům není monopolem vlády.
7. Volení zástupci mají kontrolu nad rozhodováním vlády.¹⁴

S touto definicí demokracie, se při volbě vzorku demokratických zemí pro svou praktickou část ztotožnila i autorka.

¹³ Zdroj: <http://a330.g.akamai.net/7/330/25828/20081021185552/graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf>, překlad autorka. (poslední přístup 11.5. 2010).

¹⁴ Zdroj: <http://a330.g.akamai.net/7/330/25828/20081021185552/graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf>, překlad autorka.

Infoa také Muller, 2008: 71)

Index demokracie obsahuje celkem 167 zemí. Země jsou hodnoceny na základě 5 kritérií:

1. podle volebního procesu a plurality
2. podle občanské svobody
3. podle fungování vlády
4. podle politické participace a politické kultury.

Vybrané země jsou hodnoceny na bodové škále od 0 do 10. Hodnota 10 bodů je nejvyšší a 0 je pak nejnižší. Economist Intelligence Unit pak podle bodového hodnocení klasifikuje země následovně:

1. země se známkou **8-10** jsou považovány **úplné demokracie**
2. země se známkou **6-7,9** jsou považovány za **demokracie**, které mají určité **vady** (flawed democracy)
3. země se známkou **4-5,9** jsou nazvány hybridními **režimy**
4. země se známkou **nižší než 4** jsou považovány za **autoritativní režimy**.

První tři kategorie pak týdeník považuje za demokratické země, čtvrtou kategorii pak za země s diktaturou. Pro svou analýzu autorka použila země z prvních dvou kategorií.

5. Indikátory aktivity občanů:

Indikátor aktivity občanů pochází dotazníku, který organizace World Value Survey¹⁵ použila při svém výzkumu a je uveden na jejím internetovém serveru. Níže uvedené indikátory aktivity občanů autorka vybrala proto, neboť pro její práci popisují aktivní občanskou společnost co nejbližší, jedná se o aktivity občanů v následujících dobrovolnických organizacích:

- organizace zabývající se péčí o starší lidi
- náboženské organizace
- organizace zabývající se kulturou a vzděláváním
- odbory
- politické strany

¹⁵ = používaná zkratka WVS

- organizace zabývající se lidskými právy
- organizace zabývající se ochranou životního prostředí, ekologií a právy zvířat
- spolky odborníků
- mírová hnutí
- organizace zaměřené na sport a odpočinek
- místní politické akce (petice apod.)

Indikátory pochází z různých podskupin, které patří pod jednu hlavní skupinu, zaměřující se právě občanské organizace a sdružení (název skupiny byl: Účast v dobrovolnických organizacích¹⁶). Konkrétní data pak autorka vybírala z jednotlivých druhů organizací (již výše zmíněné druhy organizací¹⁷). Ze škály tří možných druhů odpovědí (not mentioned, belong, not asked) použila autorka odpověď „belong“, tedy patří do organizací občanské společnosti. Autorka pro své výpočty použila data vyjádřena procentuelně vzhledem k celkovému počtu respondentů.

Metoda World Values Surevey

WVS je globální síť sociálních vědců, kteří prováděli průzkum základních lidských hodnot a víry apod., na všech šesti kontinentech a to ve čtyřech výzkumných vlnách, pro můj výzkum používám poslední vlnu z let 2005 – 2008 => WVS lze tedy považovat za celosvětový výzkum sociokulturních a politických změn. WVS prováděla své šetření pomocí dotazníkového šetření – dotazník měl 25 stran a obsahoval 259 otázek.¹⁸ Při výběru vzorku pro toto šetření preferovala WVS náhodný pravděpodobnostní výběr. Minimální výše vzorku (celkový počet dotazovaných) je podle WVS 1 000 respondentů pro každou zemi (jedná se pochopitelně o doporučený počet). Vzorek by měl reprezentovat dospělou populaci ve věku od 18 do 85 let. Metoda je blíže popsána na internetových stránkách WVS. (odkaz + poslední přístup)

¹⁶ Belonging to voluntary organisations

¹⁷ – přesné znění otázek uvedeno v příloze č. 5

¹⁸ Vzhledem k tomu, že dotazník je poměrně dlouhý a otázky jdou za sebou bez výrazně oddělených částí, nedávám dotazník do přílohy, musela bych vybrané otázky pouze vypsat. Využila jsem, již zmiňované indikátory, které jsou uvedeny jak na internetovém serveru organizace v seznamu otázek, tak v hlavní verzi dotazníku, která je také na serveru uvedena (<http://www.worldvaluessurvey.org/>, poslední přístup 11.5. 2010)

5.2. Metody vyhodnocování a interpretace získaných dat

5.2.1. Stanovení hypotéz

Jak již autorka poznamenala, bude pro analýzu dat používat kvantitativní přístup, který autorka použije interpretaci konkrétních vztahů, které uvádí níže. Cílem jejího výzkumu je ověření následujících hypotéz:

Hypotéza 1: *čím je v dané zemi občanská společnost měřená v participaci obyvatelstva v neziskových organizacích silnější, tím je v zemi menší subjektivní míra korupce.*¹⁹

Hypotéza 2: *čím je v zemi menší subjektivní míra korupce, tím je v zemi vyšší HDP.*²⁰

Dříve než autorka přistoupí k samotné analýze dat a testování hypotéz, musí nejprve formulovat tzv. nulovou a alternativní hypotézu, v autorčině případě pak dvě nulové a dvě alternativní hypotézy. Nulová hypotéza, která se značí H_0 je obvykle opakem toho, co svým výzkumem chceme prokázat; první nulová hypotéza v této práci říká, že mezi vnímanou mírou korupce a aktivní občanskou společností není žádný vztah; druhá nulová hypotéza pak říká, že závislost není ani mezi vnímanou mírou korupce a výší HDP). Alternativní hypotéza značená H_1 představuje naši hypotézu (viz výše zmíněné autorčiny hypotézy). Dokud však autorka svým výzkumem nepotvrdí alternativní hypotézu, musí autorka předpokládat, že platí nulová.

Následně si autorka musí určit **hladinu významnosti α (alfa)**. Hladina představuje pravděpodobnost, že nulová hypotéza může být zamítnutá, i když platí. Hodnota alfa se zpravidla stanovuje velmi malá. Standardně se stanovuje hodnota 0,05. (Hendl, 2006: s. 177)

Počet pozorování, na kterých bude autorka zkoumat výše zmíněné vztahy je 43, seznam konkrétních zemí, které autorka v pozorování použila, je uveden v příloze.

¹⁹ Je důležité si uvědomit, že se jedná o oboustranný vztah.

²⁰ Je důležité si uvědomit, že se jedná o oboustranný vztah.

Mezi jednotlivými závislými a nezávislými proměnnými bude autorka pomocí lineární regrese dat zjišťovat, zda mezi nimi existuje statisticky významná závislost. Podle Hendla bude popisovat „*statistické vlastnosti vztahu více proměnných*.“ (Hendl, 2006: 237). V analýze chce autorka popsat závislost mezi indexem vnímání korupce (CPI) a indexem kontroly korupce (GM6) na jedné straně, a ovlivňujícími proměnnými: mírou aktivity občanů občanské společnosti a výší HDP na straně druhé. Autorka si je vědoma skutečnosti, že ačkoliv index kontroly korupce a index vnímání korupce jsou závislými proměnnými, závislost mezi těmito vysvětlujícími proměnnými může mít jakýkoliv směr, tedy i obousměrný. Pro výpočty dostává autorka následující rovnici: (Hendl, 2006: 266-267).

$$Y = a_0 + a_1X_1 + a_2X_2 + e^{21} \quad (1)$$

Základní hypotézy autorčina výzkumného projektu lze tedy popsat následující rovnicí:

$$CPI = a_0 + a_1 \text{ indikátor aktivity občanů} + a_2 \text{ HDP} + e \quad (2)$$

$$GM6 = a_0 + a_1 \text{ indikátor aktivity občanů} + a_2 \text{ HDP} + e \quad (3)$$

CPI = index vnímání korupce (závislá proměnná)

GM6 = index kontroly korupce (závislá proměnná)

Indikátory aktivity občanů bude autorka ověřovat v politickém a veřejném životě podle již existujících dat pocházejících z výzkumu WVS. Metoda výběru blíže popsána již výše. Jedná se o následující indikátory aktivity občanů, které představuje procento respondentů, kteří se hlásí k příslušnosti v následujících organizacích:

- organizace zabývající se péčí o starší lidi
- náboženské organizace
- organizace zabývající se kulturou a vzděláváním
- odbory; politické strany
- organizace zabývající se lidskými právy
- organizace zabývající se ochranou životního prostředí, ekologií a právy zvířat
- spolky odborníků; mírová hnutí
- organizace zaměřené na sport a odpočinek
- místní politické akce (petice apod.)

²¹ = tzv. reziduální hodnota predikce, chyba predikce (Hendl, 2006: 268)

HDP = na obyvatele, uvedeno v současných cenách²² a amerických dolarech za rok 2008

Pro zjištění závislostí mezi proměnnými výše zmíněných rovnic a vzhledem k tomu, že CPI či GM6 jsou spojitými proměnnými a autorka používá dvě nezávisle proměnné, bude v praktické části použita lineární regrese, kterou autorka provede pomocí programu Microsoft Excel.

Po té, co autorka otestuje pomocí regrese souvislost mezi HDP, indikátory aktivity občanů a CPI; HDP, indikátory aktivity občanů a GM6; zjistí také statistickou významnost této závislosti pomocí indikátoru tzv. **hodnoty významnosti p** . Tato hodnota odpovídá na otázku: „*Jestliže nulová hypotéza platí, jaká je pravděpodobnost, že získáme právě vypočítanou hodnotu nebo ještě neobvyklejší hodnotu testovací statistiky?*“ (Hendl, 2006: 177) Hodnota významnosti tedy ukazuje, zda jsou koeficienty statisticky významně odlišné od nuly, a zda autorka může či nemůže zamítnout nulové hypotézy. V případě, že bude hodnota významnosti $-p$ menší než hladina významnosti 0,05, je to důkaz o tom, že autorka může nulovou hypotézu zamítnout. Hendl ve své knize doporučuje: „*pokud je **p-hodnota** menší než hladina α a nebo se jí rovná, data přinášejí evidenci pro zamítnutí H_0 . Jestliže je **p-hodnota** větší než α , pak H_0 se ponechává k dalším zkoumání.*“ (Hendl, 2006: 177) Pokud však v testu není jasně naznačeno, že nulová hypotéza má být zamítnuta, bylo by nesprávné tuto hypotézu považovat za nepravdivou. Správné je pouze tvrzení, že pro zamítnutí nulové hypotézy neexistuje dostatek důkazů.

5.2.2. Kontrola absence multikolinearity

Aby však mohla autorka předpokládat správnost regresní analýzy, musí nejprve zkontrolovat, zda mezi sebou nejsou nezávislé proměnné příliš vysoce korelovány, pokud by tomu tak bylo jednalo by se o porušení požadavku na absenci multikolinearity. Existence multikolinearity může způsobit, že výsledky regrese jsou nespolehlivé a že i významná nezávisle proměnná bude považována za nevýznamnou. (Rabušic: internetový zdroj²³). Existenci lze zjistit následovně:

²² Gross domestic product per capita, current prices U.S.dollars (zdroj: www.imf.com, poslední přístup 11.5. 2010)

²³ http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:46IKSLFhygEJ:is.muni.cz/el/1423/podzim2004/SOC418/multipl_regres_1.doc%3Ffakulta%3D1423%3Bodbi%3D2962%3Bkod%3DSOC418+multikolinearity+-+VIF&cd=10&hl=cs&ct=clnk&gl=cz
(datum posledního přístupu: 11. května 2010)

1. Prozkoumání existence korelace:

V této práci vyjadřuje míru korelace mezi indikátory aktivity občanů a HDP korelační koeficient r , který může nabývat hodnoty v intervalu od -1 do 1 . Pokud se hodnota korelačního koeficientu blíží k hodnotám -1 nebo 1 , značí koeficient závislost. Pokud se však hodnota blíží k nule, znamená to nezávislost. (Disman, 1992: 207).

2. Test multikolinearity pomocí metody VIF

Variable inflation factor (VIF) využívá k výpočtu multikolinearity tzv. koeficientu determinace R^2 , který autorka zjistí pomocí regresní analýzy jedné nezávislé proměnné na druhou. Výsledná hodnota spolehlivosti R pak v programu Excel představuje koeficient

determinace R^2 . Hodnotu koeficientu dosadí autorka do následujícího vzorečku: $\frac{1}{1 - R_k^2}$ a vypočte tak hodnotu VIF. Pokud bude výsledný ukazatel menší než hodnota 5, znamená to, že regressi mohu věřit, neboť multikolinearity v ní neexistuje. Pokud by však byla výsledná hodnota větší nebo rovna hodnotě 5, znamená to, že v datech existuje multikolinearita. (Rabušic: internetový zdroj²⁴)

5.3. Výsledky a jejich interpretace

Při použití lineární regrese pomocí programu Microsoft Excel získala autorka výsledky regresí podle následujících vzorečků a pomocí 43 pozorování pro každý zvlášť:

$$\text{CPI} = a_0 + a_1 \text{ indikátory aktivit občanů} + a_2 \text{ HDP} + e \quad (4)$$

$$\text{GM6} = a_0 + a_1 \text{ indikátory aktivit občanů} + a_2 \text{ HDP} + e \quad (5)$$

Výsledky autorka uvádí v následující tabulce (Tabulka 3: Výsledky lineární regrese):

Tabulka 3: Výsledky lineární regrese

<u>Ovlivňující proměnné</u>	<u>Koeficient</u> (Hodnota významnosti (p))		<u>Hodnota</u> <u>spolehlivosti</u> (R ²)		<u>Korelace</u> HDP a indikátorů aktivity občanů	<u>VIF</u> Pro HDP a indikátory aktivity občanů
	závislá proměnná CPI ²⁵	závislá proměnná GM6 ²⁶	závislá proměnná CPI	závislá proměnná GM6		
HDP	(0,00*) 0,00	(0,00*) 0,00	0,67	0,68	0,71	2,02
Sociální péče pro starší	(0,15) 0,01	(0,07) 0,02				
HDP	(0,00*) 0,00	(0,00*) 0,00	0,74	0,74	0,35	1,14
Náboženské organizace	(0,07) 0,00	(0,03*) 0,00				
HDP	(0,00*) 0,00	(0,00*) 0,00	0,66	0,66	0,54	1,42
Organizace zabývající se kulturou a vzděláním	(0,07) 0,03	(0,03*) 0,07				

²⁵ Grafy k regresním analýzám vzorečku $\text{CPI} = a_0 + a_1 \text{ indikátory aktivity občanů} + a_2 \text{ HDP}$ uvádí autorka v příloze 1.

²⁶ Grafy k regresním analýzám vzorečku $\text{GM6} = a_0 + a_1 \text{ indikátory aktivity občanů} + a_2 \text{ HDP}$ uvádí autorka v příloze 2.

<i><u>Ovlivňující proměnné</u></i>	<i><u>Koeficient</u> (Hodnota významnosti (p))</i>		<i><u>Hodnota</u> <u>spolehlivosti</u> (R2)</i>		<i><u>Korelace</u> mezi HDP a indikátory aktivity občanů</i>	<i><u>VIF</u> pro HDP a indikátory aktivity občanů</i>
	závislá proměnná CPI	závislá proměnná GM6	závislá proměnná CPI	závislá proměnná GM6		
HDP	(0,00*) 0,00	(0,00*) 0,00	0,66	0,66	0,41	1,19
Odbory	(0,04*) 0,04	(0,02*) 0,05				
HDP	(0,00*) 0,00	(0,00*) 0,00	0,63	0,65	0,41	1,19
Politické strany	(0,09) 0,2	(0,04*) 0,16				
HDP	(0,00*) 0,00	(0,00*) 0,0	0,63	0,64	0,61	1,59
Organizace zabývající se lidskými právy	(0,09) 0,21	(0,03*) 0,29				
HDP	(0,00*) 0,00	(0,00*) 0,00	0,62	0,63	0,49	1,31
Ochrana životního prostředí	(0,01*) 0,9	(- 0,00) 0,92				
HDP	(0,00*) 0,00	(0,00*) 0,00	0,68	0,68	0,56	1,45
Společenství odborníků	(0,15) 0,01	(0,06) 0,02				
HDP	(0,00*) 0,00	(0,00*) 0,00	0,62	0,63	0,36	1,14
Mírová hnutí	(0,12) 0,62	(0,00*) 0,97				

<i><u>Ovlivňující proměnné</u></i>	<i><u>Koeficient</u> (Hodnota významnosti (p))</i>		<i><u>Hodnota</u> <u>spolehlivosti</u> (R²)</i>		<i><u>Korelace</u> mezi HDP a indikátory aktivity občanů</i>	<i><u>VIF</u> pro HDP a indikátory aktivity občanů</i>
	závislá proměnná CPI	závislá proměnná GM6	závislá proměnná CPI	závislá proměnná GM6		
HDP	(0,00*) 0,00	(0,00*) 0,00	0,72	0,72	0,71	2,04
Sportovní a odpočinkové organizace	(0,1) 0,00	(0,04*) 0,00				
HDP	(0,00*) 0,00	(0,00*) 0,00	0,64	0,64	0,43	1,22
Místní politické akce	(0,17) 0,16	(0,05) 0,4				

Poznámka k tab.: * znamená, že koeficient je statisticky významně odlišný od nuly na hladině významnosti 5 %

Již při letmém pohledu na tabulku je nápadné, že výsledky závislostí jsou u obou indexů velmi podobné (CPI i GM6). Důvod je, že autorka mezi oběma indexy zjistila korelaci o hodnotě 0,811.

Dalším zjištěním pak je, že při použití lineární regrese se vzájemná závislost nepotvrdila pouze u politických stran, organizací zabývajících se lidskými právy, organizacemi zaměřenými na ochranu životního prostředí, mírových hnutí a u místních politických akcí. Tento výsledek vyšel shodně, jak u indexu CPI, tak u indexu kontroly korupce GM6. U posledně zmiňovaného indexu nebyla vzájemná závislost potvrzena ani u organizací zaměřených na kulturu a vzdělání. U obou indexů byl vztah závislosti potvrzen u organizací zaměřených na sociální péči pro starší lidi, náboženských organizací, odborů, společenství odborníků a u sportovních a odpočinkových organizací. U indexu CPI navíc i u organizací zabývajících se kulturou a vzděláním. Vliv HDP byl naopak potvrzen vždy a to u obou indexů.

Je zajímavé, že většinou právě mezi indikátory občanské společnosti, které jsou zaměřeny právě na politickou stránku na jedné straně a indexy (CPI či GM6) na straně druhé, nebyla v analýze potvrzena. Naopak ty indikátory, které jsou zaměřeny spíše na sport, kulturu, sociální stránku, atd. závislost potvrzenou mají.

Autorka tedy může konstatovat a shrnout, že čím je v dané zemi vyšší HDP, tím je subjektivní míra korupce menší (shodně CPI i GM6), tato závislost však může fungovat i naopak čím je subjektivní míra korupce menší, tím je v dané zemi vyšší HDP (alternativní hypotéza 2). A ve vybraných případech, že čím je v zemi silnější a aktivnější občanská společnost (indikátory aktivity občanů - u organizací zaměřených na sociální péči pro starší lidi, náboženských organizací, odborů, společenství odborníků a u sportovních a odpočinkových organizací; u indexu CPI navíc i u organizací zabývajících se kulturou a vzděláním), tím je v zemi subjektivní míra korupce menší (index CPI i GM6) a naopak čím je v zemi subjektivní míra korupce menší, tím bude v zemi silnější a aktivnější občanská společnost (alternativní hypotéza 1).

5.4. Hodnocení kvality výzkumu

Již bylo zmíněno, že výzkumnou strategií, kterou autorka používá je kvantitativní výzkum, který vyžaduje velkou standardizaci, která vede k vysoké reliabilitě, avšak na úkor nižší validity. Důvodem je velká redukce informací. (Disman, 1998: 287).

Autorka je srozuměna s tím, že kvalitu jejího výzkumu mohou ovlivnit výsledky z dotazníkového šetření WVS, neboť se jedná o subjektivní postoje jednotlivců. Stejně tak i vnímání toho, že člověk v organizaci participuje nebo ne, může být vnímáno rozdílně, WVS totiž neměří autorčinými indikátory aktivitu participace. Vliv na výsledky může mít délka tohoto dotazníku, tudíž vyplňování zabere respondentům poměrně dlouhou dobu, což může vést k určité „otupělosti“ respondenta, přeskokování otázek nebo dokonce k odmítnutí dotazník vyplnit. Vliv na dotazníkové šetření může mít fakt, že respondent otázce neporozuměl správně; odpovídá tak, že jej k odpovědi navede již samotná otázka; odpovídá podle toho, co si všeobecně o problému

myslí společnost, popř. tak, jak si myslí, že je od něj očekáváno strůjci dotazníku.²⁷ Obdobně je tomu i u zbylých indikátorů. Jak již jednou autorka zmiňovala, kvalita výzkumu může být taktéž ovlivněna indikátory měřící korupci, neboť ty mohou být ovlivněny míněním lidí, aktuální politickou či ekonomickou situací, popřípadě tím, že lidé chtějí, aby jejich země měla lepší hodnocení a pochopitelně řadou dalších determinantů. Podobně i HDP může představovat problém, například špatně využitá metodologie pro přepočítání dané hodnoty.

Veškerá data autorka zpracovávala a následně vyhodnocovala na počítači pomocí programu Microsoft Excel pomocí doplňku Analýza dat. Přestože je použití tohoto postupu v podstatě snadné, Excel opravdu navádí, problém nastává při vyhodnocování některých výrazů objevujících se u číselných výstupů. Například již zmiňovaný koeficient determinace R^2 , odpovídá „excelovské“ hodnotě spolehlivosti R. Takovéto problémy však při bližším prozkoumání a opravě nejsou důležité, neboť Excel sloužil pouze jako pracovní sešit pro výpočty a veškeré výsledky autorka prezentovala až v této práci.

Výhodou používání regresní analýzy pro autorku je, že vysvětluje, jaká závislost existuje mezi proměnnými X a Y (Hendl, 2006: 237) a umožní tak ověřit její hypotézy. Nevýhodou však může být existence multikolinearity mezi nezávislými proměnnými, které vede k tomu, že odhady regresních koeficientů jsou nestabilní a jejich přesnost se snižuje, dále že mezi nimi existuje vysoká vzájemná závislost a velké standardní chyby vedou k pochybám o správnosti a významu veličina a následně celé regresní analýzy. Autorka si však potenciální existenci multikolinearity ověřila pomocí korelace a metody VIF. Zjistila, že mezi vybranými daty se multikolinearita nevyskytuje. Vzhledem k tomu, že zjistila, její absenci, mohla autorka své výsledky interpretovat a přijmout tak alternativní hypotézy v těch případech, ve kterých byla prokázána vzájemná závislost: 1) mezi HDP a indexy; 2) mezi indikátory občanské společnosti a indexy. Pokud by však byla multikolinearita prokázána, musela by autorka zvětšit rozsah výběru, změnit specifikaci modelu.

²⁷ Více viz: www.worldvaluessurvey.org (poslední přístup 11.5. 2010)

6. Závěr

Autorka se v práci zabývala v současné době velmi diskutovanými pojmy, kterými korupce a občanská společnost jistě jsou. V teoretické části se snažila vydefinovat oba pojmy, popsat je a zhodnotit.

Korupce, která je stará jako lidstvo samo a jako jeho touha po výhodě či prospěchu je všude přítomným jevem. Toto jednání je totiž problémem politickým, ekonomickým, sociálním, kulturním, morálním a právním. Korupční jednání však lze těžce postihnout a dokázat, neboť se vzhledem ke své povaze jedná utajované jednání, aktéři nechtějí být dopadeni. Dalším důvodem je, že toto jednání má mnoho podob a forem, jenž se vzájemně liší, např. úplatkářství, zneužívání pravomocí a postavení, atd. Tyto vlastnosti korupce způsobují problémy při boji proti ní, proti jejímu zmírnění, odstranit totiž nelze. Problém však není pouze s nalezením takové strategie, která by korupci mírnila, problém je i s jejím samotným definováním. Existuje totiž mnoho názorů na to, co korupcí je a co korupcí není. Odlišnost těchto názorů je dána společensky, historicky, kulturně, podle tradice, zvyků, morálky, regionálně a sociálním prostředím. Příkladem může být úplatkářství, v České republice je synonymem korupce samotné, v Západní Evropě však je jednou z forem tohoto jednání, zda další pak považují klientelismus a nepotismus. Vzhledem k tomu, že je tedy těžké samotný pojem vymezit, existuje i mnoho definicí, autorka si však pro svou práci vybrala následující, která korupci definuje jako: ***„neformální vztah dvou subjektů jednajících v rozporu s dobrými mravy spočívající v nabídce, příslibu, realizování výhody v něčí prospěch nebo akceptování takového požadavku za vyžádanou, nabídnutou nebo slíbenou odměnu“*** (Chmelík, 2003: 21).

Autorka se v teoretické části snažila postihnout i příčiny korupčního jednání. Korupci totiž lze vysvětlit mnoha příčinami a právě jejich vysvětlení je klíčem pro strategie účinné v boji s tímto společenským problémem. Všeobecně přijímaným názorem je, za korupčním jednáním stojí touha jedince po úspěchu, zisku a výhodě, ať už pro něj samotného nebo pro jeho blízké a přátele. Je však otázkou, kde je hranice tohoto úspěchu, zisku a výhody. Nelze však tvrdit, že

míra korupce je všude stejná, neboť ji ovlivňuje mnoho podnětů (korupční klima, státní aparát, kultura a jiné...). Je však důležité si uvědomit, že kdyby nebyly ke korupci příležitosti, nebyla by, přesto však nelze tvrdit, že celá společnost je zkorumpovaná a že všichni korumpují. V práci zmiňované (kapitola 2.4. Příčiny vzniku korupce) korupční podněty a korupční příležitosti totiž působí na každého jinak. Aby korupční transakce vůbec vznikla, musí se každý sám rozhodnout, a jak již bylo jednou řečeno, musí porovnat náklady a zisky, které mu z korupčního jednání plynou.

O tom, že korupce má celospolečensky negativní dopad snad nelze ani pochybovat, neboť má špatný vliv na morálku a etiku celé společnosti. Důvodem je to, že rozhodnutí ke korupčnímu jednání je ovlivněné nemorálními pohnutkami chování, které ve svém důsledku oslabují morálku nejen zaměstnanců, ale všeobecně všech občanů, protože ti již nemají důvod k dodržování platných zákonů a k tomu, aby se chovali ctnostně, slušně apod., když to nedělají ani druzí. A právě tímto ohrožuje korupční jednání existenci demokratických institucí a tržně založených ekonomik, a vzhledem k tomu, že se jedná o systémy, o které se opírá demokratická společnost, ohrožuje tak korupce vlastně i samu existenci demokratické společnosti. (autorka se důsledky korupce blíže zabývá v kapitole 2.6. Důsledky korupce). Na problematiku závislosti korupce a ekonomické výkonnosti se pak autorka zaměřila v další části práce (kapitola 2.7. Korupce a HDP), důvodem je, že se domnívala, že veřejností vnímaná míra korupce má negativní vliv na tuto výkonnost, kterou autorka „měřila“ pomocí vybraného ukazatele ekonomické vyspělosti – hrubým domácím produktem. Vnímanou míru korupce pak autorka v teoretické části měřila pomocí indexu CPI a indexu kontroly korupce (GM6). Autorka předpokládala, že mezi těmito veličinami je nepřímá úměrnost - vyšší HDP znamená, že index CPI či GM6 bude nižší a naopak. Základní práci k této problematice byla pro autorku studie Paola Maura o dopadech korupce na podíl investic a HDP. Mauro ve své studii zjistil, že mezi korupcí a mírou investic je velmi negativní a významné spojení, čímž vyvrátil tvrzení Leffa a Hungingtona o přínosu korupce. Ze studie je tedy evidentní, že korupce snižuje míru investic v dané zemi, což v důsledku ovlivňuje ekonomický růst, k jehož měření použil Mauro hrubý domácí produkt na obyvatele. Právě tento Maurův názor se autorka v praktické části snažila potvrdit.

Vzhledem k již zmiňovaným a mnoha dalším negativním důsledkům korupce, je třeba tento jev zmírnit a nejlépe co nejvíce. Jak již bylo zmiňováno výše, boj je však ztížen jejím utajováním, množstvím podob a forem, kterých nabývá. Přesto všechno však protikorupční strategie existují. Boj proti korupci však nemůže být pouze záležitostí státních institucí, vzhledem k tomu, že korumpují nejen lidé ve veřejném sektoru, ale i soukromém, musí být celospolečenským zájmem. Základem je, že samotná společnost chce míru korupce snižovat. Všeobecná úspěšnost boje proti korupci spočívá v tom, že v zemi bude existovat pevná protikorupční legislativa a aktivita vládních i nevládních protikorupčních organizací. Velmi důležitá je i silná odhodlanost společnosti k vytváření prevence, kontroly a k realizaci reforem. Nesmí se zapomenout ani na celkové společenské klima, aby byl boj proti korupci úspěšný, nesmí být v dané společnosti vnímána jako norma, jako přirozený jev. Přirozeným počátkem rozsáhlých celospolečenských změn je podle Friče (Frič, 1999: 287) *„vytvoření široké antikorupční koalice ve složení vláda – občanská společnost – soukromý sektor.“* Takováto občanská společnost má být ochotná a schopná k formování prostředí pro svou činnost, nesmí chtít zachovat korupční vztah. *„Boj proti korupci má v každé společnosti několik klíčových prvků, mezi něž patří: reforma státní správy, změna struktury vlády a metod zajištění její odpovědnosti, změna morálních a etických postojů, a co je možná nejdůležitější – společné zapojení vlády, soukromého podnikatelského sektoru a občanské společnosti.“* (Hadašová; Clough 2000: vii).

A právě na závislost, která by mezi vnímanou mírou korupce (jak již v práci autorka poznamenávala, skutečnou korupci měřit nelze, pouze vnímanou) a občanskou společností se autorka mimo jiné zaměřila v praktické části.

Než však autorka přešla k praktické části, hledala nejvhodnější definici pro pojem občanské společnosti. Vzhledem k tomu že však občanská společnost je velmi abstraktní pojem, neexistuje jedna přijímaná definice, ale velké množství interpretací a významů. Současné definice a koncepty občanské společnosti upozorňují na vzájemné vztahy, které mezi ní, demokracií, veřejnou sférou, soukromou sférou, občanem a trhem existují, tyto vztahy mohou být pochopitelně různý význam a různou podobu. Pro definování pojmu používá autorka definici Charlese Taylora: *„v minimálním smyslu občanská společnost existuje tam, kde nalezneme svobodné asociace, jež nejsou pod patronací státu. V silnějším smyslu existuje občanská*

společnost tam, kde se společnost jako celek může strukturovat a koordinovat své jednání skrze takové asociace, které jsou nezávislé na státní moci. v doplňkovém smyslu k druhému pojetí pak lze o občanské společnosti hovořit tam, kde souhra těchto asociací významně ovlivňuje chod státní moci.“ (Müller, 2008: 83)

Občanská společnost je v současné době občanská společnost považována za nezbytnost, bez které by demokracie nemohla fungovat. Občanská společnost a stát jsou na sobě vzájemně závislí, byť mezi nimi existuje v podstatě partnerský vztah. Přestože občanská společnost může dosáhnout takového postavení, kdy již nepotřebuje značné zásahy státních institucí, nelze říci, že demokratický stát nepotřebuje, neboť jí musí zajistit právní ochranu před zneužitím svobody. Ale ani stát se bez občanské společnosti neobejde, neboť ji potřebuje minimálně proto, aby občany ochraňovala před zneužitím státní moci. V rámci tohoto „partnerského vztahu“ pak autorka uvádí čtyři funkce občanské společnosti podle Müllera (více a konkrétněji viz kapitola 3.4. Hodnoty (funkce) občanské společnosti): 1. ochranná funkce, 2. legitimizační funkce, participační funkce, integrační funkce. Pokud však tyto funkce nefungují správně, může dojít k následujícím rizikům moderních demokracií (více a konkrétněji viz kapitola 3.5. Rizika moderní demokracie): 1. k růstu státní moci nebo naopak ke slabému státu; 2. ke krizi legitimacy nebo naopak k nekritické důvěře; 3. k úbytku občanské participace nebo naopak k nadměrné participaci; 4. k atomizaci či anomii nebo naopak k přílišné sociální soudržnosti. Tato rizika mohou ohrožovat demokratické společnosti a občanskou společnost, dokonce mohou vést i ke korupčnímu jednání. Neboť, například nekritická důvěra občanů v politiky, může vést k tomu, že politici začnou zneužívat své moci, což vede ke snížení výkonnosti politických institucí a velké korupci. Stejně tak stát slabý, vede „...ke kolonizaci státních institucí, v lepším případě politickými stranami, v horším případě nejvlivnějšími zájmovými skupinami; nejspíše však oběma zároveň. Všudypřítomný klientelismus a rozmáhající se korupce jsou jedinou náhradou slabého státu.“ (Müller, 2008: 104). Autorka dále zmiňovala i prevenci vůči těmto rizikům, která mimo jiné, v podstatě spočívá ve větší transparentnosti procesu demokratického politického rozhodování, aktivní kontrole politické moci nezávislou veřejností, decentralizaci státních institucí, vzájemném respektu státu a občanů a ve státní podpoře sociální soudržnosti. A právě při bližším porovnání prevencí rizik občanské společnosti a demokracie, našla autorka některé podobné rysy uváděné u strategií boje proti korupci.

Základními studiemi a teoretickými východisky, které autorka pro zjištění závislosti mezi občanskou společností a korupcí použila, byla 1) práce Karla Müllera - Politická sociologie – politika a identita v proměnách modernity. Autor se v knize mimo jiné zabývá občanskou společností a uvádí zde i její hodnoty a funkce (viz kapitola 3.2.), stejně tak i rizika. Autorka již uváděla, že korupce jako důsledek rizik občanské společnosti je hrozbou (viz výše kapitola 3.3.) Müller v jedné kapitole používá míru korupce právě jako indikátor selhávání ochranné funkce občanské společnosti. 2) druhou prací byla Kniha protikorupčních strategií Transparency International, ve které se autoři zabývají i fungující občanskou společností a její rolí v procesu boje proti korupci. 3) třetím teoretickým východiskem pak byla práce Reginy Birner a Heidi Wittmer, které ve své studii na příkladu Guatemalské administrativy pro zalesňování ukazují důležitost spolupráce veřejného sektoru s pomocí soukromého sektoru a občanské společnosti, o tuto administrativu se stará Institutu národního lesnictví (INAB). Právě od chvíle, kdy jsou soukromý sektor a občanská společnost aktivně zapojeny do rozhodování a řízení na vysoké úrovni, je právě INAB zajímavým případem spolupracujícího vládnutí nebo takříkajíc spoluvládnutí. Případ Guatemalského lesnického úřadu není pouze zajímavý v kvůli svému zlepšujícímu institucionálnímu projektu, ale také protože se tento projekt ukázal být úspěšný v těch sektorech, kde jsou špatné hospodaření a korupce rozšířené.

Na základě těchto tří teoretických východisek se autorka rozhodla pomocí regresní analýzy ověřit následující hypotézy:

Hypotéza 1: *čím je v dané zemi občanská společnost měřená v participaci obyvatelstva v neziskových organizacích silnější, tím je v zemi menší subjektivní míra korupce.*²⁸

Hypotéza 2: *čím je v zemi menší subjektivní míra korupce, tím je v zemi vyšší HDP.*²⁹

²⁸ Je důležité si uvědomit, že se jedná o oboustranný vztah.

²⁹ Je důležité si uvědomit, že se jedná o oboustranný vztah.

Při sledování závislostí mezi závislou proměnnou, kterou představují indexy měřící vnímání korupce – Indexem CPI a Indexem kontroly korupce a nezávislými proměnnými, které představují výše HDP a aktivita občanů v občanské společnosti autorka zjistila, že lineární vztah se vždy nacházel mezi indexy a HDP – mezi oběma indexy pak existovala velmi podobná závislost. Čím vyšší tedy HDP ve vybraném demokratickém státu bylo, tím nižší korupci občané v zemi vnímali a naopak. Co se týče aktivity občanské společnosti, vyšla u 6 indikátorů, které ji představovaly (organizace u organizací zaměřených na sociální péči pro starší lidi, náboženských organizací, odborů, společenství odborníků a u sportovních a odpočinkových organizací. U indexu CPI navíc i u organizací zabývajících se kulturou a vzděláním.) také vzájemná závislost. Tedy čím vyšší aktivita občanské společnosti v tomto státu byla, tím nižší korupci občané v zemi vnímali a naopak (viz výše). Je však důležité poznamenat, že u 5 zemí tento vztah mezi aktivní občanskou společností a vnímanou mírou korupce prokázán nebyl.

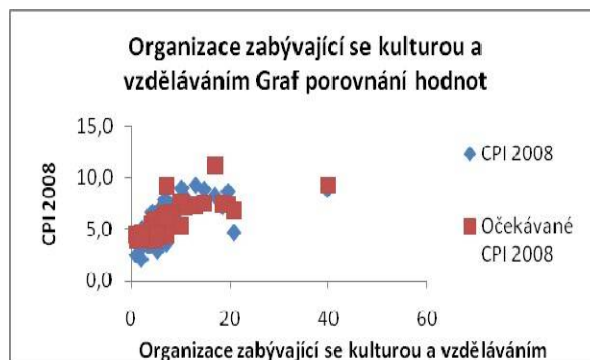
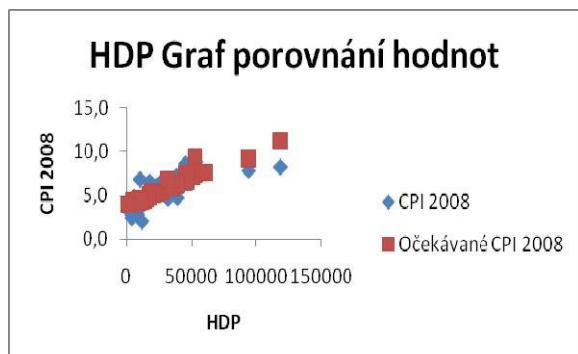
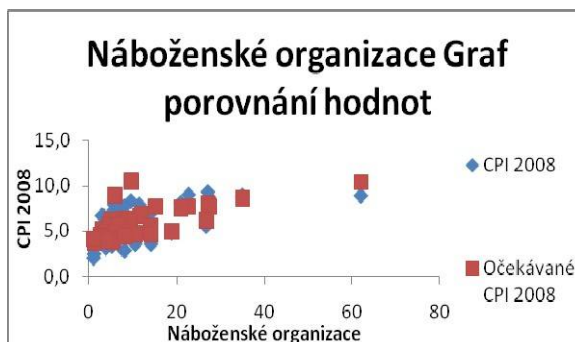
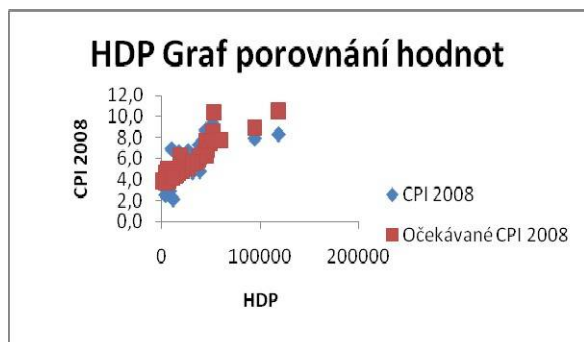
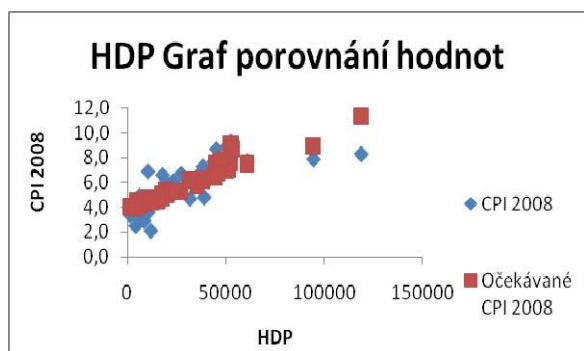
Autorka tedy může konstatovat a shrnout, že čím je v dané zemi vyšší HDP, tím je korupce vnímána méně (shodně CPI i GM6), tato závislost však může fungovat i naopak (alternativní hypotéza 2). A ve vybraných případech, že čím je v zemi silnější a aktivnější občanská společnost (indikátory aktivity občanů - u organizací zaměřených na sociální péči pro starší lidi, náboženských organizací, odborů, společenství odborníků a u sportovních a odpočinkových organizací; u indexu CPI navíc i u organizací zabývajících se kulturou a vzděláním), tím je v zemi korupce vnímána méně (index CPI i GM6) a naopak (alternativní hypotéza 1). Tato závislost však může mít i opačný směr.

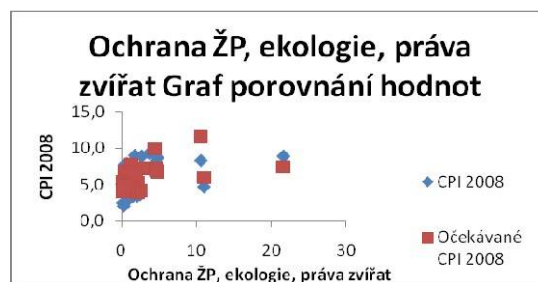
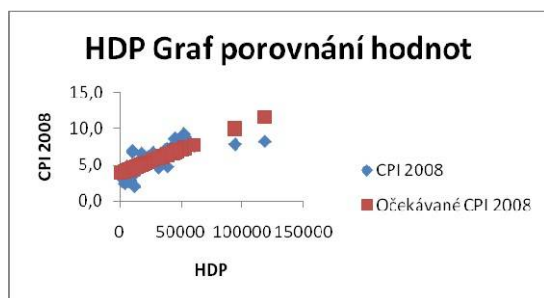
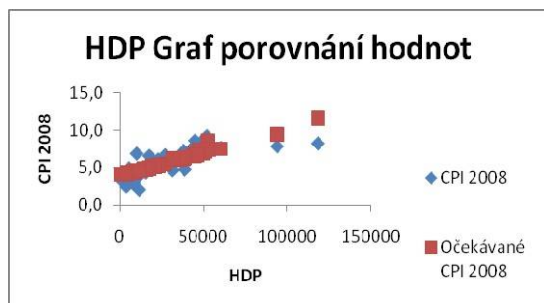
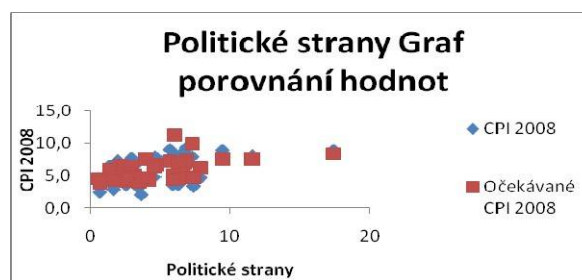
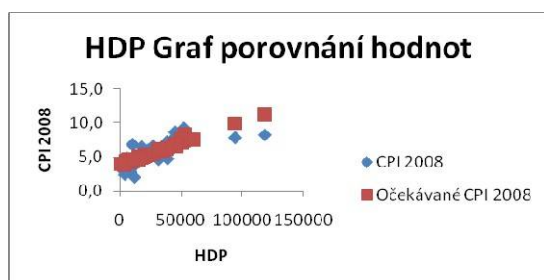
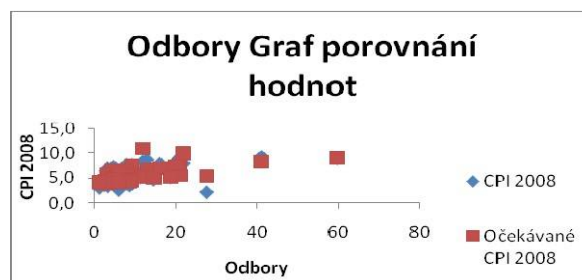
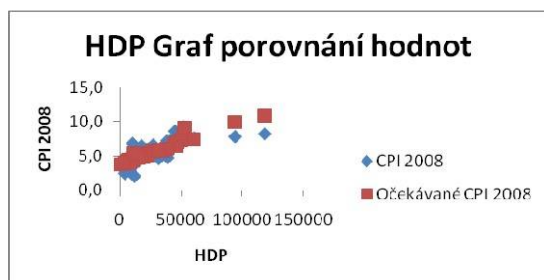
Na závěr může autorka říci, že její hypotézy vyšly a především potvrzují cíle a teorie, které si stanovila a uvedla v kapitole 4, kde dále říká, že občanskou společnost můžeme považovat za jakéhosi protihráče, či snad lépe řečeno za „partnera“ státu. Jedná se vlastně o *„organizace, které by měly přispívat k prosazování demokracie, lidských práv, rozvoje a dalších cílů.“* (Hadašová; Clough 2000: 33). Kvalifikovaná občanská společnost, by měla být tím aktérem, který by měl nějak zaznamenávat, odhalovat a bránit se korupčním jednáním úředníků. (Hadašová; Clough 2000: 34). A právě s názory a tvrzením uvedené v kapitole 4. autorka souhlasí a v praktické části je tedy i potvrdila.

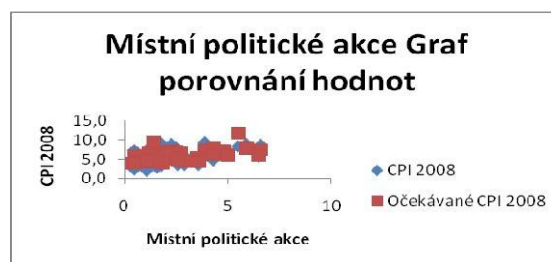
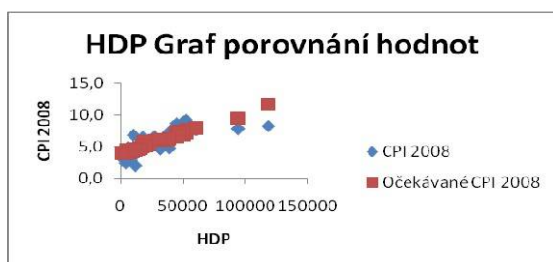
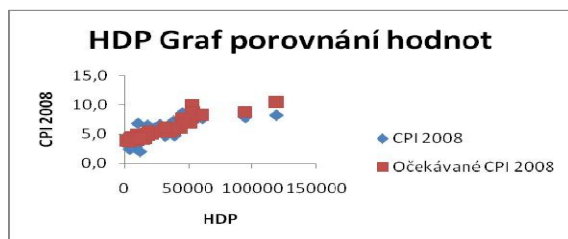
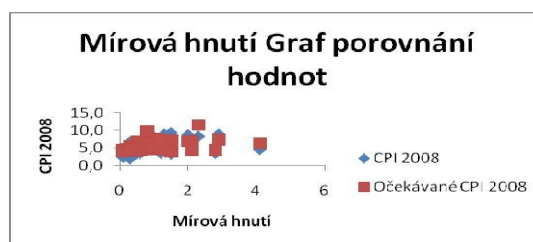
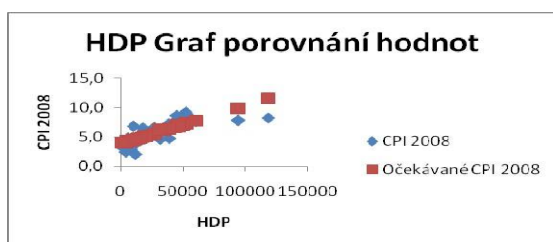
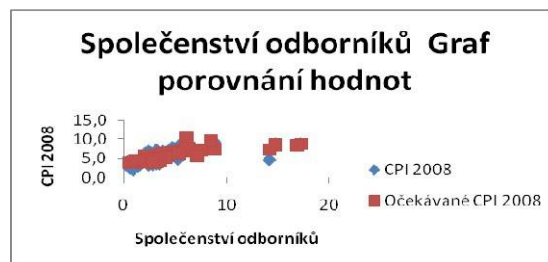
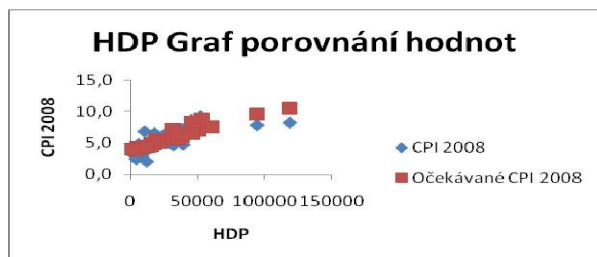
Přílohy

Příloha č. 1 – Výsledky lineární regresní analýzy - Grafy k regresním analýzám vzorečku

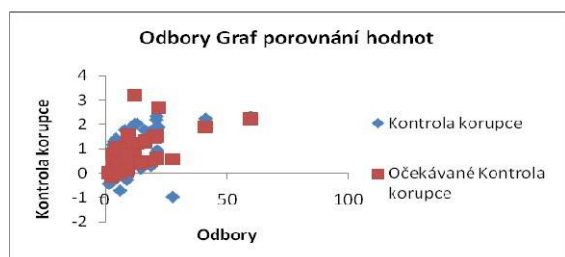
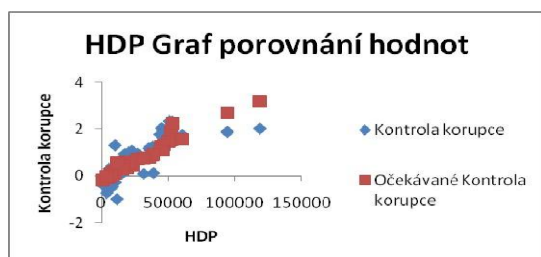
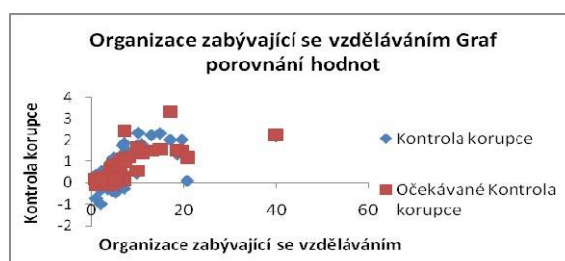
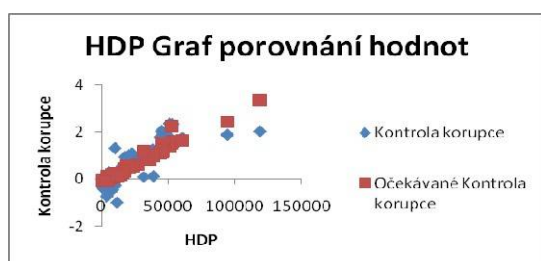
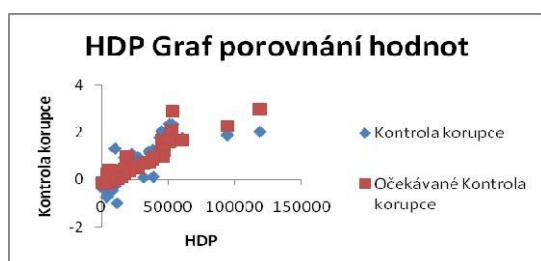
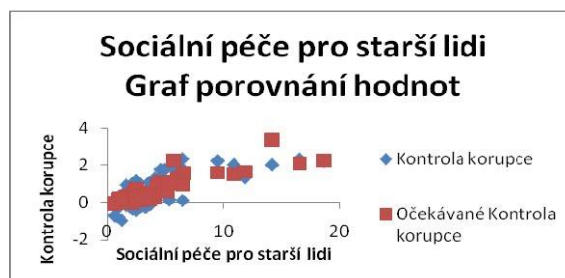
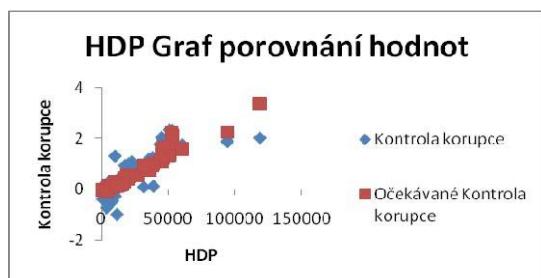
$CPI = a_0 + a_1 \text{ indikátory aktivity občanů} + a_2 \text{ HDP} + e$. U těchto závislostí autorka provedla celkem 43 pozorování. Páry grafů pak představují jednotlivé regrese.

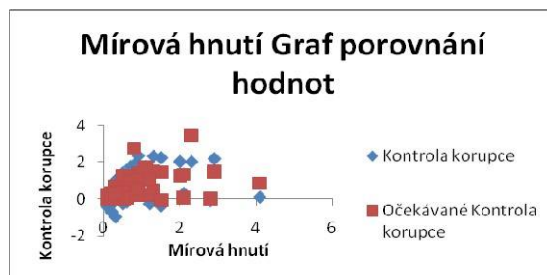
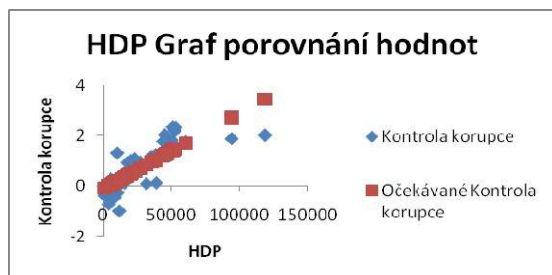
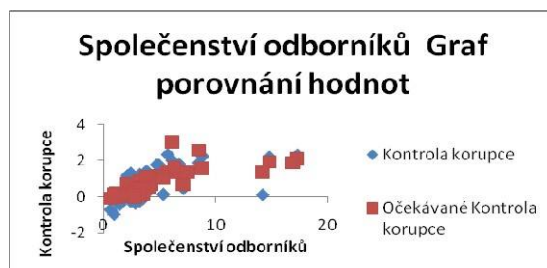
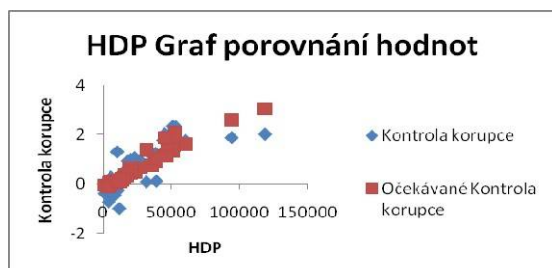
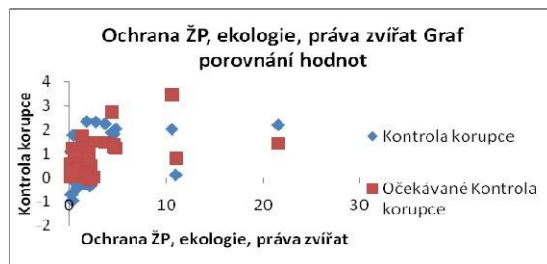
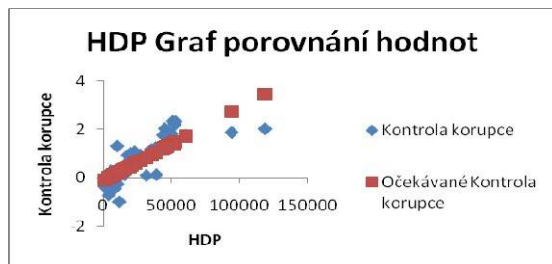
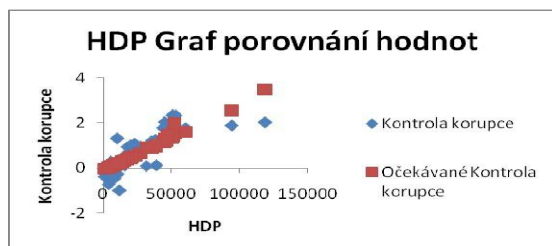
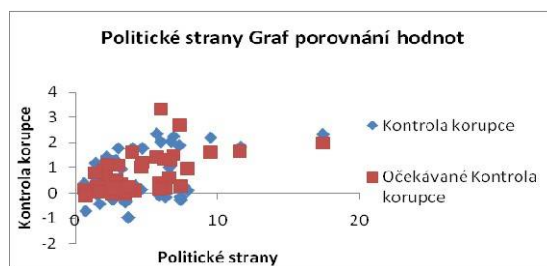
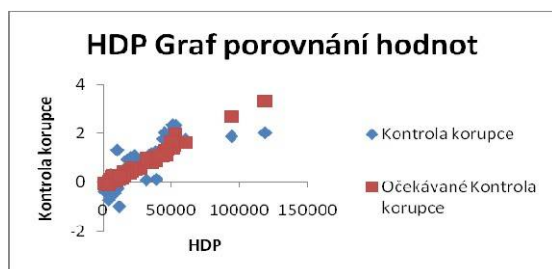

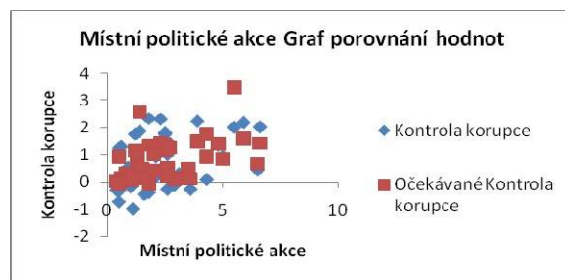
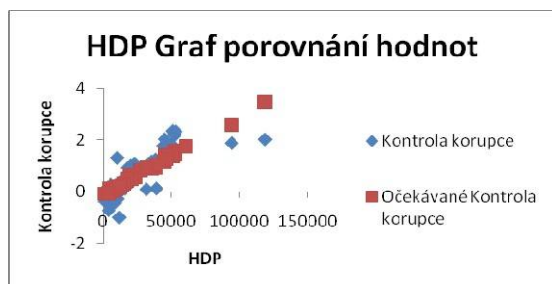
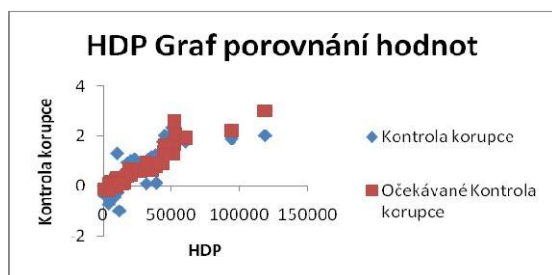

Příloha č. 2 – Výsledky lineární regresní analýzy Grafy k regresním analýzám vzorečku $GM6 = a_0 + a_1 \text{ indikátory aktivity občanů} + a_2 \text{ HDP} + e$. U těchto závislostí autorka provedla celkem 43 pozorování. Páry grafů pak představují jednotlivé regrese.

Příloha č. 3 – Přehled zemí, které autorka uváděla jako vzorek:

Země jsou řazeny podle hodnocení CPI indexu, autorka dále do tabulky přidala i hodnocení indexu demokratizace, GDP a kontroly korupce.

Pořadí	Země / území	Pořadí země	CPI 2008	Index demokratizace	GDP	Kontrola korupce GM6
1	Švédsko	3	9,3	9,88	52180,74	2,24
2	Finsko	6	9,0	9,25	50890,52	2,34
3	Nizozemí	6	8,9	9,53	52499,72	2,19
4	Island	8	8,9	9,65	53100,58	2,32
5	Kanada	8	8,7	9,07	45064,43	2,03
6	Lucembursko	12	8,3	9,10	118570,1	2,02
7	Rakousko	16	8,1	8,49	50039,07	1,82
8	Norsko	11	7,9	9,68	94196,34	1,88
9	Německo	14	7,9	8,82	44728,51	1,77
10	Irsko	14	7,7	9,01	60510	1,76
11	Velká Británie	17	7,7	8,15	43736,43	1,77
12	Japonsko	17	7,3	8,25	38271,39	1,25
13	Belgie	21	7,3	8,16	47184,98	1,35
14	Francie	24	6,9	8,07	46034,71	1,43
15	Chile	25	6,9	7,89	10196,91	1,31
16	Slovinsko	27	6,7	7,96	27155,55	0,95
17	Estonsko	27	6,6	7,68	17614,61	0,94
18	Španělsko	32	6,5	8,45	35376,52	1,18
19	Portugalsko	35	6,1	8,05	23069,79	1,08
20	Malta	45	5,8	8,39	20314,96	1,01
21	Jižní Korea	39	5,6	8,01	19161,95	0,45
22	Česká republika	52	5,2	8,19	20734,15	0,37
23	Maďarsko	46	5,1	7,44	15477,5	0,55
24	Lotyšsko	56	5,0	7,23	14992,4	0,29
25	Slovensko	56	5,0	7,33	17598,56	0,43
26	Jižní Afrika	55	4,9	7,91	5684,68	0,3
27	Itálie	63	4,8	7,98	38887,23	0,13
28	Řecko	71	4,7	8,13	31601,66	0,1
29	Polsko	49	4,6	7,30	13858,41	0,38
30	Litva	52	4,6	7,36	14047,47	0,18
31	Chorvatsko	66	4,4	7,04	15633,52	0,12
32	Rumunsko	71	3,8	7,06	9507,976	-0,06

33	Bulharsko	71	3,6	7,02	6560,723	-0,17
34	Makedonie	71	3,6	6,21	4658,021	-0,11
35	Peru	75	3,6	6,31	4445,838	-0,26
36	Mexiko	89	3,6	6,78	10216,69	-0,26
37	Černá hora	69	3,4	6,43	7265	-0,28
38	Srbsko	83	3,4	6,49	6684,681	-0,16
39	Indie	84	3,4	7,80	1020,831	-0,37
40	Bosna a Hercegovina	99	3,2	5,70	4636,036	-0,32
41	Argentina	106	2,9	6,63	8266,459	-0,44
42	Ukrajina	134	2,5	6,94	3925,787	-0,72
43	Rusko	147	2,1	4,48	11690,23	-0,98

Příloha č. 4 – Přehled zemí, které autorka uváděla jako vzorek:

Země jsou řazeny podle hodnocení CPI indexu, v tabulce jsou dále uvedeny indikátory aktivity občanů.

	Země / území	WVS										
		Dobrovolnické organizace										
		Soc. péče pro starší lidi	Náb.. org.	Org. zabývající se kulturou a vzděl.	Odbory	Polit. str.	Org. zabývající se lid. práv.	Ochrana ŽP, ekologie, práva zvířat	Společ. odborník	Mírová hnutí	Sport. a odpoč. org.	Místní polit.ak ce
		<i>patří</i>	<i>patří</i>	<i>patří</i>	<i>patří</i>	<i>patří</i>	<i>patří</i>	<i>patří</i>	<i>patří</i>	<i>patří</i>	<i>patří</i>	<i>patří</i>
1	Švédsko	9,5	27,1	13	41,1	6,9	8,1	3,7	8,8	1,5	23,2	3,9
2	Finsko	6,5	22,7	10,2	20,9	5,7	3,6	1,8	5,7	0,9	14,6	1,8
3	Nizozemí	18,7	35	39,9	20,8	9,5	18,7	21,6	14,8	2,9	45,5	5,9
4	Island	16,6	62,1	14,8	59,7	17,4	5,8	2,7	17,3	1,3	32,5	2,3
5	Kanada	10,9	27,4	19,6	13,1	6,7	4,9	4,8	16,9	2	25,2	6,6
6	Lucemburk	14,2	9,5	17	12	6	11,1	10,6	6,1	2,3	25,1	5,5
7	Rakousko	6	20,9	10,9	20	11,6	2,3	4,6	6,7	0,9	20,6	2,5
8	Norsko	5,7	5,9	7,1	21,9	7,3	2,7	4,4	8,5	0,8	17,2	1,4
9	Německo	4,6	11,4	6,7	16,2	4,7	0,9	0,7	4,7	0,9	19,3	1,2
10	Irsko	6,6	15,1	10	9,3	4	2	1,3	6,3	1,1	25,6	4,3
11	Velká Británie	4,9	8	6,9	8	3	1,7	0,4	4,9	0,7	8,3	2,5
12	Japonsko	4,3	6,2	6,2	4,8	2	0,7	1,3	3,2	1	8,1	0,5
13	Belgie	11,9	11,9	18,5	16,5	6,3	7,7	4,6	7,5	2,1	22,1	4,8
14	Francie	6	5,1	8,2	4,4	2,2	1,8	1,4	3,8	0,5	16,1	2,7
15	Chile	4,1	13,9	6,7	3,3	2,8	1,2	1	2,4	0,9	9,9	0,6
16	Slovinsko	2,3	3,1	4,2	12,1	2,1	0,3	1,1	4,2	0,3	8,4	5
17	Estonsko	1,6	3,6	6,2	21,2	3,2	0,2	0,6	2,6	0,5	7,6	2,1
18	Španělsko	2,5	4,7	4,8	3	1,4	1,4	0,6	2,1	0,7	5,3	1,3
19	Portugalsko	3,6	8,3	5,5	3,3	2,9	0,7	0,2	2,8	0,6	11,3	1,3
20	Malta	2,2	14,1	5,3	9,2	6,6	0,3	1,4	3,1	0,3	8,3	2,6
21	Jižní Korea	5,1	26,7	9,9	4,3	2,4	1,6	2	7,1	1,3	13,9	6,5
22	Česká republika	3,6	3,9	5,1	11,6	2,9	0,4	2,1	4,1	0,9	13,3	1,5
23	Maďarsko	1,5	8,8	2,2	14,6	1,5	0,2	0,6	3,5	0,3	3	0,9
24	Lotyšsko	0,9	2,6	3,1	18,7	5,9	0,6	0,2	2,2	0,4	4,7	1,8
25	Slovensko	3,4	9,4	3,9	11,5	2,9	0,2	0,9	3,5	0,5	8,8	3,5
26	Jižní Afrika	2,9	18,8	5,9	3,3	4,2	1,2	1,4	1,9	2,1	8,2	3,1
27	Itálie	5,3	9,1	7,2	6,1	4,6	2	1,9	5,3	1,2	10,8	2
28	Řecko	6,5	6,7	20,8	8,3	7,9	5	11	14,2	4,1	15,1	4,3
29	Polsko	1,4	3,1	0,9	7,9	0,6	0,1	0,3	2,1	0,2	1,8	1
30	Litva	0,9	2,9	3,1	14,7	2,9	0,4	0,2	1,1	0,3	3,6	0,9
31	Chorvatsko	1	5,9	2,6	4,8	1,7	0,3	1	1,4	0,5	5,4	0,8

32	Rumunsko	1,2	2,9	1,4	9,2	1,5	0,3	0,3	1,3	0,1	1,6	0,6
33	Bulharsko	1,6	1,4	2,6	8,4	6,3	0,6	0,4	2,5	0,6	2,9	1
34	Makedonie	3,7	5,6	6	3,1	5,9	1,7	2,5	3,5	2,8	6,6	2,9
35	Peru	2,3	14,1	7,1	2,5	2,6	1,3	1,7	3,2	0,5	6,3	3,6
36	Mexiko	3,3	10,5	5,4	2,7	2,6	1	1,3	1,5	1,2	4,8	2,6
37	Černá hora	2,2	1,8	3,5	8,80	7,4	0,5	1,5	2,4	0,2	5,7	0,4
38	Srbsko	2,2	1,8	3,5	8,8	7,4	0,5	1,5	2,4	0,2	5,7	0,4
39	Indie	2,2	5,4	4,5	2,5	3,5	0,9	2,1	2,8	1,5	3,4	1,8
40	Bosna a Hercegovina	0,8	4	2	3,4	3,5	0,1	1	1,2	0,1	5,7	0,5
41	Argentina	2,5	8,1	5,2	1,3	1,7	0,3	0,8	1,4	0,1	4,4	1,6
42	Ukrajina	0,6	1,3	1	6,1	0,7	0,2	0,2	0,6		0,6	0,5
43	Rusko	1,2	1,2	2	27,7	3,7	0,1	0,3	0,9		3,1	1,1

Příloha č. 5 – Originální názvy skupin indikátorů aktivity občanů³⁰:

- Belong to social welfare service for elderly
- Belong to religious organization
- Belong to education, arts, music or cultural activities
- Belong to labour unions
- Belong to political parties
- Belong to local political actions
- Belong to human rights
- Belong to conservation, the environment, ecology, animal rights
- Belong to professional associations
- Belong to sports or recreation
- Belong to women's group
- Belong to peace movement

³⁰ Zdroj: www.worldvaluessurvey.org (poslední přístup 11.5.2010)

Seznam použitých tabulek, grafů a obrázků

Použité obrázky

Obrázek č. 1: Začarovaný kruh korupčního klima.....	17
---	----

Použité tabulky

Tabulka č. 1: Složky kvality správy a jim přiřazené indexy.....	27
Tabulka č. 2: Index byrokratické výkonnosti	39
Tabulka č. 3: Výsledky lineární regrese.....	79

Použité grafy

Graf č.1: HDP na obyvatele a Index byrokratické výkonnosti.....	40
---	----

Seznam literatury:

- Benešová, Jana; Korupce a její hodnocení v hospodářské politice, Brno, 2006
- Dančák, Břetislav; Hloušek, Vít; Šimíček, Vojtěch: Korupce, Projevy a potírání v České republice a Evropské unii. Brno, Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006.
- Disman, M.: Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. Praha, Karolinum, 2002.
- Frič, Pavol: Korupce na český způsob. Praha, G plus G, 1999.
- Hadašová, Pavla; Clough, Brady: Kniha protikorupčních strategií. Praha, Transparency International, 2000.
- Hendl, Jan: Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza. Praha, Portál, 2006
- Holman, Robert: Ekonomie. Praha, Beck, 2005.
- Chmelík, J.: Pozornost, úplatek, korupce. Praha, Linde, 2003.
- Müller, Karel: Češi a občanská společnost – pojem, problémy, východiska. Praha, Triton, 2003.
- Müller, K.: Politická sociologie. Politika a identita v proměnách modernity. Praha, Portál, 2008.
- Skovajsa, M.: Občanská společnost a občanský sektor v teoretické a historické perspektivě, CD pro účastníky kurzy Občanský sektor 2009/2010.
- Volejníková, J.: Korupce v ekonomické teorii a praxi. Praha, Profess Consulting s. r. o., 2007.

Internetové zdroje:

<http://www.e-polis.cz/politicke-teorie/233-obcanska-spolecnost-spory-mezi-generalisty-maximalisty-a-minimalisty.html>

- Blafková, Martina. Občanská společnost: Spory mezi generalisty, maximalisty a minimalisty [online]. *E-polis.cz*, 25. únor 2008.
- poslední přístup 11. 5. 2010

<http://ras.sagepub.com/cgi/content/abstract/72/4/459>

- Birner, R., Wittmer, H.: Better Public Sector Governance through Partnership with the Private Sector and Civil Society: The Case of Guatemala's Forest Administration. (2006)
- zde uveden pouze abstrakt!! Autorka se přihlašovala přes školní knihovnu.
- poslední přístup a přihlášení do knihovny 26. 4. 2010

http://www.fhs.cuni.cz/kos/kos_soubory/obcansky_sektor_studie_a_souvislosti.doc

- Dohnalová, M.: Müller, K., Sokol, J. a kol.: Občanský sektor: Studie a souvislosti, Sborník textů, Praha, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2002.
- poslední přístup 11. 5. 2010

<http://a330.g.akamai.net/7/330/25828/20081021185552/graphics.eiu.com/PDF/Democracy%20Index%202008.pdf>

- informační leták Economist Intelligence Unit, kde autorka našla Index demokratizace pro rok 2008
- poslední přístup 11. 5. 2010

<http://www.imf.org>

- server Mezinárodního měnového fondu
- poslední přístup 11. 5. 2010

<http://www.ppge.ufrgs.br/giacomo/arquivos/diremp/mauro-1995.pdf>

- Mauro, P.: Corruption and Growth, in The Quarterly Journal of Economics, August 1995
- poslední přístup 11. 5. 2010

http://www.transparency.cz/pdf/osi_1.pdf

- Monitoring procesu vstupu do EU: Korupce a protikorupční politika
- poslední přístup 11. 5. 2010

<http://www.pehe.cz/clanky/2004/2004-01-impulsproobcanskou.htm>

- Pehe, J.: Občanská společnost v soudobé diskusi, 2004
- poslední přístup 11. 5. 2010

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:46IKSLFhygEJ:is.muni.cz/el/1423/podzim2004/SOC418/multipl_regres_1.doc%3Ffakulta%3D1423%3Bobdobi%3D2962%3Bkod%3DSOC418+multikolinearity+-+VIF&cd=10&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

- Rabušic Ladislav: Mnohonásobná lineární regrese
- poslední přístup 11. 5. 2010

<http://www.transparency.cz>

- server mezinárodní organizace Transparency International
- poslední přístup 11. 5. 2010

www.vsem.cz/data/data/ces-soubory/konference.../gf_VymetalOstrava.pdf

- Vymětal, P.: Náklady a důsledky korupce. Příspěvek prezentovaný na konferenci Hospodářská politika nových členských zemí EU 22.-23. září 2005, VŠB TU Ostrava.
- poslední přístup 11. 5. 2010

<http://dspace.upce.cz/bitstream/10195/32457/1/CL101.pdf>

- Volejníková, J.: Ekonomické a etické aspekty korupce, 1999
- poslední přístup 11. 5. 2010

<http://www.worldvaluessurvey.org>

- server mezinárodní organizace World values survey zabývající se celosvětovým výzkumem sociokulturních a politických změn
- poslední přístup 11. 5. 2010